

IBODATI ISLOMIYA

*****

BIRINCHI QISM

Din va shariat

- *Din va shariat nima?*
- Alloh taoloning bandalariga yuborgan hukmlari to'plami.
- *Alloh taolo bandalariga qanday hukmlar yuborgan?*
- Bandalariga dunyo va oxirat rohatlariga yetishmoqlari uchun to'g'ri yo'l-yo'riqlardan iborat hukmlar yuborgan.
- *U hukmlarda qanday ishlarning bayoni bor?*
- Banda qilishi lozim bo'lgan va qilishi ta'qiqlangan vazifalarning bayoni bor.
- *Alloh taolo din va shariat hukmlarini bandalariga qaysi yo'l bilan bildirdi?*
- Alloh taolo bandalari ichida eng loyiqqlarini payg'ambar etib sayladi va o'sha payg'ambarlarga farishta Jabroil (a.s.) vositasida din hukmlarini o'rgatdi. So'ngra payg'ambarlar bu hukmlarni odamlarga yetkazdilar.

Imon va Islom

- *Imon nima?*
- Alloh taolodan kelgan haq dinga ishonmoq imondir.
- *Islom nima?*
- Alloh taolodan kelgan haq dindir. Bu dinga ishonib, shu dinda buyurilgan vazifalarni bajarishga intilish barcha bandalarning burchidir.
- *Bizlar qaysi payg'ambarning ummatlarimiz?*
- Muhammad alayhissalomning ummatlarimiz. Muhammad alayhissalomga kelgan dinga ishonib, o'sha dinda buyurilgan amallarni qilamiz, unda ta'qiqlangan amallarni tark etamiz.
- *Alloh taolodan Muhammad alayhissalomga kelgan dinning nomi nima?*
- Islom. Alhamdulillah, biz ushbu dinga e'tiqod qo'ygan mo'min-musulmondirmiz.

Amal

- *Amal nima?*
- Bandaning hayotda qilgan ishlari.
- *Islomda bandaning amali necha qismga bo'linadi?*
- Hammasi sakkiz qismga bo'linadi: Birinchisi – farz. Ikkinchisi – vojib. Uchinchisi – sunnat. To'rtinchisi – mustahab. Beshinchisi – muboh. Oltinchisi – harom. Yettinchisi – makruh. Sakkizinchisi – mustakrah. Ushbu sakkiz qism amalning ba'zilarini bajarish shart, ba'zilarini bajarmaslik shart. Yana ayrimlarini qilish-qilmaslik ixtiyoriy.
- *Farz qanday amal?*
- Farz Alloh taolo buyurgan amaldir. Uni qilgan kishi savob topadi. Uzrsiz bajarmagan kishi gunohkor bo'ladi. Uning zarurligiga ishonmagan kishi esa kofir va imonsiz sanaladi.

- *Farz amali qaysi holatlarda ko'rinadi?*

- Alloh taolaga imon keltirish, Islom dinidagi besh vaqt namozni o'qish, ramazon oyida har kuni ro'za tutish, zakot berish va haj qilish.

- *Vojib qanday amal?*

- Vojib – Islom dinida bajarilishi shart bo'lgan amal. Uni bajargan kishi savob oladi, bajarmaganlar gunohkor bo'ladi. Vojib amalga ishonmagan kishi kofir va imonsiz bo'lmasa ham, katta gunohga botadi.

- *Qanday amallar vojib amalga kiradi?*

- Vitr namozini o'qish, hayit namozlarini o'qish, sadaqa va fitr berish, qurbonlik so'yish, Qur'ondan sajda oyatlari o'qilgan paytda sajda qilish kabilar.

- *Sunnat qanday amal?*

- Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalomning qilgan amallari. Sunnat amalini qilgan kishi savob topadi. Qilmagan kishi gunohkor bo'lmasa-da, qiyomat kuni malomatga qoladi, Payg'ambarimiz shafolatlariga loyiq bo'lmaydi.

- *Sunnat amali nimalarda ko'rinadi?*

- Yaxshi ishlarni «Bismillahir rohmanir rohim», deya boshlash, mo'min kishilarga salom berish, Qur'on o'qishni «A'uzu billahi minash shaytonir rojim» so'zlari bilan boshlash singari amallardir.

- *Mustahab qanday amal?*

- Mustahab Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalom ba'zan bajargan va ba'zan bajarishni lozim ko'rmagan amaldir. Uni qilgan kishi savob topadi. Ammo qilmasa, gunohkor bo'lmaydi. Qiyomat kuni azob va malomatga ham qolmaydi.

- *Mustahab amaliga qanday yumushlar kiradi?*

- Nafl namoz o'qish va nafl ro'za tutish, nafl sadaqa berish va doim tahoratli yurish kabilar.

- *Muboh qanday amal?*

- Muboh shunday amalki, qilinsa ham, qilinmasa ham durust bo'laveradi. Undan kishi savob ham, gunoh ham topmaydi. Qilish-qilmaslik bandaning ixtiyoridadir.

- *Qanaqa amallar mubohga misol bo'ladi?*

- Halol taomlarni yeyish, halol ichimliklarni ichish, o'tirish, turish, yurish va zararsiz so'zlarni so'zlash.

- *Harom qanday amaldir?*

- Harom Islom dinida qat'iy ta'qiqlangan amaldir. Uni qilgan kishi qattiq gunohga botadi, uni halol, deguvchilar kofir va imonsiz hisoblanadi.

- *Qanday ishlar harom qilingan?*

- Nohaq odam o'ldirish, odamzotga va hayvonotga zulm qilish, g'iybat qilish, o'g'irlik, yolg'onchilik, aroqxo'rlik va zinokorlik kabi ishlar.

- *Makruh qanday amal?*

- Makruh Islom dini ta'qiqlagan amal. Makruhni qilmagan kishi savobga qoladi, qilgan kishi esa azoblanishi mumkin. Uni qilgan kishi kofir bo'lmasa-da, gunohga botadi.

- *Makruh amali nimalarda ko'rinadi?*

- Masjidga tuflash, (fahsh) nag'malarga quloq solish, odobsiz she'rlarni kuylab hofizlik qilish, odamlar ichida masxarabozlik qilish, uyatsiz she'rlarni bitish kabilar makruh amallardir.

- *Mustakrah qanday amal?*

- Mustakrah shunday amalki, uni qilgandan ko'ra qilmagan yaxshiroqdir. Qilgan kishi gunohkor sanalmasa-da, odobsiz bo'ladi. Qiyomatda azobga qolishi mumkin.

- *Mustakrahga qanday amallar kiradi?*

- Taomni katta-katta yeyish, bozorda, ko'chada ovqatlanish, baland ovoz bilan kekirish va hayqirib esnash kabilar.

Balog'at va oqillik

- *Farz, vojib, sunnat amallarini qilish va harom, makruh, mustakrah amallarini qilmaslik kimlarga buyurilgan?*

- Balog'at yoshiga yetgan va aqlini tanigan kishilarga.

- *Balog'at yoshidagilar kimlardir?*

- Kamolotga yetgan kishilardir. Go'daklar balog'at yoshida emaslar.

- *Kimlarni oqil desa bo'ladi?*

- Aqlli kishilarni. Aqli zaif odamlar oqillar hisobiga kirmaydi.

- *Go'daklar va devonalar farzu vojib amallarni ado qilmasalar yoki harom amallardan saqlanishga qodir bo'lmasalar gunohkor bo'ladilarmi?*

- Gunohkor bo'lmaydilar. Chunki ular uzrlidirlar.

- *Necha yoshlarida balog'atga yetadilar?*

- O'g'il bolalar erkaklik alomati bilinganida. Ya'ni, o'n ikki yoshlarida. Qizlarda qizlik alomati zohir bo'lganida. Ya'ni, to'qqiz yoshlarida.

- *Mazkur yoshlarda ul alomatlar zohir bo'lmasa, necha yoshda balog'atga yetgan hisoblanadi?*

- O'n besh yoshlarda. Bolig' va oqil bo'lgandan so'ng har bir kishiga umri oxirigacha shariat buyurgan har bir amalni qilish va man etilganini qilmaslik lozim bo'ladi.

Ibodat

- *Musulmon kishiga farz amallar va ibodatlarning ulug'rog'i qaysilar?*

- Ulug'rog'i beshta amaldir. Birinchisi – Alloh taoloning borligiga, har bir sifatiga va Islom diniga, buyurilgan har bir hukmning haqligiga ishonish. Ikkinchisi – har kuni besh vaqt namoz o'qish. Uchinchisi – ramazon oyi davomida har kuni ro'za tutish. To'rtinchisi – ortiqcha molidan har yili bir marta muhtojlarga zakot berish. Beshinchisi – qurbi yetsa, umri davomida bir bora Makkai Mukarramaga borib haj qilish.

Imon va iqror

- *Imon nima?*

- E'tiqod qilmoq, ya'ni ishonmoq. Butun olamlarning yaratuvchisi va egasi bo'lgan Alloh taoloning borligiga, yolg'izligiga, ulug' sifatlariga, Muhammad alayhissalomning payg'ambar – elchi ekaniga, ul zotga yuborilgan kitob – Qur'oni karimning haq kitob ekaniga ishonmoq – imondir.

- *Musulmon bo'lish uchun faqat Islom dinining haqligiga ishonish kifoyami?*

- Haqiqiy mo'min bo'lmoq uchun kishi chin dil bilan ishonishi, ishonganini bayon qilishi lozim. Dilida ishonsa-yu tilida iqror bo'lmasa yoki aksincha, tilida aytsa-yu dilida tan olmasa, mo'min hisoblanmaydi.

- *Nima qilsa, tili bilan iqror bo'lgan hisoblanadi?*

- Ushbu kalimai shahodatni ta'kidlamog'i lozim:

«Ashhadu anla ilaha illallohu va ashhadu anna Muhammadan 'abduhu va rosuluh».

Ma'nosi: «Guvohlik beramanki, Alloh yagona, Undan o'zga iloh yo'q. Va guvohlik beramanki, Muhammad Allohning bandasi va payg'ambaridir (elchisidir)».

Imon kalimasi

«Amantu billahi va malaikatihi va kutubihi va rusulih val yavmil axiri val qodari xoyrihi va sharrihi minallohi ta'ala val ba'si ba'dal mavt».

Ma'nosi: «Alloh taologa va Uning farishtalariga, kitoblariga, payg'ambarlariga, qiyomat kuniga va barcha ishlar – yaxshiliklar ham, yomonliklar ham Alloh taolodan ekaniga hamda o'lgandan so'ng qayta tirilishga ishonim».

Alloh taologa imon

- *Alloh taoloning shaklini, shamoyilini va zotini bilib bo'ladimi?*
- Yo'q, bilib bo'lmaydi. Inson aqli bunga ojizlik qiladi.
- *Qaysi jihatlarini bilsa bo'ladi?*
- Faqat ism va sifatlarini.
- *U sifatlari qaysilardir?*
- Alloh taolo Mavjuddir, Qadimdir, Boqiydir, Yagonadir, Haydir, Olimdir, Some'dir, Basirdir, Mutakallimdir, Qodirdir, Fariddir, Xoliqdir, Muxtordir, Azimdir, Jamildir, Hamiddir, Quddusdir, Robbdir, Rahmondir, Rahimdir, Shokirdir, Qahhordir, Odildir, Sobirdir, Tavvobdir, G'ofirdir, Mujibdir, Nosirdir, Hakimdir, G'aniydir, Karimdir, Razzoqdir, Ma'buddir, Hodiydir.
- *«Alloh» so'zi nimani bildiradi?*
- Alloh – olamni yaratgan haq ma'budning nomidir. Forsiycha «Xudo», turkiycha «Tangri» deyiladi.
- *«Alloh» so'zining o'xshashlari ham bormi?*
- Bor. Katta kitoblarda to'qson to'qqiz xil nomlanadi. Biz esa o'ttiz besh turinigina ta'riflaymiz.
- *«Mavjud»ning ma'nosi nima?*
- Doimo bor bo'lgan va bundan keyin ham bor bo'lguvchi va hech qanday bor qilguvchiga muhtoj bo'lmagan Zot demakdir.
- *«Qadim»ning ma'nosi nima?*
- Boshlanishi yo'q. Ya'ni, qachondir yo'q bo'lib, so'ngra bor bo'lgan emas, balki doimo bor bo'lgan.
- *«Boqiy»ning ma'nosi nima?*
- Borligining va bor bo'lmoqligining so'ngi yo'q: abadiydir, borlikdadir.
- *«Ahad»ning ma'nosi nima?*
- Yagona, demakdir. Ya'ni, «Uning sherigi yo'q» ma'nosidadir.
- *«Hay»ning ma'nosi nima?*
- Tirik, ammo bizlardek jon va badan birla emas, balki O'zining hayot sifati, maromi bilan tirikdir.
- *«Olim»ning ma'nosi nima?*
- Bo'lgan va bo'ladigan narsalarning, voqealarning har biridan xabardor – bilguvchidir. Alloh taoloning bilishi biz kabi o'rganishi yoki fikr qilishi bilan emas, balki yolg'iz O'ziga xos ilm sifati bilandir.
- *«Some'»ning ma'nosi nima?*

- Eshitguvchi, degan ma'nodadir. Har bir ovoz ul Zotga eshitilmay qolmas. Ul Zotning eshitmoqligi biz kabi emas, balki yolg'iz O'ziga xos ko'rish sifati bilandir.
- «Basir»ning ma'nosi nima?
- Ko'rguvchi, degan ma'nodadir. Alloh taolo har narsani ko'radi. Ko'rmoqligi bizlarning ko'rishimizdek ko'zlar bilan emas, balki yolg'iz O'ziga xos ko'rish sifati bilandir.
- «Mutakallim»ning ma'nosi nima?
- So'zlaguvchi, degan ma'nodadir. Alloh taolo so'zlaguvchidir. Masalan, Qur'oni karim oyatlari Allohning so'zlaridir.
- «Qodir»ning ma'nosi nima?
- Kuch-qudratli, kuch-qudratining chegarasi yo'q.
- «Farid»ning ma'nosi nima?
- Istaguvchi, tanlovchi, degan ma'nodadir. Alloh istagan ish qaro topadi, istamagani amalga oshmaydi. Istashi O'zining iroda sifati bilandir.
- «Xoliq»ning ma'nosi nima?
- «Paydo qilguvchi» va «qaror toptirguvchi» ma'nosidadir. Bu jarayon O'zining xoliq sifati bilan namoyon bo'ladi.
- «Muxtor»ning ma'nosi nima?
- Alloh taolo har bir amalni O'z ixtiyori bilan, bironing ixtiyorisiz qiladi.
- «Azim»ning ma'nosi nima?
- Ulug' va tengsiz, degan ma'nodadir. Alloh taolodan ulug'roq, martabasi balandroq zot yo'q.
- «Jamil»ning ma'nosi nima?
- «Barkamol» va «sohibjamol» ma'nosidadir.
- «Hamid»ning ma'nosi nima?
- «Har qanday ta'rifu tavsifdan yuksak, har qanday taqsimdan ulug'vor, pok Zot» ma'nosidadir.
- «Quddus»ning ma'nosi nima?
- «Har qanday nuqsonu kamchilikdan xoli, har bir sifati yetuk» ma'nosidadir.
- «Robb»ning ma'nosi nima?
- «Tarbiya berguvchi» va «egalik qilguvchi» ma'nosidadir.
- «Rahmon»ning ma'nosi nima?
- Dunyoga in'om va ehson qiladigan, jamiki odamzotga, maxluqotga, shu jumladan, mo'minu kofirga ham marhamatini darig' tutmaydigan, har bir bandani teng ko'radigan, O'zi istagan kishiga ziyoda mol-davlat beradigan Zotning sifatidadir.
- «Rahim»ning ma'nosi nima?
- «Oxiratda rahmat qilguvchi» ma'nosidadir. Alloh taolo oxiratda mo'min kishilarga rahm qilib, ularni jannatga kiritadi. Ammo imonsiz kishilarga rahm qilib, rahmat nazari bilan boqmaydi. Ular doimo azobda bo'ladilar.
- «Shokir»ning ma'nosi nima?
- «Mo'min bandalarning qilgan ibodatlariga yarasha ajrini berguvchi» ma'nosidadir.
- «Qahhor»ning ma'nosi nima?
- «Qahr qilguvchi va jazolaguvchi» ma'nosidadir. Shak-shubha yo'qki, Alloh taolo imonsiz va gunohkor bandalarini azoblaydi.
- «Odil»ning ma'nosi nima?
- «O'zining har bir hukmida eng odil Zot, hukmlarida zarracha nuqson yo'q» ma'nosidadir.
- «Sobir»ning ma'nosi nima?
- Sabr etguvchi va toqat qilguvchi, deb anglanmog'i lozim. Alloh taolo gunohkor bandalarining ayblariga sabr qiladi, jazosini bu dunyoda bermay, oxiratga qoldiradi.

Shuningdek, savob qilgan kishilarning ham ajrini bu dunyoda bermaganini oxiratda berguvchidir.

- «Tavvob»ning sharhi qanday?

- «Tavbalarni qabul qilguvchi» ma'nosidadir. Agar gunohkor mo'min chin dildan pushaymon chekib tavba qilsa va u gunohlarini takrorlamaslikni niyat qilsa, Alloh taolo uning tavbasini qabul qiladi.

- «G'ofur» sifatining ta'rifi qanday?

- Gunohlarni kechirguvchi, degan ma'nodadir. Alloh taolo ba'zi kishilarning gunohlarini kechiradi. Tavba qilgan kishilarning ham va sira tavba qilmagan kishilarning ham gunohidan kechish O'zining ixtiyoridadir.

- «Mujib»ning ma'nosi nima?

- Duo va savollarni qabul etguvchidir. Alloh taolo ixlos bilan qilingan duolarni, mabodo O'z hikmatiga muvofiq kelsa, qabul qiladi. Va O'z fazlu karami bilan bandalarining hojatlarni chiqaradi.

- «Nosir»ning ma'nosi nima?

- Nosir – yordam berguvchidir. Alloh taolo xohlasa, har ishda madadkor va ko'makdoshdur.

- «Hakim»ning ma'nosi nima?

- «Hikmatlarga boy so'zlaguvchi» ma'nosidadir. Hakimning har bir buyrug'ida inson aqli qamrab ololmaydigan hikmatlar mujassam bo'ladi.

- «G'aniy»ning ma'nosi nima?

- «Hech narsaga muhtoj bo'lmagan, aksincha, barchaga boylig'u saltanat tarqatuvchi Zot» ma'nosidadir.

- «Karim»ning ma'nosi nima?

- Xayr-ehson etguvchi Zot – Karim, deyiladi.

- «Razzoq»ning ma'nosi nima?

- Rizq berguvchi va to'ydirguvchi.

- «Ma'bud»ning ma'nosi nima?

- «Ibodatga loyiq» ma'nosidadir. Yolg'iz Allohgina ibodatga loyiq. Jami bandalarga faqat Allohgagina ibodat qilish farzdir.

- «Hodiy»ning ma'nosi nima?

- «To'g'ri yo'lga soluvchi», bu – Alloh taoloning sifatlaridan biridir. Alloh taolo to'g'ri yo'lga va haq dinga solmoq uchun yer yuziga bir necha ming payg'ambar yuborgan.

- Alloh taolo hech bir maxluqotga o'xshaydimi?

- Alloh taolo odam va yo boshqa maxluqotga hech bir jihatdan o'xshamaydi. Alloh taolo jisimli yoki suratli emasdir. U hech bir makonda-o'rinda emas, hech tarafda emas. Yuqori va yo past, old va yo orqa, o'ng va yo chap taraflarning hech birida emas. Alloh taoloda yemoq, ichmoq kabi bandalarga xos jihatlar yo'q. Bu tariqa ishlar nuqson va kamchilikdir. Alloh esa nuqsonlardan xoli, har jihatdan mukammaldur.

Tafakkur va tashakkur

- Tafakkur va tashakkurning ta'rifi qanday?

- Fikr va shukr qilish, demakdir. Borliqdagi jamiki mavjudotni yaratishda Alloh taoloning beqiyos qudratini fikr yordamida ko'ramiz va shukr qilamiz.

- Fikr qilish lozimmi?

- Albatta, lozim. Alloh yeru osmonlarni O'z izniga solib harakatga keltirdi. Insonlarni yo'nalishga soldi. Insonlar rohatlanishlari uchun qora tuproqdan gulu giyohlarni undirib

chiqardi. Allohning qudrati bilan barcha mavjudot tug'ilmoq, yashamoq va o'lmoq jarayonidadir. Butun olamlar yo'qdan bor bo'ldi. Va insonlar mana shu borliqni anglash qudratiga ega bo'ldilar. Bizning so'zlashimiz, ko'rinishimiz, eshitishimiz, hid sezishimiz – bularning bari mo'jizadir. O'z tanimizga g'oyatda muvofiq ravishda qo'l-oyog'imiz va ichki a'zolarimiz bor. Yuragimizning urib turishi ham Allohning borligiga, qudratiga dalolatdir. Yaratilgan har bir ne'matning ajoyibligi Alloh taologa har qancha shukrona aytmoqqa yetarlidir. Dunyodagi har bir g'aroyiblikni ko'rganda ushbu tarzda zikr qilish lozim:

«Subhanallohi valhamdu lillahi va la ilaha illallohu vallohu akbar».

Farishtalar

- *Farishtalar kimlar?*

- Ular ham Alloh taoloning bandalaridir. Ular doimo ibodat qilguvchi va har bir buyruqni nihoyasiga yetkazguvchi, gunohlardan xoli, yemoq-ichmoq kabi sifatleri yo'q, jinslari ham yo'q, jismlari esa nurdan, o'zlari shamoldek mayin, ammo ko'zga ko'rinmaydigan, agar ko'rinishni istahsa, ixtiyoriy suratda ko'rinishga qodir zotlardir.

- *Ularning makonlari qaerda?*

- Ko'proq osmonda. Faqat Alloh taoloning buyruqlarni bajarish uchun yer yuziga tushadilar. Yer yuzida har bir bandaning qilgan amalini yozib turguvchi farishtalar ham bor. Ular bandalarning yaxshilik va yomonliklarini amalnomalariga yozadilar. Qiyomat kuni inson shul nomalarga qarab taftish qilinadi. Yana yer yuzida har bir bandani ofatu falokatdan saqlab yuruvchi farishtalar ham bor.

- *Farishtalarning mashhurlari qaysilar?*

- Jabroil, Mikoil, Azroil, Isrofil kabilar. Hazrati Jabroil Alloh taolodan payg'ambarlarga vahiy keltiruvchidir. Hazrati Mikoil bandalarning rizqlarini ta'minlovchi, yomg'iru qorlarga hukm qilguvchidir. Hazrati Azroil qazosi yetgan bandalarning jonlarini olguvchidir. Hazrati Isrofil bandalarning jonlari turadigan surga vakolatlidir.

- *Hazrati Isrofil surni nima qiladi?*

- Ikki marotaba chaladi. Birinchi bor chalganida barcha jonzot ushbu sur ichiga jam bo'ladi. Ikkinchi bor chalganida barcha halok bo'ladi. Har kim surdan chiqib o'z jasadini topadi. Va shu jasadga kirib, so'ngra qabrdan qayta tirilib, yer yuziga chiqadi. Bu voqealar zamon oxir bo'lganda sodir bo'ladi.

Payg'ambarlar

- *Payg'ambarlar kimlar?*

- Allohning biz kabi bandalaridir. Ular ham Odam alayhissalomning farzandlari bo'lib, tug'ilishdanoq Allohning panohi va himoyatidagi oqil va jismonan sog'lom, haqiqatgo'y va taqvodor, nuqsansiz bo'ladilar.

- *Ular qay tariqa saylanadilar?*

- Jabroil alayhissalom orqali vahiy yuboriladi. Payg'ambar ushbu hukmlar kuchi bilan bandalarni haq dinga boshlaydi.

- *Bandalar payg'ambarlarning so'zlarini qanday qabul qiladilar?*

- Birdaniga qabul qilmaydilar. Dalil so'raydilar. Bunday holda Alloh taolodan mo'jiza so'raydilar. Alloh xaloyiqning talabiga muvofiq mo'jiza ko'rsatadi.

- *Shundan so'ng xaloyiq payg'ambarning haqligiga ishonadimi?*

- Zehni o'tkirlari va insoflilari ishonishadi. Yomon xulqlilari esa ishonmay, uni sehr deydilar. Aksar insonlar dillarida ishonadilar-u kibrlari bois itoat etishga or qiladilar.

Payg'ambarlarning mo'jizalari

- *Payg'ambarlarning mo'jizalari qay tariqa bo'lgan?*

- Ba'zi payg'ambarlar duoning kuchi bilan tosh ichidan tuya chiqargan. Ba'zi payg'ambarlar olovga tushganda ham zarar ko'rmaganlar. Ba'zilari tushlarni to'g'ri ta'bir qilganlar. Ba'zilarining qo'lidagi aso ajdarhoga aylangan. Ba'zilari o'liklarni tiriltirganlar. Ba'zilari oz taomni bir necha yuz kishiga yetarli barakali qilganlar. Ba'zilari bilan hayvonlar tilga kirib so'zlashgan. Ba'zilarining qo'l ishorasi bilan oy ikki bo'lakka bo'lingan. Bularning bari haqida kitoblarda batafsil bayon qilingan.

Payg'ambarlarning sanog'i

- *Hazrati Odam alayhissalomning zamonlaridan beri dunyoga qancha payg'ambar keldi?*

- Aniq ma'lum emas. Bir yuz yigirma to'rt ming, degan taxmin bor.

- *Ularning qaysilari bizga ma'lum?*

- Ulardan Qur'onda yo hadisda zikr etilganlarigina bizlarga ma'lum. Qur'onda yigirma besh nafar payg'ambarning ismi bayon qilingan. Bular: Odam, Idris, Nuh, Hud, Solih, Ibrohim, Lut, Ismoil, Ishoq, Ya'qub, Yusuf, Ayyub, Shuayb, Muso, Xorun, Dovud, Sulaymon, Yunus, Ilyos, Zakariyo, Yahyo, Alyasa, Zulkifl, Iso, Muhammad sollallohu alayhumussalomdurlardir. Aziz, Luqmon va Zulqarnayn hazratlarining nomlari ham Qur'onda bor. Lekin ularning payg'ambarliklari taxminiydir. Ba'zilar ularni avliyo deb hisoblaydilar.

- *Qur'onda zikr qilinmagan va lekin nomlari ma'lum bo'lgan payg'ambarlar ham bormi?*

- Bor. Masalan: Shish, Yuusha, Xizr, Bashir, Doniyol, Ishmuil, Ash'iyoy, Xiroqul, Jirjis, Jakuq, Hamzola kabilar.

- *Eng dastlabki payg'ambar kim?*

- Hazrati Odam alayhissalom.

- *Oxirgisi-chi?*

- Muhammad alayhissalom.

- *Muhammad alayhissalomdan so'ng yana payg'ambarlar tushdimi?*

- Qiyomat kunigacha o'zga payg'ambar chiqmaydi. Islom dini to qiyomatgacha boqiydir. Jami payg'ambarlarning tarixiy bayonlari «Qissasul Anbiyo» («Payg'ambarlar qissasi») nomli kitobda bitilgandir.

Alloh taoloning muqaddas kitoblari

- *Alloh taoloning kitoblari qanday kitoblar?*

- Payg'ambarlariga nozil qilgan hukmlari to'plamidir.

- *U kitoblarni Alloh taolo nima sababdan yuborgan?*

- Din va shariat hukmlarini qavmlarga yetkazish va o'rgatish uchun.

- *Payg'ambarlarga nechta kitob nozil qilingan?*

- Jami bir yuzu to'rt kitob. Odam alayhissalomga o'n varaq, Shish alayhissalomga ellik varaq, Idris alayhissalomga o'ttiz varaq, Ibrohim alayhissalomga o'n varaq kelgan. Bu

aytilgan yuz varaq yuz kitobga tengdir. Muso alayhissalomga Tavrot kitobi, Dovud alayhissalomga Zabur, Iso alayhissalomga Injil, Muhammad alayhissalomga Qur'oni karim nozil qilingan.

- *Ularda nimalar bayon qilingan?*

- Va'z va nasihatlar, ibratli qissa va hikoyalar, duo va ibodat so'zlari bayon etilgan, dunyo va oxirat obodligini topmoq yo'llari ko'rsatilgan.

- *Ularda shariat hukmlari bir-biriga muvofiq keladimi yoki muvofiq kelmaydimi?*

- Ko'plari muvofiq, ba'zilari xilofli.

- *Nega xilofli?*

- Chunki zamona va insoniyatning kamolot darajasiga qarab yangi-yangi hukmlar kelgan. Shu sababdan so'ng kelgan hukmlar avvalgi hukmlarga o'xshamaydi. Ammo eng so'nggisi, ya'ni Qur'oni karimda kelgan hukmlar to zamon oxir bo'lguncha qat'iy va o'zgarmasdir.

Qur'on – Kalomi sharif

- *Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalomga Qur'on qay tariqa kelgan?*

- Alloh taoloning amri bilan farishta Jabroil Muhammad alayhissalomga Qur'ondagi sura va oyatlarni bayon qilgan, xotiralariga singdirgan. Jabroil alayhissalom ketganidan so'ng Payg'ambarimiz nozil bo'lgan oyatlarni sahobai kiromlarga yodlatganlar.

- *Kalomulloh Muhammad alayhissalomga necha yil davomida kelgan?*

- Yigirma uch yil davomida bobma-bob, oyatma-oyat, bo'linib-bo'linib nozil bo'lgan.

- *Qaysi tilda bayon qilingan?*

- Arab tilida.

- *Qur'oni karim necha sura va necha oyatdan iborat?*

- Bir yuz o'n to'rt sura, olti ming ikki yuz yigirma olti oyatdan iborat.

- *Unda necha so'z va necha harf bor?*

- Yetmish yetti ming to'rt yuz o'ttiz to'qqiz so'z, uch yuz yigirma besh ming uch yuz qirq uch harf bor.

Taqdir va qazo

- *Taqdirning ma'nosi nima?*

- Olamda har bir bo'lgan, bo'ladigan va bo'lishi tayin qilib qo'yilgan o'lchovdir.

- *Qazoning ma'nosi nima?*

- Tayin qilingan ishning bajarilishidir.

- *Olamda bo'ladigan narsalar va qilinadigan ishlarning muddati avvaldan belgilanadimi?*

- Albatta. Har bir ishning qachon, qay tarzda, qanday sabablar bilan qilinishi va muddati avvaldan belgilab qo'yiladi. Ular «Lavhul Mahfuz»da yozib qo'yilgan.

- *«Lavhul Mahfuz» nima?*

- «Lavhul Mahfuz» osmonlar ustidagi kitobsimon mavjudliklardir.

- *Bandalarning savob olishlari yoki gunohga botishlari «Lavhul Mahfuz»da bitilganmi?*

- Albatta.

- *Odamlar «Lavhul Mahfuzda»da yozilgani tufayli savobga botadi yoinki gunohkor bo'ladimi?*

- Unday emas. Bu narsani Alloh taolo O'zining azaliy ilmi bilan biladi. Ya'ni, biror banda agar o'z ixtiyoriga qo'yilsa, qanday amallarni qilmoqligi avval-boshdanoq Allohga ma'lum

va «Lavhul Mahfuz»ga bitilgan.

- «*Lavhul Mahfuz*»da avvaldan bitilgan ekan-ku, deb bu dunyoda tek yuraverish, oxiratga hozirlik ko'rmadan yotaverish, gunoh ishlarni bot-bot qilaverish mumkin ekan-da?

- Hech mumkin emas! Har bir banda qunt bilan ilm olishi, ma'rifat o'rganishi, halol non topib yeyishi, gunohlardan to'xtashi lozim. Har ishni taqdirga havola qilib, o'z ixtiyoridagi ishlarni taqdirga topshirib qo'yishi ma'qul emas. Chunki taqdir oliy tushuncha, Alloh taolo belgilab qo'ygan o'lchovdir. Ammo bu dunyoda insonning o'ziga bog'liq qilib qo'yilgan jihatlar borki, bunga inson o'zi harakat qilishi kerak.

- *Ajalning ma'nosi nima?*

- Berilgan umr muhlatining tugashi.

- *Biron ofat yoki boshqa sabab bilan o'lgan kishining ajalini nima deb bilmoq lozim?*

- Ular tashqaridan qaralganda biror sabab bilan yoki tasodifan o'lganga o'xshab ko'rinsa ham, aslida ajallari yetib kelgani tufayli qazo qilganlar. Chunki inson umr muddati tugagani sababli ham tasodif va biror bahonaga yo'liqadi.

Bandalarning fe'l-atvori

- *Bandalarning fe'li kim tomonidan belgilanadi?*

- Bandalar o'z fe'llarini o'zlari yaratadilar. Alloh taolo ularga kuch-quvvat, ya'ni biror narsani ixtiyor etmoqqa kifoya qilguvchi iroda va ixtiyor bergan.

- *Alloh taolo bandalariga yaxshi va yomon fe'llarni taqsimlab berganmi?*

- Albatta, banda qaysi fe'l-atvorni ixtiyor qilsa, Alloh taolo unga o'sha fe'lni ravo ko'radi. Agar biror kishi o'z ixtiyori bilan savob ishni qilmoqchi bo'lsa, Alloh unga bu fe'lni bermoqqa rozidir. Agar gunoh fe'lni bandasi kasb qilsa, Alloh taolo rozi bo'lmaydi. Lekin sinov muddatini bo'yniga qo'ygan holda uni o'z ixtiyoriga qo'yadi.

- *Bandaning fe'lini Alloh belgilaydigan bo'lsa, bandalar bajargan yumushlari uchun savob yoki gunoh orttiradilarmi?*

- Albatta, agar banda yaxshi fe'lni kasb qilsa, savob oladi, mabodo yomon fe'lga yo'liqsa, gunohkor bo'ladi. Chunki Alloh taolo tanlash ixtiyorini bandalarning o'zlariga bergan edi.

Zamonning oxiri

- *Zamonning oxir bo'lishi ma'nosi nima?*

- Ushbu dunyoning oxirlashi va tugashidir.

- *Zamon tugashining belgilari qanday?*

- Yer yuzining jami mavjudoti – odamzot va hayvonot, osmonda esa butkul farishtalar qirilib halok bo'lishi zamon oxirining asosiy belgisidir.

- *Zamon qay vaqtda tugaydi? Unga necha yil qoldi?*

- Zamonning qachon va qay holatda tugashi yolg'iz Allohga ayondir. Biz faqat shuni ayta olamizki, har kuni va har lahzada qiyomat bo'lishining ehtimoli bor.

- *Zamon tugamasidan avval uning qanday alomatlari ko'rinadi?*

- Zamon tugamasidan avval yer yuzini faqat bir millat vakillari egallab oladi. Ammo Islom davlatlari juda zaif bo'ladi. So'ngra o'sha qudratli millat ham zaiflashadi va o'zga qavmning tasarrufiga kirib ketadi. Musulmonlar esa taraqqiylashib ketadi. So'ngra yana jamiki odamlar ibodatsizlikka muhtalo bo'ladilar. Jabr va zulm ko'payadi. Zilzila, yerning cho'kishi, shaharlarni suv bosishi hodisalari ko'p bo'ladi. Vaboga o'xshash turli-tuman

dardlar va dardmandlar ko'payadi. Tug'iluvchidan ko'ra o'luvchi ko'p bo'ladi. Erkaklardan ko'ra ayollarning hisobi ortiq keladi. Ba'zi ellarda to'qlik, farovonlik ortib, ba'zilarida qattiq ochlik hukm suradi. Mashriq tarafdin Ya'juj-Ma'juj qavmi yer yuziga tarqaladi. Ular mag'rib xalqlarining ustidan g'alaba qozonib, o'z hukmini, jabrini o'tkazadilar. So'ngra bir kazzob ko'pchilikni o'ziga tobe qiladi, fosiqlikni o'rgatadi. Uning ismi Dajjoldir. Dajjol xaloyiqni yo'ldan ozdirib yurgan vaqtda Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalomning qizlari hazrati Fotima naslidan bo'lmish solih zot xalqni va'z va nasihat bilan fosiqlikdan va imonsizlikdan qaytarib, yaxshilik va odillikni targ'ib qiladi hamda qo'shin to'plab Dajjol qavmiga qarshi jang qiladi. Ul zotning ismlari Mahdiydir. O'sha vaqtlarda osmondan Iso alayhissalom yerga tushib, hazrati Mahdiyga yordam beradi. Ushbu urushda Dajjol halok bo'ladi va askarlarining ham aksari qirilib ketadi. Qolganlari hazrati Iso bilan Mahdiyga tobelikka o'tadilar. O'sha zamonda Iso bilan Mahdiy adolatli hukumat o'rnatib, bir necha yillar osoyishta yashaydilar. Ezgu niyatli kishilar ko'payadi. Xazina va chorva mollari juda barakali va ziyoda bo'ladi. Davlatmandlar ko'payadi. Hatto, zakot va sadaqa oluvchi kishi topilmaydi. So'ng yana kishilar imonsizlik va gunoh tomonga yuzlanadilar. Keyin esa g'arb tomonda sovuq shamol qo'zg'alib, mo'minu musulmonlarni ado qiladi. Yer yuzida faqat imonsiz, gunohkor kishilar qolib, hamma tomonni bulg'alaydilar. Va nihoyat, Alloh taoloning hikmati bilan quyosh teskaridan, ya'ni mag'ribdan chiqadi. Ushbu kun dunyoning so'nggi kunidir. Ushbu kungacha tavba qilib qolish kerak. So'ng tavba-tazarru'lar qabul etilmas. Yer yuzini dud bosib, har tirik kishining hushi yo'qolur. So'ng farishta Isrofil surni chalib, jondorlarning tanasidan joni chiqishiga ko'maklashadi. Qattiq shamol turib yer yuzini xarobaga, dashtga aylantiradi. Alloh taolodan o'zga biror tirik narsa qolmas.

Qiyomat kunining sharhi

- *Dunyo maxluqoti tamoman halok bo'lgandan so'ng nima bo'ladi?*
- Undan so'ng qiyomat boshlanadi. Alloh taolo odamlarni qaytadan tiriltiradi. Qabrlardagi va boshqa joylardagi o'liklar Alloh taoloning qudrati bilan bir joyga yig'ilib, xuddi tirik vaqtlaridagidek to'planishadi. So'ng Alloh taolo Isrofil alayhissalomga surni ikkinchi marotaba chalmoqni amr qiladi. So'ng har bir banda mahshar maydoniga jam bo'ladi.
- *Mahshar maydoni qanaqa maydondir?*
- U bandalarning o'tkinchi dunyoda qilgan amallarini hisob va taftish qiladigan joydir.
- *Mahshar maydonida qanaqa ishlar bo'ladi?*
- Har bandaga o'tkinchi dunyodagi amallari yozilgan daftar berilib, u amallarining har biri o'ziga ma'lum qilinadi. Va har kimning amali to'g'rilik, odillik tarozisi bilan o'lchanib, jannat va do'zax ahllari saralanadi.
- *Mahsharda bandalarning amallarini kimlar hisob va taftish qiladilar?*
- Alloh taolo tarafidan buyurilgan vakil farishtalar.
- *Hisobotdan so'ng bandalar qaysi yerga borishadi?*
- Jahannam ustiga qurilgan Sirot ko'prigining yoniga boradilar.
- *Sirot ko'prigidan kimlar o'tmoqqa qodir?*
- Har bir solih va gunohlari kechirilgan mo'min zotlar. Ammo undan o'tolmagan gunohkor zotlar Sirot ko'prigidan qulab jahannamga tushib ketadilar.

Jannat va jahannam

- *Jannatning ta'rifi qanday?*
- Jannat rohat va farog'atga to'la. Unda xushhavo bog'lar, zilol chashmalar, til bilan bayon qilib bo'lmas afzalliklar bor.
- *Jannatdagi eng mo'jizaviy va hayratlanarli voqea nima?*
- Jannat ahlining Alloh diydoriga yetishmog'i. Ammo Allohni biz qay tariqa, ya'ni qay ko'z bilan ko'rmog'imiz ma'lum emas.
- Jahannam qanday makon?
- Jahannam qabohatga va razolatga to'la azoblar makonidir. U joyda Zaboniya ismli farishtalar kofirlar va gunohkorlarga ayovsiz jazo beradilar.
- *Jannatga kimlar kiradi?*
- Bu o'tkinchi dunyoda Alloh buyurgan amallarni bajarib, u Zot ta'qiqlagan ishlardan qaytgan diyonatli va gunohlari kechirilgan mo'min bandalar kiradi.
- *Jahannamga-chi?*
- Kofirlar va fosiqlar.
- *Kishilar jannatda doimiy qoladilarmi?*
- Jannat ahli boqiy qoladi va unda qazoyu qadar yo'qdir.
- *Jahannamga kirganlar-chi?*
- Imonsiz kishilar jahannamda doimiy mahbus bo'lib qoladilar. Ularga o'lim yo'q. Ammo gunohlari kechirilmasdan jahannamga kirgan osiy mo'minlar gunohlari miqdoricha jazolanib, so'ng do'zaxdan chiqadilar va jannatga qaytib, u joyda qoladilar.

Gunohkorlar

- *Islom diniga e'tiqod qo'ygan va lekin o'zini tuta olmay, gunoh qilgan kishilar musulmonlikdan chiqadimi yoki yo'qmi?*
- Chiqmaydi. Ammo fosiq va gunohkor bo'ladi.
- *Gunohkorlar do'zax azobidan saqlanishi ehtimoli bormi?*
- Alloh taolo kechirgan ba'zi bandalar do'zaxga emas, jannatga kirishi mumkin.
- *Alloh ba'zi gunohlarni kechiradimi?*
- Agar xohlasa.
- *Alloh qaysi gunohlarni kechiradi?*
- Har qanday gunohni kechirish Allohning ixtiyoridadir. Alloh odildir. Yana chin ixlos bilan tavba qilgan kishilarning gunohidan kechishga Alloh va'da qilgan.
- *Bevaqt vafoti tufayli tavba qilolmay o'tgan mo'minlarning gunohlari kechirilishi mumkinmi?*
- Payg'ambarlarning va boshqa solih kishilarning shafotlari sabab bo'lib ko'p kishilarning gunohi kechirilishi mumkin. Farz va vojib amallarini qilgandan so'ng sunnat amallarini qilgan kishilarni Muhammad alayhissalom shafaat qiladilar.
- *Payg'ambarlarning va boshqa solih kishilarning shafaatlaridan mahrum bo'lgan gunohkor kishilarning ham gunohi kechiriladimi?*
- Alloh kechirguvchi. Marhamat ul Zotning o'zidan. Ammo Allohning marhamatiga tayanib gunoh qilmoq joiz emas. Chunki Alloh qahrli hamdir.

Hazrati Odam (a.s.) va Havvo

- *Dunyoda eng avval kim yaratilgandir?*
- Otamiz Odam (a.s.) va onamiz hazrati Havvolar. Ular jamiki odamzotning ota-onalaridir.

Muhammad alayhissolatu vasallam

- *Muhammad alayhissalom qachon dunyoga kelganlar?*
- Milodiy tarixning 570 yili 27 savrda, 12 rabiul-avvalning dushanba kuni dunyoga kelganlar.
- *Muhammad alayhissalom qaerda dunyoga kelganlar?*
- Osiyoda. Arabistonning Makka nomli shahrida dunyoga kelganlar. Ellik uch yoshgacha Makkai Mukarramada, oxirgi o'n yil Madina shahrida yashaganlar.
- *Ul zot necha yoshlarida payg'ambar etib saylandilar?*
- Qirq yoshlarida.
- *Ungacha umrlari qay holda kechdi?*
- U zot yoshliklaridanoq aqlli, farosatli va diyonatli kishi edilar. U kishini butun Makka ahli izzat qilardi. Sevib «Muhammad al-Amin» (ishonchli Muhammad), derdi.
- *Payg'ambar bo'lgunlaricha mashg'ulotlari nima edi?*
- Xadicha ismli boy savdogar ayolning savdogarlik ishlariga mutasaddi edilar. Yigirma besh yoshlarida hazrati Xadichaga uylandilar.
- *Hazrati Xadicha u paytda necha yoshda edi?*
- Qirq yoshda.
- *Islomgacha Arabiston ahli qaysi dinda edi?*
- Ko'pchilik butparast va majusiy, ba'zilar yahudiy va nasroniy dinida edilar. Ba'zilari o'zlarini Ibrohim alayhissalom dinida hisoblab, uning millatidanmiz, deb aytar edilar.
- *Muhammad alayhissalomning payg'ambarliklari qanday boshlangan?*
- Muhammad alayhissalom qirq yoshlarida dunyo ishlarini tark qildilar. Aqlu e'tiqod bilan Alloh taolo borligini bildilar va Makkai Mukarramaning chetidagi Hiro tog'ida g'orga borib, Allohga ibodat qildilar. Bir kuni o'sha tog'da o'tirganlarida farishta Jabroil kelib «Iqro» surasini o'qidi. Yana bir kelganlarida Alloh taolo u zotni payg'ambar etib tayinlaganini va odamlarni Islom diniga da'vat qilmog'i uchun elchi etib saylaganini so'zladi.
- *So'ng nima bo'ldi?*
- So'ng Allohning rasuli xaloyiqni Islom diniga taklif qila boshladilar.
- *Dastlab kimlar imon keltirdi?*
- Hazrati Abu Bakr Siddiq, xotinlardan Xadichai Kubro, yosh bolalardan hazrati Ali.
- *Payg'ambar bo'lganlaridan so'ng Makkai Mukarramada necha yil turganlar?*
- O'n uch yil. So'ng Allohning amri bilan Madina shahriga hijrat qilganlar. U zot bilan birga musulmonlar ham hijrat qilishdi. Biz Muhammad alayhissalom Makkadan Madinaga hijrat qilganlaridan boshlab hijriy tarix, deb hisob yuritimiz.
- *Allohning rasuli Madinada bo'lgan vaqtlarida qaysi ishlar yuzaga keldi?*
- Shahar aholisi islomiy hukm asosida umr kechira boshladi va imonsiz xalqlarni Islomga kirgizmoq va Islom davlati yaratmoq uchun kurashdi. Kofirlarga qarshi janglar bo'ldi. 8-hijriy sanada Makka ham musulmonlar qo'liga o'tdi. 10-sanada barcha musulmon ahli Makkai Mukarramaga hajga bordi. Ushbu haj vaqtida Alloh taolodan Kalomi sharifning so'nggi oyatlari nozil bo'ldi. Muhammad alayhissalom u oyatlarni aytib Alloh taoloning kalomi – Qur'on nihoyasiga yetganini va Islom dinining hukmlari butunlay bayon

qilinganini so'zladilar, o'zlarining qazolari yaqinlashayotganini aytib, xaloyiqqa va'z-nasihatlar qildilar.

- *Muhammad alayhissalom necha yoshda qazo qildilar?*

- Madinai Munavvarada o'n yil turgandan so'ng oltmish uch yoshlarida milodiy 632 sanada, hijriy 11 sananing 12 rabiul-avvalida, dushanba kuni baqoga safar qildilar.

- *Ul zotning qabrlari qaerda?*

- Madinai Munavvara shahrida, Masjidi nabaviyning ichida maxsus bir gumbazning ostida. Hojilar Ravzai mutaharraga ziyoratga kelib ketadilar.

Muhammad alayhissalomning mo'jizalari

- *Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalom ham mo'jizalar ko'rsatganmilar?*

- Ha. «Siyari nabiy» va «Tavorixi anbiyo» kitoblarida bu haqda ko'p bayon qilingan. Birinchisi, kofirlar u kishini sinamoq uchun mo'jiza so'rashganida, o'yni ikki bo'lakka bo'lib ko'rsatganlar. Oyning bir bo'lagi tog'ning bir tomonida, ikkinchi bo'lagi boshqa tomonida ko'ringan. Ikkinchisi, Muhammad alayhissalom Abu Bakr Siddiq (r.a.) bilan Makkadan Madinaga kelganlarida Abu Ayyub Ansoriy ikki kishilik taom keltirganlar. O'shanda Muhammad alayhissalom Abu Ayyubga Madina shahri ulug'larini majlisga chaqirishni buyurganlar. Bir yuz sakson kishi yig'ilgan va hammalari taomni tanovul qila boshlaganlar. Ammo mo'jiza tufayli taom sira kamaymagan. Uchinchisi, Hudaybiya sahrosida urush payti sahobalar tashna bo'lishadi. Shunda Rasuli akram alayhissalom duo bilan suv chiqaradilar. Jami askarlar to'yib suv ichadilar. To'rtinchisi, yana o'shanday holatlarning birida Rasuli akram alayhissalom yarim kosa suvga barmoqlarini soladilar va kosaga suv to'lib, yetmish-sakson kishi u suvdan ichadilar. Beshinchisi, Nabiy alayhissalom uch yuz kishilik majlis chaqiradilar. Bir kichik laganda xurmo qo'yadilar, majlis ahli xurmodan qancha tanovul qilsa ham hech tugamagan. Oltinchisi, Muhammad alayhissalomning oldilariga bir yahudiy ayol zaharlangan go'sht keltirganida, go'sht: «Men zaharlanganman», degan ekan. Yettinchisi, bir bo'ri, echki va tuya Payg'ambarimizning mo'jizalari tufayli tilga kirgan. Sakkizinchisi, bir kishi: «Payg'ambar ekanligingizga guvohingiz bormi?» deb so'raganida, bir daraxt Rasul alayhissalomning yonlariga kelib shahodat kalimasini aytgan va qaytib joyiga borib turgan. To'qqizinchisi, Xandaqda urush payti bir dona arpa noniga baraka kelib, ming kishi to'ygan. O'ninchisi, Hunayn urushida Rasul alayhissalom dushman qo'shiniga bir hovuch tuproq sepganlarida, ularning ko'zlariga tuproq to'lib, mag'lublikka giriftor bo'lgan edi. O'n birinchisi, ul zot tasbeh o'g'irganlarida, tasbeh toshlaridan «Subhanalloh», degan ovoz eshitilgan. O'n ikkinchisi, Muhammad alayhissalom qarindoshlarining xayr-duolarini qilib turganlarida, uyning devorlaridan «Omin» degan ovoz eshitilgan. O'n uchinchisi, Muhammad alayhissalom juma kuni suyanib xutba o'qiydiganlari xurmo yog'ochidan ayrilganlarida, u yog'och ustun g'amgin yig'i ovozi chiqargan. O'n to'rtinchisi, Muhammad alayhissalomning eng katta mo'jizalari - Qur'oni karimdir.

- *Muhammad alayhissalomning ota-bobolari kimlar?*

- Otalari Abdulloh, uning otasi Abdulmuttolib, uning otasi Hoshim, uning otasi Abdumannofdir. Onalari Omina Vahob ismli kishining qizidir.

- *Muhammad alayhissalomning dastlabki xotinlari kim?*

- Hazrati Xadichai Kubro roziallohu anhodir.

- *Muhammad alayhissalomning farzandlari nechta edi?*

- Uch o'g'il, to'rt qizlari bo'lgan. O'g'illari Qosim, Ibrohim, Abdulloh; qizlari Ruqiya, Zaynab, Ummukulsum, Fotimadir.

Sahobalar

- *Muhammad alayhissalomning sahobalari kim edi?*
- Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalom bilan birga mo'min-musulmonlikda yashagan va mo'min-musulmonlikda vafot qilgan kishilardir. Har qaysilarini biz do'st tutmog'imiz lozim.
- *Sahobalarning eng afzali kimlar?*
- Hazrati Abu Bakr Siddiq, hazrati Umar ibn Xattob, hazrati Usmon ibn Affon, hazrati Ali Murtazo roziyallohu anhumlar. Ushbu to'rt sahoba muhtaramu mukarram choryorlardir. Jamiki musulmonlar ushbu choryorlarning har qaysilarini do'st tutmog'i lozim.

Xalifalar

- *Rasul alayhissalom qazolaridan so'ng kim xalifa bo'ldi?*
- Sahobalarning kengashi bilan Abu Bakr Siddiq ikki yilu uch oy xalifa bo'ldi. So'ng hazrati Umar o'n yildan ziyodroq xalifa bo'ldi. So'ng hazrati Usmon o'n yilga yaqin xalifalik qildi. So'ng hazrati Ali Murtazo to'rt yil xalifa bo'ldi. Hazrati Ali vafotidan so'ng uning o'g'li Hasan olti oyga yaqin xalifa bo'ldi. So'ng Islom ahli ichida fitna chiqqach, fitna bosilishi uchun hazrati Muoviya podshohlik tojini kiydi.

Ahli sunna val jamoa

- *Rasul alayhissalomning sahobalari vafot etib ketgach, Islom ahli e'tiqodida necha firqa yuzaga keldi?*
- Yetmish uch firqa. Ammo mashhurlari uchtadir: ahli sunna val jamoa firqasi, shia firqasi, mo'tazila firqasi.
- *Ushbu uch firqaning (mazhabning) eng to'g'ri yo'ldagisi qaysi?*
- Ahli sunna val jamoaning e'tiqodi haqdir.
- *Biz qaysi mazhabdanmiz?*
- Biz ahli sunna val jamoa mazhabidanmiz.
- *Uning tariqati qanday?*
- Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalom va u kishining sahobalari qanday yo'l tutgan bo'lsa, din va shariat hukmlariga qay tariqa e'tiqod qo'ygan bo'lsa, ahli sunna val jamoa ham shu yo'ldan boradi.
- *Shianing e'tiqodi qay yo'sindadir?*
- Ular ko'p masalada ahli sunna val jamoa bilan hammaslak bo'lsalar-da, juz'iy noo'xshashliklari ham bo'ladi. Masalan, ahli sunna val jamoa Abu Bakr Siddiqni xalifa etib sayladi. Ammo shia mazhabidagilar Rasul alayhissalomdan so'ng xalifalikka u kishining qarindoshi hazrati Ali mustahiq, dedilar. Orada kelishmovchilik paydo bo'ldi.
- *Mo'tazila mazhabining yo'li qanday?*
- Ularning ham noo'xshashligi bor. Masalan, ular qabrda mayyitning tirilmog'iga va savol etuvchi farishtalar kelishiga, o'lgan kishining rohat yo azob ko'rmog'iga, Sirot ko'prigiga, Alloh taolo jannati kishilarga ko'rinmog'iga va yana boshqa shu kabi masalalarga ishonmaydilar.
- *Ahli sunna val jamoa mazhabidagilarning nomlanishi qanday?*
- Sunniy.
- *Shia firqasidagilarning-chi?*

- Shiiy.
- *Mo''tazila mazhabidagilarning-chi?*
- Mo''taziliy, deb atashadi. O'z aqliga tayanib, shariat hukmlariga zohiran e'tiqod qilmaydiganlar mo''tazila qatoriga kiradi.
- *Shia va mo''tazila mazhabidan bo'lgan kishi musulmonmi yoki yo'qmi?*
- Islom dinining haqligiga imon keltirib, qibla tomonga qarab namoz o'qiganlari musulmondur. Ba'zi masalalarda xato e'tiqod qilganligi uchun gunohkordir. Ularni besabab kofir deyish yaxshi emas. Chunki ular Alloh taoloning borligiga va birligiga ishonishadi. Muhammad alayhissalom Allohning haq payg'ambari ekanligiga, Kalomi sharifga imon keltirishadi.

Shariat hukmlari

- *Shariat hukmlari nimadir?*
- Islom dinidagi e'tiqod, ibodat va maishat masalalari bo'yicha hukmlardir.
- *Shariat hukmlari qay yerlarda bayon qilingan?*
- Qur'on oyatlari va hadisi shariflarda.
- *Hadisi sharif nima?*
- Payg'ambarimizning muborak so'zlari.
- *Qur'oni karimda va hadisi sharifda shariat hukmlarini qanday bilsa bo'ladi?*
- Shariat hukmlarini bilish uchun mujtahid bo'lmoq darkor.

Mujtahid

- *Kimlar mujtahid deyiladi?*
- Arab tilini mukammal bilgan, oyat-hadislardagi hikmat va sirlarni yaxshi biladigan kishiga aytiladi.
- *Mujtahid bo'lmagan kishilar shariat hukmlarini qanday biladilar?*
- Bir mujtahidning yo'lga tobe' bo'lib, har masalada undan maslahat so'raydi.
- *Bu qanaqa yo'ldir?*
- Mujtahidning shariat hukmlarida oyat va hadislardan ijtihod bilan fikr qilib anglagan yo'li, demakdir.
- *Mashhur mujtahidlar kimlar?*
- Abu Hanifa imom A'zam Sobit ibn Nu'mon rahmatullohi alayh, imom Shofe'iy Muhammad ibn Idris rahmatullohi alayh, imom Molik ibn Anas rahmatullohi alayh, imom Ahmad ibn Hanbal rahmatullohi alayh.
- *Ushbu mujtahidlarning mazhablari bir-biriga muvofiqmi yoki qarama-qarshimi?*
- Ko'p masalada muvofiqdir. Ba'zi masalalarda esa kelishishmaydi. Masalan, imom A'zam Abu Hanifa mazhabida badandan qon oqsa, tahorat buziladi. Imom Shofe'iyda esa buzilmaydi. Imom A'zam mazhabida erkak kishi ayolining tanini ushlaganida tahorati buzilmaydi. Imom Shofe'iy mazhabida buzilgan hisoblanadi. Imom A'zam mazhabida go'shti harom bo'lgan (cho'chqadan boshqa) hayvonlarning terilari ishlanish va oshlanish bilan pok bo'ladi. Imom Shofe'iy mazhabida pok bo'lmaydi. Va yana tulki go'shti imom A'zam mazhabida haromdir. Imom Shofe'iy mazhabida esa halol. Shu kabi masalalarda ziddiyatlar bor.
- *Ushbu imomlar asli kimdir?*
- Ular komil, aqlli ulamo va taqvodor zotlar edilar. Har qaysisi Qur'on oyatlari va

hadislarni to'liq o'zlariga singdirgandirlar.

- *Ushbu imomlardan qaysi birining mazhabi haq?*

- Har bir masalada imom A'zam rahmatullohi alayh mazhabi haqdir. Boshqalarnikida ba'zan xato ko'rinadi. Lekin zohiran xato deyilsa-da, haq bo'lishi ham mumkin.

- *Bizlar amalda ushbu mazhablarning qaysisidamiz?*

- Imom A'zam Abu Hanifa hazratlarining shariat va tariqat hukmlariga bo'ysunamiz.

- *Imom Shofe'iy, imom Molik va imom Ahmad ibn Hanbal mazhablarida ham tarafdorlar bormi?*

- Bor. Musulmonlarning ko'prog'i imom A'zam mazhabidadir.

- *Imom A'zamdanda boshqa uch imomning mazhabidagilar ham to'la musulmonmi?*

- Ha, to'la musulmondirlar. Har mazhabning ahli ikkinchi mazhabning ahlini do'st bilishi lozim.

- *Ushbu imomlarning hayot tarixi qanday?*

- Imom A'zam Abu Hanifa hazratlari hijriy 80 sanada tug'ilib, 150 sanada 70 yoshda vafot etganlar. Imom Shofe'iy hazratlari 150 sanada tug'ilib, 204 sanada 54 yoshda vafot etganlar. Imom Molik hazratlari 90 sanada tug'ilib, 179 sanada 89 yoshda vafot etganlar. Imom Ahmad ibn Hanbal hazratlari 164 sanada tug'ilib, 241 sanada 77 yoshda vafot etganlar.

IKKINCHI QISM

Poklik

«**Innal Islama nazifun fatanazzafu fa innahu la yadxulul jannata illa nazifun**».

Ma'nosi: «Islom poklovchi dindir. Poklanishga shoshiling, nopok kishi jannatga qo'yilmas».

«**Buniyaddinu 'lannazafati**».

Ma'nosi: «Islom dinining poydevori poklikdir».

«**Attuhuru shatrul iyman**».

Ma'nosi: «Poklik imondandir».

Islom dini eng to'g'ri va pokiza, shaffof dindir. Shuning uchun ham u bandalarga jismoniy va ma'naviy tozalikni, kiyim kiyishdagi ozodalikni, oziqlanishdagi pokizalikni amr etadi. Ayniqsa, namoz chog'i bu poklik mukammal bo'lmog'i lozim.

Tahorat

- *Namozxon nimalarga e'tibor bermog'i lozim?*

- Tani, libosi, namoz o'qiydigan joyi har xil iflosliklardan xoli bo'lishi lozim.

- *Tahoratning yo'l-yo'riqlari qanday?*

- Tahoratda sakkiz tartib bor:

1. Dastlab toza suv bilan avrat yuviladi.

2. Qo'l yuviladi.

3. Og'iz uch marta chayiladi.

4. Burunga uch marotaba suv tortilib, chayiladi.

5. Yuz uch bora yuviladi.

6. Ikki qo'l tirsaklarigacha suv tortilib yuviladi, panjalar oralig'idan suv yurgiziladi.

7. Ikki qo'l ho'llanib, avval boshga, so'ng ikki quloqqa, undan so'ng gardanga mash tortiladi.

8. Avval o'ng oyoq, so'ng chap oyoq to'piqlarigacha yuviladi. Bu paytda oyoq panjalari ham poklanishi mustahabdir. Agar mahsi yoki etik kiyib yurilgan bo'lsa, panjalari ho'llanib, uch barmoq barobarida ularga mash tortiladi. Lekin o'rganishning eng yaxshi yo'li o'rganuvchi bularni amalda, ustozning ko'magida o'rganmog'idir.

Tahorat farzlari

- *Tahorat farzlari nechta?*

- To'rtta: yuzni yuvmoq, qo'lni yuvmoq, boshni ho'llamoq, oyoqni poklamoq.

- *Yuz yuvish tartiblari qanday?*

- Yuzning peshonadan iyakkacha bo'lgan ochiq qismi yuvilishi lozim. Soqol-mo'ylovlarga mash tortiladi.

- *Qo'llarning yuvilish tartiblari qanday?*

- Panjalar uchidan tirsakkacha, tirsak ham, tirnoqlar orasi ham yuviladi.

- *Boshning ho'llanish tartibi qanday?*

- Boshning sochli qismining to'rtidan biriga mash tortilishi farz, hammasiga mash tortish

sunnat.

- *Oyoqning qanchasi yuviladi?*
- Panjadan to'piqqacha, so'ng to'piqning o'zi ham.
- *Oyoqlarda mahsi yoki etik bo'lgan holda-chi?*
- Tahorat ketmasidan oldin kiyilgan bo'lsa, mash tortiladi.

Tahorat sunnatlari

- *Tahoratning sunnati nechta?*
- O'n sakkizta:
  1. «Bismillahir rohmanir rohim», deb boshlamoq.
  2. Tahorat qilishni dilga tugmoq.
  3. Qo'lni yuvmoq.
  4. Tishni misvok yoki qo'l bilan yuvmoq.
  5. O'ng qo'lga uch marta suv olib og'iz chaymoq.
  6. O'ng qo'lga uch marta suv olib burunni yuvmoq.
  7. Qosh, mo'ylov va lab ostiga suv yetkazmoq.
  8. Soqol oralariga panja urib ishqalamoq.
  9. Oyoq panjalariga qo'l panjalari bilan suv yetkazib chog'ishtirmoq.
  10. Yuz, qo'l va oyoqni uch martadan yuvmoq.
  11. O'ng qo'lni chap qo'ldan, o'ng oyoqni chap oyoqdan ilgari yuvmoq.
  12. Boshga mash tortganda peshonadan boshlamoq.
  13. Boshning sochli joyining hammasini ho'llamoq.
  14. Ko'rsatkich barmoq bilan quloq ichiga mash tortmoq, bosh barmoq bilan esa quloq tashqarisiga mash tortmoq.
  15. Ikki qo'lning ort tarafi bilan gardanga mash tortmoq.
  16. Tahoratning barcha farzlarini o'rniga qo'ymoq.
  17. Tahorat orasida boshqa amallar bilan mashg'ul bo'lmaslik.
  18. Qo'l va oyoqni yuvganda panja uchidan boshlamoq.

Tahoratning mustahablari

- *Tahorat qay tarzda qilinsa, mustahab bo'ladi?*
- Tahorat qilishda besh ish mustahabdir: liboslarga suv sachramasligi uchun balandda turish; qiblaga qarab o'tirish; tahorat suvini o'zi hozirlash; tahorat chog'i duoda bo'lish; tahorat chog'i tobe' va sertavoze' turish.

Tahorat duolari

- *Tahorat boshlanib, ikki qo'l yuvilayotganda qaysi duo o'qiladi?*

Ushbu duo o'qiladi:

«Alhamdu lillahillazi ja'alal maa tahuran val islama nuran».

Ma'nosi: «Suvni ham, Islom dinini ham poklik manbai qilib yaratgan Allohga hamd bo'lsin».

Og'iz chayilayotganda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma tahir nakhati va asqini min havzi nabiyyika».

Ma'nosi: «Ilohim, og'zimni pok qil, Payg'ambar ichgan «Havzi kavsar» suvidan ichishni nasib et».

Burunga suv tortilayotganda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma arihni roihatal jannati va la turihni roihatan-nari».

Ma'nosi: «Ilohim, jannat hididan bahramand et, do'zax isidan nari tut».

Yuz yuvilayotganda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma bayyiz vajhi bi nurika yavma tabyazzu vujuhu ulaika va la tusavvid vajhi yavma tasvaddu vujuhu a'doik».

Ma'nosi: «Ilohim, sevimli bandalaring yuzlari pok holatda turuvchi kuni mening yuzimni ham yorug' qil. Gunohkorlar yuzi qora bo'lguvchi kundan asragil».

O'ng qo'l yuvilayotganda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma a'tini kitabi biyamini va hosibni hisaban yasiron».

Ma'nosi: «Ilohim, qiyomat kuni amallarim yozilgan daftarni o'ng tarafimdan berib, hisobimni yengillatgin».

Chap qo'l yuvilayotganda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma la tu'tini kitabi bishimali va la min varoi zohri va la tuhosibni hisaban shadidan».

Ma'nosi: «Ilohim, amallar yozilgan daftarni chapimdan ham, ortimdan ham bermagil, qattiq hisob-kitob qilmagil».

Boshga mash tortilayotganda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma g'ashshini birohmatika va anzil 'alayya min barokatika».

Ma'nosi: «Ilohim, O'z rahmating bilan boshimni silagin, ustimga barakotlaringni yog'dirgin».

Quloqqa mash tortilayotganda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma ij'alni minallazina yastami'unal qovla fayattabi'una ahsanahu».

Ma'nosi: «Ilohim, meni yaxshi so'zlarga tobe' qilgil va ergashtirgil».

Bo'yinga mash tortilganda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma a'tiq raqobati minannari vahfazni minassalosili val ag'lali».

Ma'nosi: «Ilohim, meni do'zax azobidan asragil va zanjirlarda sudramagil».

O'ng oyoq yuvilayotganda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma sabbit qodamayya 'alas siroti yavma tazillu fihil aqdamu».

Ma'nosi: «Ilohim, qiyomatda – oyoqlar toyguvchi kunda oyoqlarimni toydirmagil».

Chap oyoq yuvilayotganda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma ij'al sa'yi mashkuron va zanbi mag'furon».

Ma'nosi: «Ilohim, qilgan ishlarimni savob yo'lga burgil va gunohlarimni avf etgil».

Tahorat yakunida ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma ij'alni minat-tavvobinal mutattohirina vaj'alni min 'ibodikas-solihinallazina la xovfun alayhim va la hum yaxzanun».

Ma'nosi: «Ilohim, meni O'z tarafingga yuzlanuvchi pokiza insonlar safiga sol, qiyomat kuni yaxshi bandalaring qatorida qo'llagil, azoblardan asragil».

Tahoratdagi makruh amallar

- *Tahoratda qaysi amallar makruhdir?*

- Ular sakkiztadir:

1. Suvni ko'p ishlatib, isrof qilmoq.
2. Burunni o'ng qo'l bilan yuvmoq.
3. Yuvilayotgan a'zolarni uch martadan ko'p yoki kam yuvmoq.
4. Boshga ikki marta mash tormoq.
5. Yuzga suvni qattiq chaplamoq.
6. Tahorat qilganda boshqa kishini ishga solmoq.
7. Tahorat chog'i dunyoviy so'zlarni so'zlamoq.
8. Tahorat chog'i suvga tuflamoq, unga burunni qoqmoq.

Tahoratni buzuvchi amallar

- *Nimalar tahoratni buzadi?*

- Ularning soni o'n bittadir:

1. Orqa avratdan yel kelishi.
2. Najas chiqishi.
3. Badandan qon, yiring yoki sariq suv oqishi.
4. Burun yoki tishning qonashi.
5. Kasalligi sababli ko'zdan qon yo yiring yosh kelishi.
6. Qon qusish.
7. Og'iz to'ldirib taom qusish.
8. Yotib yoki suyanib uxlash.
9. Devona bo'lish yoki hushdan ketish.
10. Namoz chog'i ovoz chiqarib kulish.
11. Er-xotin qo'shilishi.

Tahoratsiz kishi

- *Tahoratsiz kishi Qur'oni karimni yoki Alloh taolo so'zlari yozilgan qog'ozni ushlashi joizmi?*

- Yo'q, ammo muqovasini ushlashi mumkin.

- *Tahoratsiz kishi Qur'oni karim oyatlarini o'zicha o'qishi mumkinmi?*

- Mumkin, lekin tayammum bilan o'qish undan yaxshiroqdir.

- *Tahoratsiz kishining masjidga kirishi, qabristonni ziyorat etishi mumkinmi?*

- Mumkin.

Mahsi yoki etikka mash tortish

- *Etik yoki mahsi kiygan kishi tahorat chog'i oyog'ini yuvishi lozimmi?*
- Yo'q. Mash tortilsa, kifoya. Ammo mahsi yoki etik tahorat bilan kiyilgan bo'lmog'i lozim.
- *Mash qanday tortiladi?*
- Ikki qo'l panjalari yaxshilab suvlanib, barmoq tarafdin to'piqqacha uch marta barmoq tortiladi. Mahsi yoki etik yuzi ham uch barmoq kengligida tozalanadi.
- *Tahorat bilan kiyilgan mahsi yoki etikka necha kun mash tortiladi?*
- Safarda bo'lmagan kishi 24 soat, uch kundan ortiq safarda bo'ladigan kishi 72 soat davomida mash tortishi mumkin.
- *Bu muddat mahsi kiyilgan paytdan hisoblanadimi?*
- Yo'q, birinchi tahorat buzilgan paytdan boshlanadi.
- *Mahsi yoki etikdan boshqa yana nimalarga mash tortish joiz?*
- Kigizli etikka, qo'njli kovushga, mahsi ustidan kiyilgan kovushga.
- *Mabodo mahsi yoki etik yirtilgan bo'lsa-chi?*
- Ular jamlanganda uch barmoq kattaligidan katta bo'lsa joiz emas, kam bo'lsa joiz.
- *Yirtiqalar kichik-kichik, ikki-uchta bo'lsa-chi?*
- Ular jamlanganda uch barmoq kattaligidan katta bo'lsa, yangidan tahorat qilinadi.
- *Agar teshiklari to'piqning yuqorisida bo'lsa-chi?*
- Mash tortiladi.
- *Mahsiga qachon mash tortib bo'lmaydi?*
- Mahsi o'z xizmatini bajara olmaydigan va tovon qo'njining yuqorisiga chiqib ketgan bo'lsa.
- *Agar tahorat ketmasdan mahsilar almashtirilsa, ya'ni yechilib bir oz muddatdan so'ng kiyilsa, tahorat buzilib, oyoq yuviladimi?*
- Yo'q.

G'usl

- *G'uslning ma'nosi nima?*
- Butun badanni yuvish.
- *G'usl qay tariqa qilinadi?*
- 1. Avvalo, istinjo qilinadi.
- 2. So'ng qo'l yuviladi.
- 3. Tahorat qilinadi (bundan faqat oyoq yuvilishi mustasno).
- 4. Undan so'ng boshga, so'ngra o'ng yelkaga, so'ngra tanning boshqa a'zolariga suv yetkazilib, hamma joy yuviladi.
- 5. So'ng yana ikki marta shu tariqa yuviniladi.
- 6. Yakunda oyoq yuviladi.
- *G'usl tahorat o'rniga o'tadimi?*
- O'tadi.
- *G'uslning farzi nechta?*
- Uchta:
- 1. Og'izga suv solib g'arg'ara qilish.
- 2. Burun ichini yuvish.
- 3. Badanning hamma joyini yuvish.
- *G'uslning sunnatlari nechta?*

- O'nta:

1. Istinja qilish.
2. Najas bor yerni yuvish.
3. Qo'lni yuvish.
4. O'n sakkizta sunnatga amal qilib tahorat qilish. Lekin oyoqlar yuvilmay turiladi.
5. Avval boshga, so'ng o'ng yelkaga, so'ng tanning qolgan barcha a'zolariga bir marotaba suv yetkazib yuvish.
6. Qo'l yetgan jami joylarni bir marotaba ishqalab yuvish.
7. Har bir a'zoga uch bora suv yetkazish.
8. O'ng tarafni chap tarafdin oldin yuvish.
9. Suvni keraklicha sarflash.
10. G'usl vaqti qiblaga oldini o'girmaslik, ya'ni ters turish lozim.

- *Soch va soqolning har bir tolasiga suv yetkazish farzmi?*

- Erkaklarga farz. Ammo ayollarning soch ostilariga suv yetsa, bas. O'rilgan sochlarni yoyish lozim emas.

G'uslning sabablari

- *G'usl qachon lozim bo'ladi?*

- Uch holda:

1. Junub bo'lganda.
2. Ayollarda hayz qoni kelganda.
3. Nifos qoni kelganda

Junub

- *Junub deb qaysi holatga aytiladi?*

- Jismoniy yaqinlik qilsa, uyqudan turgan kishi ko'rpasida yo libosida maniy yo maziylar topsa, bu hol junub, deyiladi. Junubdagi kishining Qur'on o'qishi, yozishi, oyat yozilgan diniy kitoblarni ushlashi, masjidga kirishi yaxshi emas.

- *Junub holatida ovqatlansa bo'ladimi?*

- Qo'l, og'iz, burun yuvilsa, bo'ladi.

- *Junubdan so'ng bir oz vaqt o'tkazib yuvinsa bo'ladimi?*

- Tezroq yuvinish mustahab.

- *Ikki-uch bor junubda bo'lib, bir bor yuvinsa bo'ladimi?*

- Bo'ladi.

Hayz va nifos

- *Hayz nima?*

- Balog'atdagi qizlar va ayollar bachadonidan har oyda keladigan qon.

- *Bo'yga yetmagan qizdan, tug'mas ayoldan, homilador ayoldan kelgan qon hayz hisoblanadimi?*

- Yo'q, ular istihoz qonidir.

- *Hayz necha kun keladi?*

- Har ayolda har xil. Ba'zilarida uch kun, ba'zilarida o'n kungacha.

- *Nifos nima?*

- Ayollar tuqqandan yoki bola tushgandan so'ng keladigan qon. Nifos xususida har ayolning mijoz har xil – ba'zilariniki bir soatda to'xtaydi, ba'zilariniki qirq kungacha davom etadi. Qirq kundan oshsa, u istihoza qonidir.

- *Hayz va nifos ko'rgan ayollar hukmi qanday?*

- Namoz o'qimaydilar, ro'za tutmaydilar, Qur'on o'qimaydilar, Qur'on va oyat yozilgan narsalarni ushlaymaydilar, masjidga kirmaydilar, Ka'batullohni tavof qilmaydilar, kindikdan to tizzalarigacha joylaridan bahra olib bo'lmaydi. Qon tugagach, yuvimmoqlari farz.

- *Hayz yo nifos ko'rgan ayollar Qur'onni muqovasidan yo jildidan ushlaydilar va ham har xil duolar o'qishlari durust bo'ladimi?*

- Durust bo'ladi.

- *Istihozadagi ayollarga qanday hukm bor?*

- Ular pok ayollar qiladigan jami amalni qilishga haqlidirlar.

- *Hayz va nifosdagi ayollar namoz va ro'za qazosini keyinchalik bajaradilarmi?*

- Namoz qazolari keyinchalik o'qilmaydi, lekin ro'za qazosi keyinchalik tutiladi.

Uzrli odam

- *Bir kishi xastaligi sababli namozning boshidan so'ngigacha tahoratini ushlab turolmasa, unga qanday hukm bo'ladi?*

- U kishi har namoz o'qilishi oralig'ida bir bor tahorat qilishi lozim. Tahorat qilib, to namozga qadar o'zini tutib turolmasa, qayta tahorat qilmasa ham joiz.

- *Uzrli kishilar kimlar?*

- Burni doimo qonab yuruvchi, ko'zidan yiringli yosh doim keluvchi, oldidan doim siydik suvi keluvchi kishilar. Ularning ushbu a'zolaridan boshqa a'zolari tahoratni sindirsa, uzrga o'tmaydi.

Tayammum

- *Tahorat yoki g'uslga suv topa olmagan kishi nima qiladi?*

- Tayammum qiladi. Tayammumning bayoni bunday: namoz o'qishga niyat qilinadi. Ikki qo'l kaftlari toza tuproqqa urilib, ishqalanadi, yuzga surtiladi. Xuddi suv bilan tahorat chog'idagiday ish tutiladi, hatto burun oralari, qoshning ostlariga ham mash tortiladi.

- *Tahorat va g'uslning tayammumdan farqi bormi?*

- Har ikkisinin amali bir xildir.

- *Tayammumda nechta amal bor?*

- To'rtta:

1. Qilgan tayammumi bilan namoz o'qishni niyat qilmoq.

2. Qo'l ishqalangan narsa yer jinslaridan biri bo'lmog'i.

3. Yer jinsiga qo'lni urib, yuzga ishqalamog'i.

4. Bu holatlarni ikki martadan qaytarmog'i.

- *Tayammumning sunnati nechta?*

- Oltita:

1. «Bismillahir rohmanir rohim», demoq.

2. Barmoqlarni ochib kaftni urmoq.

3. Qo'l tuproqqa urilgach, bir oz muddat qo'lni tuproq uzra tutib turmoq.

4. Qo'llarni avval oldinga keltirib nazar tashlamoq, so'ng yuzga surtmoq.
5. Avval yuzga, so'ng o'ng qo'lga, so'ng chap qo'lga mash tortmoq.
6. Xuddi tahoratdagi singari bunda ham oraga boshqa amallarni qo'shmaslik.
  - *Suv bo'lsa ham, tayammumga qilishga qaysi holda ruxsat bor?*
  - Suv ikki chaqirim miqdorida yiroq bo'lsa; suv illatli bo'lsa yoki g'oyatda sovuq bo'lib, kasal qiladigan bo'lsa; suvga tahorat uchun boradigan taqdirda o'ziga yo mol-holiga xavf yaqin bo'lsa; suv olishga idishi bo'lmasa; musofirlikda bo'lib, suvi faqat ichishga mo'ljallangan bo'lsa – bu hollardagi tayammum tahorat, g'usl o'rnida o'tadi.
  - *Namoz vaqti boshlanib qolganda, tahoratga vaqt qolmay, tayammum qilinsa bo'ladimi?*
  - Yo'q. Chunki namoz vaqti o'tsa ham, uni qazo qilib o'qish mumkin.
  - *Yer jinsiga nimalar kiradi?*
  - O'tga tushsa, yonmaydigan, erimaydigan narsalar kiradi. Masalan, tuproq, chang, qum, tosh kabilar. Lekin ular toza holda bo'lmog'i lozim.
  - *Bir tayammum bilan ikki-uch vaqt namoz o'qish mumkinmi?*
  - Buzilguncha necha vaqt namoz kelsa, o'qilaverishi mumkin.
  - *Tayammumni qaysi amallar sindiradi?*
  - Tahoratni qaysi amal sindirsa, tayammumni ham o'sha amal sindiradi. Tahorat qilishga yetarli suv topilgach, qilingan tayammum ham sinadi.

Najosat

- *Najaslar necha toifaga bo'linadi?*
- Ikki toifaga. Biri – og'ir najaslar (najosati g'aliza), ikkinchisi – yengil najaslar (najosati xafifa) toifalaridir. Yengil najaslarga qarchig'ay, lochin kabi go'shti harom parrandalarning tezagi; ot, ho'kiz, qo'y kabi hayvonlarning siydigi kiradi. Og'ir najaslarga odamzot axlati va siydigi; go'shti halol hayvonlarning tezagi; go'shti harom hayvonlarning tezagi va siydigi; tezagi badbo'y bo'lgan parrandalar tezagi; qusuq, yiring, aroq, cho'chqa go'shti; shariatga nomuvofiq so'yilgan hayvonlarning go'shti va qoni kiradi.
- *Tezagi badbo'y bo'lmagan qushlarning tezagi-chi?*
- Najas emas.
- *Sichqonning siydigi va tezagi-chi?*
- Suvga tushsa, og'ir emas, libosga tegsa, yengil najas hisoblanadi.
- *Baliq, burga qoni-chi?*
- Najasga kirmaydi.
- *O'lgan narsaning terisi, juni halolmi?*- Cho'chqadan boshqa hayvonlarniki halol. Faqat u terilar oshlangan bo'lmog'i lozim. Shariatga muvofiq «Bismillah» deb so'yilgan bo'lsa, oshlanmasa ham, pokdir.
- *Cho'chqa terisi-chi?*
- Cho'chqa terisi tugul, butun badani najasdir. Hech bir amal bilan loqal biror a'zosini ham tozalab bo'lmaydi.
- *Odam terisi-chi?*
- Inson muqaddas zotdir. Uning tani yoki terisini yemoq, saqlamoq gunoh.

Poklanish

- *Mahsi, etikka o'xshash charm poyafzallarga najas tekkan bo'lsa, qanday tozalanadi?*

- Agar tezak qattiq bo'lsa, yerga ishqalanadi, suyuq bo'lsa, suvda yuviladi.
- *Libosga maniy tekkan bo'lsa-chi?*
- Qurigan bo'lsa, uqalanadi, suyuq bo'lsa, boshqa amallardagi kabi uch marta suvga chayiladi.
- *Libosga najas tegib, uning qaerga tekkanligi bilinmay qolsa yoki xotiradan chalkashtirib qo'ysa, kishi nima qilishi kerak?*
- Gumondagi joyni o'sha gumonning kattaligicha yuvilsa bo'ladi.

Quduqning tozalanishi

- *Agar quduqqa najas tushsa, qay tariqa tozalanadi?*
- Quduqdagi jami suv olib tashlanadi.
- *Agar hammasini olib bo'lmasa-chi?*
- Quduqda jami suv miqdoricha suv olib tashlanadi, yerdan yangi sizib qo'shilgan suv hisobga kirmaydi.
- *Agar quduqqa bir hayvon tushib o'lgan bo'lsa-chi?*
- Agar hayvon jussasi qo'ynikidan katta bo'lsa, jami suv olib tashlanadi. Agar tovuq, g'oz singarilar bo'lsa, qirq paqir suv olib tashlanadi. Agar oltmish chelak suv olib tashlansa, mustahabdir. Agar chumchuq, musicha singarilar bo'lsa, yigirma paqir miqdorida suv olib tashlanadi, qo'shimcha yana o'n paqir olib tashlasa, mustahabdir. Paqirning kattaligi o'rtacha bo'lmog'i lozim.
- *Agar quduqqa najas tushgan bo'lib, shu suvdan tahorat qilinsa, so'ngra suvning iflos ekanligi anglab qolinsa, nima qilmoq kerak?*
- Qaytadan tahorat qilinib, qaytadan namoz o'qiladi. Yuvilgan joylar qaytadan yuviladi, mabodo suv ichilgan bo'lsa, istig'for aytiladi.
- *Agar quduqda hayvon o'lgan bo'lsa-yu, qachon quduqqa tushib bo'kkanligi noaniq bo'lsa, suv qaysi kundan iflos deb taxminlanadi?*
- Agar o'sha hayvon shishgan bo'lsa, quduq uch kecha-kunduzdan beri iflos deb, agar shishmagan bo'lsa, bir kecha-kunduz deb hukm qilinadi.

Istibro va istinjo

- *Hojatxonaga qay tariqa kiriladi?*
- Avval chap oyoq, so'ng o'ng oyoq qo'yiladi. Chiqqanda avval o'ng oyoqda chiqiladi. Hojatga o'tirganda qiblaga ro'baro' o'tirilmaydi, ortini ham o'girmaydi, qiblaga chap yonni qilib o'tiriladi; avrati va axlatiga qaramaydi. Hojati bitgach, hojatxonani tezda tark etadi.
- *Ochiq joyda qay tariqa o'tiriladi?*
- Qiblaga, oftobga, oyga, shamolga qarab o'tirilmaydi.
- *Cho'ntakda, sumkada diniy kitoblar bo'lsa, iloj yo'qligidan hojatxonaga birga olib kirilsa bo'ladimi?*
- Olib kirilmasa, mustahab bo'ladi.
- *Hojatdan so'ng nima qilinadi?*
- Istinjo, ya'ni axlat chiqqan joy kesak yo tosh bilan artiladi, so'ng yuviladi. Bu amal sunnat va mustahabdir.
- *Istinjo va istibro qaysi qo'l bilan qilinadi?*
- Chap qo'l bilan. O'ng qo'lda qilish makruhdir.

- *Suyak, hayvon tezagi yo qog'oz bilan istinjo qilish mumkinmi?*
- Yo'q, makruhdur.
- *Yuvilish tartibi qanday?*
- Ko'ngil qaror topguncha yuvilsa kifoya. Avratdan yelning o'zi kelgan bo'lsa, yuvilmasa ham bo'ladi.

Toza suv

- *Qaysi suv tahoratga loyiq?*
- Asosan, oqar suvlar. Agar ularga toza narsa qo'shilsa-yu, suvning tozalik tabiati buzilmasa, loyiq. Masalan, loyqa suv. Biroq ayron, sirka, sharbat qo'shilsa, joiz emas. Shuningdek, tarvuz suviga ham tahorat loyiq emas, lekin libosni artsa bo'ladi.
- *Najas aralashgan suvga tahorat qilish mumkinmi?*
- Oqar suv bo'lsa, kengligi qirq metr, chuqurligi yarim qarich hovuz yoki ko'l bo'lsa, mumkin. Ammo bu shartlarga muvofiq kelmasa, mumkin emas.
- *Odam ichgan suvning qolgani tozaga o'tadimi?*
- O'tadi, ammo og'izda aroq asorati bo'lsa, o'tmaydi.
- *Go'shti halol hayvonlar ichgan suvga tahorat qilsa bo'ladimi?*
- Ha. Lekin yirtqich hayvonlar ichgan suvga tahorat qilib bo'lmaydi. Tovuq va qarchig'ay ichgan suv tozaga o'tadi, lekin tahorat qilmoq makruh.

Avrat a'zolar

- *Namoz payti qanday kiyimda bo'lish lozim?*
- Namoz payti avrat a'zolar libosda bo'lmog'i farz. Avrat joylarga erkak kishining tizzasidan to kindigigacha kiradi. Bu joylar berk bo'lmasa, namozga turish yaxshi emas.
- *Ayol kishining qay yerlari avrat hisoblanadi?*
- Agar ayol bironing cho'risi bo'lmasa, ikki qo'l kafti, ikki oyoq kafti va yuzidan boshqa hamma joyi namoz paytida berkitilmog'i lozim. Agar ayol cho'ri bo'lsa, kindigidan to tizzasigacha avrat joyi hisoblanadi. Lekin u qorni va belini ham berkitsa, yaxshi bo'ladi.
- *Avrat joylarning qanchasi ochilsa, namoz o'qilmas?*
- Avrat joylarning to'rtidan biri ochilsa, namoz o'qish yaxshi emas.
- *Liboslar iflos bo'lsa, yuvmoqqa suv bo'lmasa, namoz mumkinmi?*
- Libos iflos bo'lsa ham, o'qiladi, biroq libos bo'la turib yalang'och namoz o'qilmaydi.
- *Libos topilmasa, qanday qilib namoz o'qiladi?*
- Ul vaqtda o'tirib, avrat va g'alizasini qo'l bilan berkitib, imo-ishora bilan ibodat qilmoq mustahabdir. Ba'zan turib o'qish ham joiz.

UCHINCHI QISM

Namoz o'qish qoidalari

Oyati karima:

«**Innas solata kanat 'alal mu'minina kitaban mavqutan**».

Ma'nosi: «Mo'minlar namozni o'z vaqtida o'qishlari farz qilindi».

Hadisi shariflar:

Ma'nosi: «Mo'minlar besh vaqt namozni kanda qilmaganlari sababli ham Alloh ularning gunohlarini kechiradi».

Ma'nosi: «Agar mo'min banda katta gunoh qilmay, besh vaqt namozni kanda qilmasa, Alloh uning u jumadan bu jumagacha qilgan kichik gunohlarini kechiradi».

- *Namoz nimadir?*

- Bandaning Allohga jismu joni bilan ibodatidir.

- *Namoz bir kunda necha marta o'qiladi?*

- Besh mahal: bomdod, peshin, asr, shom, xufton, juma kuni peshinda juma namozi o'qiladi.

- *Vajib namozi qaysilar?*

- Ramazon hamda Qurbon hayitlari va xuftondan keyingi vitr namozlari.

- *Sunnat namozi qaysilar?*

- Ramazon oyidagi xufton namozining sunnatidan so'ng tarovih o'qimoq sunnatdir.

- *Yana qanday namoz odatlari bor?*

- Yana nafl ibodatlarini qilmoq mustahabdir. Shuningdek, mayyit uchun janoza o'qish farzi kifoyadir.

- *Farzi kifoya nima?*

- Bir kishi o'qisa, eshitib turganlarga ham kifoya qiluvchi tilovatdir.

Namoz shartlari

- *Namoz o'qish uchun qanday shartlar qo'yiladi?*

- Kishi pok bo'lishi, tani va libosi toza bo'lishi, tahoratli bo'lishi, namozgohi ozoda bo'lishi, namozni o'z belgilangan vaqtida o'qishi, qiblagacha qarashi, dildan niyat qilishlari namozning tashqi shartlaridir.

Namoz vaqtlari

- *Namoz vaqti kelmasidan ibodat qilish mumkinmi?*

- Yo'q, chunki u farz namozga o'tmaydi.

- *Tonggi namoz vaqti qachon?*

- Ufq yorishgandan to quyosh chiqquncha bo'lgan vaqt.

- *Peshin namozi vaqti qachon?*

- Quyosh zavolga ketgandan to asr vaqtigacha.

- *Asr vaqti qachon?*

- Odam soyasi ikki barobar uzaygandan to quyosh botgunchadir.

- *Shom vaqti qachon?*

- Quyosh botgandan to ufq yo'qolguncha.
- *Xufton vaqti qachon?*
- Ufq ko'zdan yo'qolgandan to tong oqarguncha.
- *Vitr va tarovih vaqtlari qachon?*
- Xufton namozining so'nggidan to tonggacha.
- *Juma namozi qay paytda keladi?*
- Juma kuni peshinda.
- *Hayit namozlarining payti-chi?*
- Quyosh ko'tarilgandan to botgungacha.
- *Nafil va janoza qachon o'qiladi?*
- Nafil namozi kishining ehtiyojiga qarab istalgan paytda o'qilishi mumkin. Janoza esa sharoitga qarab, iloji bo'lsa, kunduzi o'qiladi.

Makruh vaqtlar

- *Qaysi paytda namoz o'qish makruh?*
- Quyosh chiqayotgan paytda, qiyomga kelganda, botayotganda. Faqat asr namozi o'qilmay qolgan bo'lsa, bundan mustasno. Agar kishi bomdoddan kechikib namozni quyosh chiqayotganda o'qimoqchi bo'lsa, yaxshisi bir oz kutib turgani va kun batamom chiqib bo'lgach, qazo qilib o'qigani ma'qul.
- *Kishi asr namozini o'qiyotganda oftob bota boshlasa, namozi buziladimi?*
- Yo'q, ammo uch rakatini o'qib tamom qilishi lozim.
- *Yana qaysi paytda namoz o'qish makruh?*
- Imom xutba o'qib turgan paytda hamda kunduzi hayit namozidan oldin nafil o'qish makruhdur.

Qibla

- Namoz qibla tarafga qarab o'qilishi farzdir.
- *Qibla qaysi tarafdir?*
- Arabistonning Makka shahrida muborak Baytullohdan joylashgan Ka'ba taraf – qibladir. Ka'ba nomli xonai muborakning devor va tomlari qibla emas, balki xonai muborak bino qilingan zamin qibladir. Shul sabab, mabodo xonai muborakning devor-tomlari qulasa ham, u zaminning qiblaligi abadiy davom etaveradi.

Qiblani aniqlamoq

- *Sahro kabi ovloq joyda kishi qiblani bilolmay qolsa, so'ramoqqa odam topolmasa, namozni qaysi tarafga qarab o'qiydi?*
- Kishi qalbi qaysi tarafga qibla ekanini anglab moyillik bildirsa, o'sha tarafga qarab namoz o'qisa bo'ladi.
- *Agar kechasi bo'lsa, atrofda hech bir narsa ko'rinmasa, qanday aniqlaydi?*
- Agar bulut bo'lmasa, Oltin qoziq yulduzini topib, o'shandan aniqlaydi. Oltin qoziq yulduzi doim quyosh yuradigan tarafga muqobil va qarshi bo'lib, shimol tarafda turadi. Oftob yurar tarafni topgandan so'ngra chog'lab qibla tarafni bilsa bo'ladi.
- *Shunday aniqlab, bir tarafni qibla e'tiqod qilib namoz o'qishga kirishsa, namozni*

tamom qilmasdan biror alomat tufayli qiblaning boshqa tarafda ekanini anglab qolsa, nima qilish kerak?

- Namoz o'qib turgan holda o'sha tarafga aylanib ibodatini ado etishi lozim.
- *Bir necha kishi qiblani topolmay, har kim o'zicha bir tarafni qibla deb, hamma bir tarafga qarab ibodat qilsa, nima bo'ladi?*
- Har kim o'zi moyil bo'lgan tarafga yolg'iz-yolg'iz holda ibodat qiladi.

Niyat

- Namoz o'qishdan oldin namoz o'qishni niyat qilish shartmi?

- Dil bilan niyat qilish farz. Til bilan ham qaysi namoz ekanini aytib niyat qilish mustahabdir. Imomga ergashgan kishi ergashuvni ham niyat qilishi lozim. Ammo niyat tilda aytilib, dilda aytilmasa, niyat hisobga o'tmaydi. Agar dilda boshqa namozni aytib, tilda boshqasini aytib yuborsa, dilda aytilgani haqiqiydir.

- Besh vaqt namozga qanday niyat qilinadi?

Niyatni har kim o'z tilida qilsa bo'ladi. Masalan, bunday: «Bomdod namozining ikki rakatli sunnatini muqaddas qiblam bo'lmish Ka'ba tarafga yuzlanib o'qishni niyat qildim. Xolis Alloh uchun». Qolgan namozlarda ham shunday. Faqat nomi hamda necha rakatligi o'zgarib turadi, xolos.

Agar imomning orqasida turib o'qilayotgan bo'lsa, niyatni bunday qilish lozim, masalan: «Shom namozining uch rakatli farzini ushbu imomga ergashib o'qishni niyat qildim. Qiblam bo'lmish muqaddas Ka'ba sari yuzlandim. Xolis Alloh uchun». Farz namozlardan boshqa namozlarda «Allohning Rasuliga ergashib namoz o'qimoqni niyat qildim», deyilsa ham bo'ladi.

Azon va iqomat

- Namoz o'qishdan avval qaysi amal sunnat hisoblanadi?

- Besh vaqt farz namozlari va juma namozi vaqti kirganda azon aytish va farzlarni o'qishdan oldin iqomat aytish sunnatdir.

- Namoz o'qiladigan har bir joyda azon va iqomat aytish lozim bo'ladimi?

- Bir mahallaning masjidida aytilgan azon va iqomat butun mahalla uchun kifoyadir. Masjidda o'qigandan so'ng uyda namoz o'quvchi kishiga azon va iqomat lozim emas. Agar kishi xonadoni masjiddan uzoq bo'lsa, aytish afzaldir.

- Azon qanday aytiladi?

- To'rt bora «Allohu akbar» («Alloh ulug'dir»).

Ikki bora «Ashhadu anla ilaha illalloh» («Guvohlik beramanki, Allohdan boshqa iloh yo'q»).

Ikki bora «Ashhadu anna Muhammadar rasululloh» («Guvohlik beramanki, Muhammad Allohning payg'ambaridir»).

Ikki bora «Hayya `alas solah» («Namozga kelingiz»).

Ikki bora «Hayya `alal falah» («Najotga kelingiz»).

Ikki bora «Allohu akbar» va oxirida bir marta «La ilaha illalloh» («Allohdan o'zga iloh yo'q») kalimalari aytiladi. Bomdod namozining azonida «Hayya `alal falah»dan so'ng ikki marta «Assolatu xoyrum minan navm» («Namoz uyqudan afzal»), deya aytiladi.

Iqomat ham azonga o'xshash. Iqomatda «Hayya `alal falah»dan so'ng ikki marta «Qod qomatis solah» («Namoz o'qishga qaddingizni rostlanglar»), deyiladi.

Yana bir farqi – iqomat azondan tezroq aytiladi. Muazzin iqomatda «Hayya `alas solah», deganda namozxonlar joylaridan turib namozga niyat qilmoqlari, «Qodi qomatis solah», deganda o`rinlaridan turib, safga tizilmoqlari mustahabdir.

Azonning mustahablari

- *Azonning mustahablari nimalar?*

- Azon aytuvchi tahoratli bo`lmog`i, qiblaga qarab azon aytmog`i, ishorat barmog`ini qulog`i ichiga qo`yib turmog`i, azon kalimalarini aniq, dona-dona aytmog`i, «Hayya `alas solah»ni o`ng tarafga, «Hayya `alal falah»ni chap tarafga qarab aytmog`i mustahabdir. Azonni eshitgan kishi yurishdan, ish qilishdan va so`zlashishdan to`xtab, azon kalimalarini takrorlab turmog`i ham mustahabdir. Muazzin «Hayya `alas-solah», deganda, eshitguvchi «La havla va la quvvata illa billahil `aliyyul `aziyim» («Gunoh ishlardan qaytish va ibodatga qodir bo`lish faqat Alloh taolodandir») deyishi va «Hayya `alal falah» deyilgan muddatda «Ma`sha Allohu kana va ma`lam yasha lam yakun» («Alloh xohlagan narsa bo`lmay qolmas, Alloh xohlamagan narsa bo`lmas») deyishi ham mustahabdir.

- *Kimlar azon va iqomat aytsa, makruh sanaladi?*

- Tahoratsiz, junubli, devona va mast kishilarning azon va iqomat aytishlari makruh. Xotinlar, balog`at yoshiga yetmaganlar, fosiq kishilarning azon va iqomat aytishi esa joiz emas.

Azon duosi

- *Azon aytilgandan so`ng muazzin va eshitguvchi qaysi duoni o`qiydilar?*

- Ushbu duoni o`qiydilar:

«Allohumma robba hazihid-da`vatit tomma. Vassolatil-qoimati ati Muhammadanil-vasilata val fazila. Vad-darojatar-rofiata val `alia. Val ba`sus maqomam-mahmudanil-lazi vaadtah. Varzuqna shafaatahu yavmal-qiyamati innaka la tuxlifu-l-miy`ad».

Ma`nosi: «Ey ushbu komil azonning va vaqti kirgan namozning Sohibi va Xojasi! Muhammad alayhissalomga yordamchilikni, ortiqlikni va baland darajani bergin va uni O`zing va`da qilgan yaxshi o`ringa o`tkazgin, qiyomat kunida uning bizga shafosatini nasib et, albatta, Sen va`dangga xilof qilmaysan!»

Namoz zikrlari

- *Namozda nimalar o`qiladi?*

- Ushbu zikr va suralar:

«Subhonaka allohumma va bihamdika va tabarok-kasmuka va ta`ola jadduka va la ilaha g`oyruk!»

Ma`nosi: «Ilohim, Seni pok niyat bilan yod qilurman, isming muborak, martabang ulug`dir, Sendan o`zga topinchim yo`q!»

«A`uzu billahi minash-shaytonir rojiym».

«Rahmatdan uzoq shaytonning yomonligidan qochib, Allohga sig`inurmiz».

«**Bismillahir rohmanir rohim**».

«Mehribon va rahmli Alloh nomi bilan boshlayman».

So'ng Fotiha surasi o'qiladi:

«**Alhamdu lillahi robbil `alamin. Ar-rohmanir rohim. Maliki yavmiddin. Iyyaka na'budu va iyyaka nasta'in. Ih dinas-sirotol mustaqim. Sirotol-laziyna an'amta alayhim. G'oyril mag'zubi alayhim valazzollin**».

So'ng ushbu suralardan biri o'qiladi:

Ixlos surasi:

«**Qul huvallohu ahad, allohus-somad. Lam yalid va lam yulad. Va lam yakun lahu kufuvan ahad**».

Falaq surasi:

«**Qul a'uzu birobbil falaq. Min sharri ma xolaq. Va min sharri g'osiqin iza vaqob. Va min sharrin-naffasati fil `uqadi. Va min sharri hasidin iza hasad**».

Nos surasi:

«**Qul a'uzu birobbin-nasi, malikin-nasi, ilahinnas. Min sharril vasvasil xonnas. Allazi yuvasvisu fi sudurin-nas. Minal jinnati van-nas**».

Ruku' tasbehi:

«**Subhana robbiyal a'ziym**».

«Ulug' Parvardigorimning pokligini dilimga jo qilurman».

Sajda tasbehi:

«**Subhana robbiyal `ala**».

«Yuksak maqomdagi Parvardigorimning pokligini takrorlab sajda qilurman».

Tashahhud o'qiladi:

«**Attahiyatu lillahi vas-solavatu vat-toyyibat. Assalamu alayka ayyuhan nabiiyyu va rohmatullohi va barokatuh! Assalamu `alayna va `ala `ibadillahis-solihiyin. Ashhadu alla ilaha illallohu va ashadu anna Muhammadan `abduhu va rosuluh**».

Ma'nosi: «Jismu jon ibodatlari yagona Alloh uchundir. Ey Payg'ambarimiz! Senga Allohning rahmati va barakalari bo'lsin! Alloh taoloning har bir bandasiga, shuningdek, bizga ham salomlar bo'lsin! Guvohlik beramanki, Alloh yagona, Undan o'zga iloh yo'q, yana guvohlik beramanki, Muhammad (alayhissalom) Allohning bandasi va elchisidir».

Salovot:

«**Allohumma solli `ala Muhammadiv-va `ala ali Muhammad, kama sollayta `ala Ibrohiyma va `ala ali Ibrohiym, innaka hamiydum-majiyd. Allohumma barik `ala Muhammadiv-va `ala ali Muhammad, kama barokta `ala Ibrohiyma va `ala ali Ibrohiym, innaka hamiydum-majid**».

Ma'nosi: «Iloho, xuddi Ibrohim alayhissalom va uning qavmini rahmat qilganingdek, Muhammad alayhissalom va uning qavmini ham rahmat qilgin! Albatta, maqtovga loyiq va ulug'san! Iloho, Ibrohim alayhissalom va uning qavmini muborak etganingdek, Muhammad alayhissalom va uning qavmini ham muborak etgin! Albatta, Sen maqtovga loyiq va ulug'san!»

Duo oyati:

«Robbana atina fid-dunya hasanatan va fil axiroti hasanatan va qina 'azaban-nar!»

Ma'nosi: «Ey Parvardigorimiz! Bizlarga bu dunyoda va oxiratda yaxshi ne'matlar ato et va do'zax azobidan asra!»

Salom:

«Assalamu alaykum va rahmatulloh».

«Sizlarga Alloh taoloning salomi va rahmati bo'lsin».

«Allohumma antas-salamu va minkas-salamu va ilayka yarji'u as-salam, tabarokta ya zal-jalali val ikrom».

«Ey Alloh, Sen har bir balolardan saqlagin, ey kattalik va hurmat egasi».

Qunut duosi:

«Allohumma inna nasta'inuka va nastag'firuka . Va nu'minu bika va natavakkalu 'alayka va nusniy 'alaykal xayr nashkuruka va la nakfuruk! Va naxla'u va natruku may yafjuruk. Allohumma iyyaka na'budu va laka nusolliy va nasjudu va ilayka nas'a va nahfidu va narju rohmataka va naxsha 'azabaka! Inna 'azabaka bil kuffari mulhiq!»

Ma'nosi: «Iloho, biz Sening yordamingga muhtojmiz, gunohlarimizni afu etishingni so'raymiz! Senga imon keltirurmiz! Senga shukr qilurmiz va sano ayturmiz! Ne'matingga kufr keltirmasmiz va Senga gunohkor bo'lgan kimsalarni tashlab, senga yuzlanurmiz! Ey Alloh, bizlar Sengagina bandalik qilurmiz va faqat Sening uchun namoz o'qurmiz va sajda qilurmiz va ibodat qilib yaqinlashurmiz! Azobingdan qutqar! Albatta, Sening azoblaring chin kofirlargadir!»

Ikki rakatli namoz

- *Ikki rakatli namozda qaysi amallar bor?*

- Ikki rakatli namozda ikki qiyom (tik turish), ikki ruku' (bukilish), to'rt sajda va bir qa'da (o'tirish) bordir.

- *Ikki rakatli namoz qanday o'qiladi?*

- Avvalo, niyat qilinadi. So'ng ikki qo'lning bosh barmog'i quloq yumshog'iga tekkizilib takbir aytiladi. Keyin ikki qo'lni bir-biriga bog'lab kindik ostiga (ayollar va qizlarda ko'krak ustiga) qo'yiladi va Sano o'qiladi. Sanodan so'ng «A'uzubillah» va «Bismillah»ni aytib, Fotiha surasi o'qiladi. «Omin», degach, yana bir sura o'qiladi-da, takbir aytib, ruku'ga boriladi. Ruku'da uch marta ruku' tasbehi aytiladi. Ruku'dan «Samiallohu liman hamidah, robbana lakal hamd», deb tik turiladi va yana takbir aytib, ikki marta sajdaga boriladi. Har ikkala sajdada ham uch martadan sajda tasbehi aytiladi. Takbir bilan ikkinchi rakatning qiyomiga turiladi. Ikkinchi rakatning qiyomida qo'llar bog'lanib «Bismillah»ni aytib, Fotiha va qo'shimcha biror sura o'qiladi. Yana avvalgi rakatdagiga o'xshash ruku'ga va ikki marta sajdaga boriladi. Ikkinchi sajdadan so'ng qa'daga o'tirib, shu holda avval «Tashahhud», so'ngra «Salovot», duo oyatini o'qiladi. Shundan keyin avval o'ng tomonga, so'ng chap tarafga salom beradi. Ushbu amallar bilan ikki rakatli namoz tamom bo'ladi.

Bomdodning ikki rakat sunnati va ikki rakat farzi, peshinning ikki rakat sunnati,

shomning ikki rakat sunnati va xuftonning ikki rakat sunnati mana shunday tarzda o'qiladi. Farq faqat niyat qilishda qoladi.

To'rt rakatli namoz bayoni

- To'rt rakatli namozda to'rt qiyom, to'rt ruku', sakkiz sajda, ikki qa'da bor. Avvalgi ikki rakatdan keyin birinchi qa'da va to'rtinchi rakatdan keyin yana bir qa'da bo'ladi.

- *To'rt rakatli namoz qay tariqa o'qiladi?*

- To'rt rakatli namoz ham ikki rakatli namozga o'xshaydi. Farqi shuki, ikki rakat o'qib, qa'dada «Tashahhud»ning o'zi o'qiladi va «Salovot» o'qilmay, uchinchi rakatga turiladi. Ikkinchi qa'dada esa «Tashahhud»dan so'ng «Salovot» o'qiladi va duo qilinib salom beriladi. Agar to'rt rakatli namoz peshinning to'rt rakatli sunnatiga o'xshash sunnat namozi bo'lsa, har to'rt rakatida ham Fotiha surasidan so'ng qo'shimcha biror sura o'qiladi. Peshin, asr va xufton namozlarining farzlariga o'xshash farz namoz bo'lsa, unda Fotiha surasidan so'ng avvalgi ikki rakatda qo'shimcha sura o'qiladi, uchinchi, to'rtinchi rakatda sura qo'shilmaydi, ya'ni Fotiha surasi o'qilgandan so'ng ruku' qilinadi.

- *Uch rakatli namoz qay tariqa o'qiladi?*

- Uch rakatli namozda ham ikki qa'da bo'ladi. Biri avvalgi ikki rakatning oxirida, ikkinchisi uchinchi rakatning oxirida. Shom namozi uch rakat farzining avvalgi ikki rakatida Fotiha surasidan so'ng biror sura o'qiladi, ammo uchinchi rakatida Fotihadan so'ng sura o'qilmaydi.

Uch rakatli vitr namozining har bir rakatida Fotihadan so'ng bir sura qo'shimcha qilinadi va uchinchi rakatida qo'shimcha suradan keyin «Allohu Akbar», deb bosh barmoqlar uchi quloqning yumshog'iga tekkizilib, qaytadan yana bog'lanib, «Bismillah»ni aytib Qunut duosi o'qiladi. Uni tamom qilgandan so'ng ruku', sajda va qa'da bilan namoz tamom qilinadi.

Ayollar namozi

- *Ayollar namozi qanday farqlanadi?*

- Erkaklar namozidan sakkiz joyda farq qiladi:

- 1) Takbirda ayollar qo'llarini yelkagacha ko'taradilar;
- 2) Qo'l ko'tarilgan paytda qo'llar yeng ichida bo'ladi;
- 3) Ayollar qo'llarini ko'kraklarining ustiga qo'yadilar;
- 4) Erkaklar ruku'da tizzalarini bukmaydilar, balki yozib turadilar, ayollar ozroq bukib turadilar;
- 5) Erkaklar ruku'da tizzalariga suyangan vaqtlarida qo'l barmoqlarini ochib turadilar, ayollar ochmaydilar;
- 6) Sajdada bo'lgan vaqtda erkaklar bilaklarini yerdan va qovurg'alaridan, qorinlarini sonlaridan va yerdan uzoq tutadilar, ammo xotinlar sonlarini qorinlariga yopishtirib, yig'ilibroq sajda qiladilar;
- 7) Erkaklar qa'dada o'tirgan hollarida oyoqlarini tik bosib, barmoqlarini qiblaga o'girib turadilar, chap oyoqlarini yotqizib, uning ustiga o'tiradilar, ammo ayollar ikki oyoqlarining uchlarini o'ng tarafga qaratib, chap dumbalarini yerga tekkizib o'tiradilar;
- 8) Erkaklar farz namozini azon va iqomat aytib jamoat birla o'qiydilar, ayollar uchun azon va iqomat shart emas. Ularga namozni jamoat va imom birla o'qish makruh.

Tasbeh va duo

Namoz tugagach, ushbu zikrlar o'qiladi:

«Subhanallohi valhamdu lillahi va la ilaha illallohu vallohu akbar».

Ya'ni, «Allohni poklik ila yod qilurman va hamdlarim Allohga xosdir hamda Alloh yagona va buyukdir».

«Masha Allohu kana va ma'lam yasha lam yakun».

Ya'ni, «Allohning marhamati bilangina gunohlardan yuz o'girmog'imiz va ibodatga yuzlanmog'imiz mumkin, yo'qsa, mumkin emas!»

«Allohu la ilaha illahu alhayyul qoyyum. La taxuzuhu sinatuv va la navm lahu ma fis-samavati va ma fil arz. Man zallazi yashfa'u 'indahu illa biiznihi ya'lamu ma bayna aydihim va ma xolfahum va la yuhituuna bishay'im min-'ilmihim ila bimaa shaa' vasi'a kursiyyuhus-samavati val-arza vala ya'uduhu hifzuhuma vahuval-'aliyyul-'azim».

Ya'ni, «Allohdan o'zga hech qanday tangri yo'q. Faqat Uning O'zi bordir. U tirik va abadiy turguvchidir. Uni na mudroq, na uyqu olmaydi. Samovot va yerdagi bor narsalar Uningdir. Uning huzurida hech kim (birovni) Uning iznisiz oqlay olmaydi. U ularning (barcha odamlarning) oldilaridagi va orqalaridagi bor narsani biladi. Va ular U zotning ilmidan faqat O'zi istagan narsalarnigina biladilar. Uning arshi - kursisi osmonlar va yerdan kengdir. Va Uni osmonlar va yerni hifzu himoyatda saqlab turish qiynamaydi. U eng yuksak va buyukdir».

- Ushbu zikr-oyatlar o'qilgandan so'ng qaysi amal keladi?

- O'ttiz uch marta «Subhanalloh», o'ttiz uch marta «Alhamdulillah», o'ttiz uch marta «Allohu akbar» aytiladi. So'ng qo'llarni ko'krak to'g'risigacha ko'tarib ushbu duo o'qiladi.

«Allohumma taqobbal minna solatuna va siyamuna va qiyamuna va qiroatina va ruku'una va sujuduna va qu'uduna va tasbehina va tahlilina va tahshana va tazarru'una. Allohumma tamaa taqsiruna va taqobbal tamamana vastajib dua'ana vag'fir ahyaina varhim mavtana ya mavlona. Allohumma taqobbal minna hazihis-solatil-farzi ma'as-sunnati ma'a jami'i nuqsonatiha bifazlika va karomika va la tazrib biha vujuhina. Ya ilahal 'alaminn va ya xoyrin nasirin tavaffana muslimina valhiqnaa bis-solihina va sollalohu ta'ala 'ala xoyri xolqihi Muhammadin va 'ala alihi va ashabihi ajma'in!»

Ma'nosi: «Iloho, bizlarning namozimizni, qiyomimizni, ro'zamizni, ruku'mizni, tahlilimizni, tavoze'mizni, iltijomizni va jami amallarimizni qabul qilgin hamda duoimizni ijobat qil, yorlaqagin, o'tganlarni rahmat qil, balo va illatlardan saqlagin! Bizlarni imonli holimizda bu o'tkinchi dunyoni tark etishimizda ko'maklashgin. Yaratilganlarning eng yaxshisi Muhammad alayhissalomni va uning oilasini, do'stlarini rahmat qilgin!

Namoz shartlari

Namoz o'qish uchun quyidagilar shart:

1. Tahoratda bo'lish.
2. Libosning pokligi.
3. Namozgohning ozodaligi.

4. Avratlar hammasi libosda bo'lishi.
5. Namoz o'z vaqtida o'qilishi.
6. Qiblaga qarab turish.
7. Dildan niyat qilish.

Namoz ruknlari

Namozga kirishishdan avval «Allohu akbar», deyish, tik turish, qiyomda uch oyat miqdoricha Qur'on o'qish, peshonani yerga yetkazib ikki marta sajda qilish, qa'dada bo'lish, namoz ruknlarining har qaysisini o'z o'rnida bajarish, namozdan o'z ixtiyori bilan chiqish namoz ruknlariga kiradi.

Namoz vojiblari

- *Namozning vojiblari nechta?*

- O'n beshta:

- Fotiha surasini o'qimoq,

- farz namozining avvalgi ikki rakatiga, sunnat va nafl namozlarining har rakatiga bir bor Fotiha surasidan so'ng biror sura yoki uch oyat Qur'on zam qilmoq,

- tumaniniyata – ruku' va sujudda tasbeh aytar miqdorida o'tirmoq,

- qavma – ruku'dan qaytgan vaqtda qaddini to'g'ri qilib bir oz turmoq,

- jalsa – ikki sajda orasida bir oz o'tirmoq,

- qa'dai u'lo – uch-to'rt rakatlik namozlarning ikkinchi rakati oxirida «Attahiyot» o'qish miqdoricha o'tirmoq,

- tashahhud – har qa'dada «Attahiyot» o'qimoq,

- salom – namozdan salom lafzi bilan chiqmoq,

- muvalot – namoz amallarini birin-ketin bajarmoq,

- jahr – bomdod, shom va xufton namozlarining avvalgi ikki rakatida imomning ovozi chiqarib qiroat qilmog'i,

- ixfo – qolgan rakatlarda ovozni maxfiy qilmoq,

- insot – imom qiroat qilgan paytda muqtadiyning sukut qilmog'i,

- takbirot – hayit namozlarinig har rakatida uch marta takbir aytmoq,

- Qunut – vitrning uchinchi rakatida duoyi Qunutni o'qimoq,

- saj dai sahv – unutib farz amalni kechiktirgan yo vojibni tark qilgan kishining sajdasi.

Namoz sunnatlari

Namozda yigirma beshta sunnat bor:

- farz namozini jamoat bilan o'qish;

- farz namozi uchun azon aytish;

- farz namozidan oldin takbir aytish;

- farz namozidan oldin qo'lni quloqqa yetkazish;

- ayollarning qo'llarini ko'krakkacha ko'tarishlari;

- qiyomda turganda qo'lni bog'lash;

- takbirdan so'ng namoz boshida Sano aytish;

- Sanodan so'ng «A'uzubillah»ni aytish;

- Fotiha surasidan so'ng «Omin», deyish;
- ruku'ga borganda va undan qaytganda hamda sajdaga borganda «Allohu akbar», deyish;
- ruku'da uch marta tasbeh aytish;
- sajdada uch marta tasbeh aytish;
- ruku'dan qaytilganda imom bilan yoki yolg'iz o'quvchi «Sami'allohu liman hamidah», deyishi;
- so'ng «Robbana lakal hamd», deyish;
- ikkinchi qa'dada salovotni oxirigacha o'qish;
- ikkinchi qa'dada salovotdan so'ng oyat o'qish;
- takror salom, ya'ni o'ng va so'l tarafga salom berish;
- niyat salomini berish;
- takbirni, tasmiyani, salomni baland ovozda aytish;
- imom bilan namoz o'qiganda har amalni tengma-teng bajarish.

Namoz mustahablari

Namoz mustahablari yigirmata:

- namozga kirishayotib qo'l ko'targanda barmoqlar orasini ochiq tutish;
- bosh barmoqlar quloq yumshog'iga tekkizilishi;
- tik turgan paytda ikki oyoq orasining sal ochiq turishi;
- qo'l bog'langanda chap qo'lning kaft bo'g'inini o'ng qo'lning bosh barmog'i va chinchalog'i bilan bog'lab ushlab;
- sura va zikrlarni burro-burro o'qish;
- bomdod va peshinda Fotiha surasidan keyin uzunroq suralarni o'qish;
- asr va xufton namozida o'rtacha uzunlikdagi suralarni o'qish;
- shom namozida qisqa suralarni o'qish;
- avval uzun, keyin kalta suralarni o'qish;
- sajda chog'i bosh barmoq quloq yonida bo'lishi;
- sajdada qo'l barmoqlari bir-biriga tegib turishi;
- sajdada oyoq barmoqlari yerga tegib, tovon ko'tarilib turishi;
- qo'l va oyoq barmoqlari qiblaga qarab turishi;
- qa'dada qo'l barmoqlarini past qilib turmasdan o'z holicha son ustiga qo'yish;
- ruku' va sajdada tasbehlarni toq aytib, uchdan ziyoda aytish;
- uch va to'rt rikatli farz namozlarining ikki rikatidan so'nggi rikatlarida Fotiha surasini o'qish, ammo sunnat, vojib va nafl namozlarida Fotiha surasidan so'ng bir sura qo'shib o'qish;
- namoz ichida yo'talmaslik, esnemaslik, tavoze'lik, salom berganda orqadagi kishini ko'rar darajada yuzni burish.

Namoz paytidagi makruh holatlar

Ular oltmish bitta:

- uzrsiz yo'talish;
- qiroatga xalal beruvchi narsani og'izda saqlash;
- ruku' holatida bosh yelkadan baland turishi;
- no'xot kattaligida taom yeyish;

- oyat va tasbehlarni barmoq bilan sanash;
- sunnatlardan birortasini qasddan tark etish;
- qiroatni ruku'da tamom qilish;
- ikki ko'zni yumib turish;
- namoz tugamay, peshonasini artish;
- namoz payti libosni tekislash;
- harakat qilish;
- tuflash;
- yechinish;
- qasddan bir oyatni yarmida to'xtatib, boshqasini boshlash;
- kerishish;
- peshonani yerga tekkizmay, sallani tekkizish;
- jamoatga odam qo'shilganda imom ovozini pasaytirishi;
- namozni imom cho'zib yuborishi;
- yeng tirsakkacha chiqishi, burun qoqish;
- takbirni takror aytish;
- uzrsiz devorga yoki ustunga suyanish;
- mehrob ichiga butunlay kirib olib namoz o'qish;
- barmoqlari bilan biror so'zni yozib ko'rsatish;
- bosh yo qosh bilan biron so'zni ishora qilish;
- tahorat tang bo'lib turganda namoz o'qish;
- qabrga yo najasga qarab namoz o'qish;
- oldinda joy bo'lsa-da, ortda namoz o'qish;
- boshyalang namoz o'qish – ularning bari namoz chog'i qilinsa, makruhdir.

Namozni buzuvchi amallar

Namozni ushbu yigirma ikki amal buzadi:

- so'zlashish;
- qasddan bir kishiga salom berish;
- qasddan alik olish;
- duoda odamlardan narsa talab qilish;
- dunyo ishi uchun ovoz chiqarib yig'lash;
- kam bo'lsa-da, taom yeyish;
- mast holda bo'lish;
- sharob ichish;
- ish qilish, ya'ni libos kiyish, qashinish;
- Qur'onning ma'nosini buzib o'qish;
- imomdan ilgari turish;
- oftob chiqayotganda bomdod o'qish;
- farz amallarining birortasini tark qilish;
- libosining yoki o'zining bulg'anishi va shu kabilar namozni buzuvchi amallardir.

Namozning muboh amallari

- Yuz o'girmay, ko'z qiri bilan nazar tashlash;
- ilon yo chayon o'ldirish;

- nafl namozda bir rakatga bir surani ikki marta o'qish;
- nafl namozda devor yo ustunga suyanish;
- imomning vojib harakatini bilish uchun yondagi kishiga nazar solish.

Namoz paytida tahoratning buzilishi

- *Burun qonasa yo shunga o'xshash xunuk hodisa bo'lsa, ibodatdagi kishining namozi buziladimi?*

- Ha. Bunday holda kishi tahoratini yangilab, boshdan yoki to'xtagan joyidan o'qishi lozim. Bu paytda imom namozni tugatgan bo'lsa, u kishi yolg'iz o'qiydi.

- *Namoz o'qib turgan kishining oldidan kesib o'tsa bo'ladimi?*

- Yo'q, bu holat makruhdir. Ancha naridan bo'lsa, joiz. Namoz o'qiyotgan kishi o'zini bildirishi uchun «Subhanalloh» deb qo'ysa bo'ladi yoki bir gaz oldinga tayoqcha suqub qo'yadi. Jamoat bo'lib o'qilsa ham, oldindagi yo'lakni berkitmaslik uchun tayoqcha tiqib qo'yiladi.

Zaif va nogiron kishilar bayoni

- *Zaif va nogiron kishilarning namozda hukmi qanday?*

- Kishi zaifligi sababli qiyomga turolmasa, o'tirib o'qiydi. O'tirgan holicha bukilib ruku' qiladi, sajdada esa el qatori boshini yerga tekkizib o'qiydi. Agar ruku' va sajdaga holi kelmasa, o'tirgan ko'yi ruku' va sajdaga bir oz egilib, ishora qilib o'qisa ham bo'ladi. Agar o'tirishga ham quvvati yetmasa, oyoqlarini qibla tarafga uzatib, chalqancha yotib, boshi bilan ishora qilib o'qiydi. Agar bunga ham quvvati kelmasa, u zotga ma'zurdir. Qachon quvvatga kirsam, qazosini o'qish niyati bilan keyinga qoldiradi.

- *Namozni uzrsiz o'tirib o'qisa bo'ladimi?*

- Suvda, kemada kelayotganlarga mumkin.

- *Sunnat va nafl namozini otda turib o'qisa bo'ladimi?*

- Bo'ladi.

- *Otda o'qilsa, qaysi tarafga qarab o'qiladi?*

- Ot ketayotgan tarafga qarab.

- *Qariligi yoki g'oyatda sovuqligi tufayli tili Qur'onni to'g'ri talaffuz qila olmaydiganlar namozni qanday o'qigani ma'qul?*

- Unday kishilar imomga iqtido qilsin. Yolg'iz bo'lsa, bilgan oyatini bir necha bor takrorlab o'qiydi.

- *Bir kishi sabab bilan hushidan ketib yotib qolsa, o'qilmay qolgan namozni nima qiladi?*

- Hushsizlik 24 soat ichida bo'lsa, har bir namozni qazo qilib o'qiydi, agar 24 soatdan oshsa, u holda yangi kunning namozlariga kirishadi.

TO'RTINCHI QISM

Jamoat bayoni

- Namozni imom va jamoat bilan o'qimoq yolg'iz va tanho o'qimoqdan yigirma yetti daraja ortiq savoblidir.
- *Ikki, uch va undan ziyoda kishi farz namozini qanday holda o'qisin?*
- Ularning orasidan bir kishi imom bo'lib, qolganlari unga ergashib (iqtido qilib) o'qimoqlari sunnatdir.
- *Jamoat bilan o'qiladigan namoz qanday holda o'qiladi?*
- Imom bosh bo'lib, qolgan kishilar namozga ergashib o'qiydilar. Namozning har rukni va har amalini imomdan keyin yoki imom bilan barobar bajaradilar, hech bir amalni imomdan ilgari qilmaydilar.
- *Imomga ergashuvchilar (muqtadiylar) namoz ichida bo'lgan hamma zikrlarni o'qiydilar mi?*
- Yo'q, hammasini emas, balki qiyomda takbiri tahrimadan so'ngra faqat Sanoni o'qiydi. «A'uzu billah», «Bismillah»ni va suralarni o'qimaydi, balki sukut qiladi. Ruku'dan qiyomga qaytganda imom «Sami'allohu liman hamidah»ning o'zinigina aytadi. Orqadagilar «Robbana lakal hamd»ni aytadilar, «Sami'allohu liman hamidah»ni aytmaslar. Boshqa zikrlarni imom ham aytadi, ergashuvchilar ham aytadilar. Ammo imom takbirlarni va «Sami'alloh»ni, salomni ovoz chiqarib aytadi. ergashuvchilar zikrlarni ichda aytadilar. Ovoz chiqarib o'qiladigan namozlarda Fotiha surasi tamom bo'lgandan so'ng ergashuvchilar ichlarida «Omin», deydilar.
- *Ergashuvchi bir kishi bo'lgan vaqtda imomning qaysi tarafida turadi?*
- Imomning o'ng tarafida. Imomga shu qadar yaqin turadiki, ergashuvchining oyoq barmoqlari imomning tovoniga barobar turadi. Imomning chap tarafida va orqasida tursa ham joizdir, lekin sunnatga xilof bo'ladi.
- *Ergashuvchining qadami imomning qadami bilan barobar bo'lsa yoki imomdan keyinroq bo'lsa, ammo o'tirgan holda tizzasida imomning tizzasidan ilgari o'tib tursa, zarari bormi?*
- Zarari yo'qdir, qadam mo'tabardir.
- *Balog'atga yetgan katta kishilar bilan yosh bolalar qo'shilib bir imomga ergashsalar, qanday holda saf oladilar?*
- Yosh bolalar ulug' kishilar safida emas, o'zlari ortda saf bo'lib turadilar.
- *Yosh bola ulug' kishilar safida turib namoz o'qisa, ulug' kishilarning namoziga zarari bormi?*
- Ulug' kishilarning namoziga zarari yo'q. Lekin sunnatga xilof bo'ladi.
- *Xotinlar erkak kishiga ergashib namoz o'qimoqlari durustmi?*
- Durust, lekin bunda imom xotinlarga imom bo'lmoqni qabul qilmog'i va niyat etmog'i shart. Agar imom xotinlarga imom bo'lmoqni niyat qilmagan bo'lsa yoki imom bo'lmaslikni niyat qilgan bo'lsa, u xotinlarning namozi durust bo'lmaydi.
- *Xotinlar qaysi safda turadilar?*
- Hammadan oxirgi safda turadilar, bolalardan ham keyingi safda turadilar.
- *Agar xotin kishi erkak kishilar safiga kirib, erkaklarga barobar tursa, erkaklarning namoziga zarari bormi?*
- Agar imom xotinlarga imom bo'lmoqni niyat qilgan bo'lsa, erkaklarning namozi buziladi, agar xotinlarga imom bo'lmoqni niyat qilmagan bo'lsa, xotinlarning namozi buzilishi shu suratda bo'ladiki, erkak bilan xotin kishi bir namoz uchun taxmira boylagan bo'lsalar-u ikkovlarining o'qigan namozlari ado namozi bo'lsa.

- *Xotinlarning jamoat uchun masjidlarga chiqishlari durust bo'ladimi?*
- Yosh xotinlarning har qaysi namoz uchun jamoatga chiqishlari makruhdur. Ammo qarigan xotinlarning faqat peshin va asr namoziga jamoatga chiqishlari makruhdur. Undan boshqa namozlarga qarigan xotinlarning chiqishi makruh emasdir.
- *Balog'atga yetgan kishilar yosh bola va xotin kishilarga ergashib jamoat bilan namoz o'qisalar, durust bo'ladimi?*
- Durust bo'lmas.
- *Bir yosh bolaga boshqa yosh bola ergashib jamoat bilan namoz o'qimog'i durust bo'ladimi?*
- Durust bo'ladi.
- *Bir xotin boshqa xotinga ergashib jamoat bilan namoz o'qimog'i durust bo'ladimi?*
- Namoz durust bo'ladi, lekin makruhdur.
- *Xotinlar o'zlari jamoat bo'lib namoz o'qishni xohlasalar, imomi qay yerda turadi?*
- Erkaklar imomidek butkul ilgari o'tib, qavmdan ajrab turmas, balki saf o'rtasida turar, lekin sezilmas qadar oldinroqda turishi yaxshiroq.
- *Imom orqasida turadigan ergashuvchilarning qay tariqa turmoqlari sunnat?*
- Har bir ergashuvchi safni to'g'ri olishi uchun oralarida biror kishi sig'arlik yo undan ham kamroq bo'sh joy qoldirmaslikka g'oyatda qattiq e'tibor berish sunnatdir.
- *Uzrsiz kishi uzrli kishiga ergashishi durust bo'ladimi? Masalan, bir kishining jarohati bo'lsa, o'sha jarohatdan hamma vaqt qon va yiring kelib tursa, biror namozning vaqti qadar zamon pok turmasa, shu kishiga bunaqa holda pok kishining ergashishi durust bo'ladimi?*
- Durust bo'lmaydi.
- *Farz namoz o'qiydigan kishiga nafl namoz o'qiydigan kishining ergashishi durust bo'ladimi?*
- Asr namozi va shom namozidan boshqa namozlarda durust bo'ladi. Ammo asr namozidan so'ngra nafl namoz o'qish makruh bo'lgani sababli va nafl namozni uch rakatli qilib o'qish durust bo'lmagani sababli bu ikki namozga nafl niyati bilan ergashib o'qish durust bo'lmas.

Imomlikka haqli kishilar

- *Jamoat bilan namoz o'qimoqchi bo'lsalar, qanday kishi imom bo'lsa, yaxshiroq?*
- Qay biri olimroq bo'lsa, o'sha imomlikka o'tadi. Agar ilmda barobar bo'lsa, qay birining qiroati yaxshiroq va tajvidga muvofiqroq bo'lsa, o'sha kishi imom bo'ladi. Agar qiroatda ham barobar bo'lsalar, eng taqvoligi imom bo'ladi. Agar taqvoda ham bir xil bo'lsalar, xulqi yaxshirog'i imom bo'ladi. Agar xulqda ham barobar bo'lsalar, xushro'y va chiroylirog'i imom bo'ladi. Agar xushro'ylikda ham barobar bo'lsalar, qay birining nasli va nasabi pokizaroq bo'lsa, o'sha imomlikka o'tadi. Ammo har vajhdan barobar bo'lsalar, har qaysisining imom bo'lmog'i durust bo'ladi.
- *Qanday kishilarning imom bo'lishi makruh?*
- G'oyatda ilmsiz kishining, ko'r kishining, e'tiqodi buzuq kishining va zinodan tug'ilgan kishining imom bo'lishlari makruhdur.
- *Ushbu kishilarga iqtido qilib o'qilgan namoz durust bo'ladimi?*
- Durust bo'ladi, lekin makruhdur.

Mudrik va masbuq

- *Imomga avvalgi rakatda ergashgan (iqtido qilgan) kishi nima deyiladi?*
- «Mudrik» deyiladi.
- *Imomga avvalgi rakatda ergasholmay, soʻnggi rakatlarda ergashgan kishi nima deyiladi?*
- «Masbuq» deyiladi.
- *Rakatning qaysi yeriga yetib ergashgan boʻlsa oʻsha rakat topganga hisob qilinadi?*
- Rukuʻga yetib ergashsa, oʻsha rakat ham hisobga oʻtadi.
- *Birinchi rakatning rukuʻsiga yetib ergashsa, mudrik boʻladimi yoki masbuq boʻladimi?*
- Mudrik boʻladi.
- *Agar bir kishi toʻrt rakatli namozning oxiridagi toʻrtinchi rakatni topsa, imomdan keyin necha rakat qazo qiladi?*
- Uch rakat qazo qiladi. Qolgan uch rakat namozdan bir rakat oʻqib, qaʼdaga oʻtirib tashahhud aytib, tashahhuddan keyin yana qiyomga turib, ikki rakat oʻqib tamom qiladi.
- *Shu uch rakatning qaysilarida Fotiha surasidan soʻng sura qoʻshiladi?*
- Oʻsha uch rakatning avvalgi ikki rakatida zam sura qiladi, soʻnggidagi bir rakatda zam sura qilmaydi.
- *Bir kishi oxirgi rakatning rukuʻsiga yetishmasa, imomga ergashadimi yoki yoʻqmi?*
- Albatta, imomga ergashadi. Xoh oxirgi sajdasi boʻlsin, xoh qaʼdasida boʻlsin, tezlik bilan imomga ergashib, jamoat savobini topishga harakat qilishi lozim.
- *Bunday holda u odam imomdan keyin necha rakat qazo oʻqiydi?*
- Necha rakatli namoz boʻlsa, shuncha rakatni yolgʻiz namoz oʻqigan kishidek qazo qilib oʻqiydi.
- *Shom namoziga oʻxshash uch rakatli namozning oxirgi rakatini topsa, imomdan soʻngra necha rakatni qazo qilib oʻqiydi?*
- Ikki rakatni.
- *Shu ikki rakatning avvalgi rakatida sajdadan keyin qaʼda qiladimi yoki qiyomga turadimi?*
- Qaʼdaga oʻtirib tashahhud oʻqib, keyin qiyomga turadi va oxirgi rakatni oʻqib, namozni tamom qiladi.
- *Bir kishi ikki rakatli namozning avvalgi rakatiga ulgurmasa, balki imom sajda qilgan vaqtda yetishsa, nima qiladi?*
- Tezlik bilan imomga ergashadi va imom qaysi amalni qilsa, u ham oʻsha amalni qila boshlaydi. Masalan, sajda qilgan zamonda yetishsa, tezlik bilan sajda qila boshlaydi.
- *Shu kishi mudrik boʻladimi, masbuq boʻladimi?*
- Mudrik boʻlmaydi, masbuq boʻladi.
- *Endi u kishi qolgan bir rakatni nima qiladi?*
- Imom oxirgi qaʼdaga oʻtirganda u kishi ham oʻtiradi. «At-tahiyat»ni oʻqib, ammo salovot va duoni oʻqimasdan sukut saqlab, imom salom bergunicha qarab turadi. Imom salom berganidan soʻngra turib qolgan bir rakatni oʻqiydi.

Masjid va jamoat

- *Besh vaqt namozni jamoat bilan oʻqish savoblimi yoki tanho oʻqish savoblimi?*
- Albatta, jamoat bilan oʻqish savoblidir. Jamoat bilan oʻqilgan namozning savobi yolgʻiz oʻqilgan namozdan yigirma yetti daraja ziyodadir. Paygʻambarimiz (s.a.v.) jamoatni tark etgan kishilarga dashnom berar edilar, shu sababdan namozni jamoat bilan oʻqish

sunnati muakkadadir.

- *Jamoat hisoblanishi uchun necha kishi bo'lishi kerak?*

- Imomdan boshqa bir kishi bo'lsa, jamoat bo'ladi. Lekin jamoat qancha ko'p bo'lsa, savobi shuncha ziyoda bo'ladi.

- *Masjid bo'lmasa ham jamoat bo'ladimi?*

- Imom bilan o'qilsa, qaysi yerda o'qilsa ham jamoat bo'laveradi.

- *Namozni masjidga borib o'qish zarurmi?*

- Albatta, g'oyatda zarurdir. UZR bo'lmagan holda har namozni masjidga borib o'qishga harakat qilmoq kerak.

- *Masjidga kirganda va chiqqanda qaysi oyoqni avval qo'yish lozim?*

- Masjidga kirganda avval o'ng oyoqni, chiqqanda esa chap oyoqni qo'yish kerak.

- *Masjidga kirganda nima deb duo qilinadi?*

«**Allohumma iftahi abvaba rohmatic**», deb duo qilinadi.

Ma'nosi: «Ey Alloh, menga rahmating eshiklarini ochgin».

- *Masjiddan chiqqanda nima deb duo qilinadi?*

«**Allohumma inni as'aluka min fazlikal 'azim**», deb duo qilinadi.

Ma'nosi: «Ey Alloh, albatta men Sendan ulug' fazlingni talab qilaman».

- *Masjidga kirganda nima qilmoq kerak?*

- Masjidga kirganda sunnat namozini va «Tahiyatil masjid» (masjid haqiga), deb nomlangan namozni o'qish lozim.

- *Masjid ichida qanday o'tirish kerak?*

- G'oyatda odob va tavoze' bilan o'tirish kerak. Dunyoviy hech bir ish qilmaslik, dunyoviy so'zlarni so'zlamaslik, o'ynamaslik va kulmaslik kerak. Aksincha, mumkin qadar zikrda, tasbehta, duoda bo'lish, Qur'on o'qib o'tirish yo nafl namozga mashg'ul bo'lish lozim. Masjid ichida tuflamaslik va burunni qoqmaslik, masjid Allohga ibodat qiladigan joy, deb g'oyatda sidqidildan e'tiqod qilib o'tirish lozim. Sarimsoqpiyozga o'xshash badbo'y narsalarni yeb masjidga kirish makruhdir.

- *Imom bomdod namozining farzini o'qiyotganda yetishgan kimsa ikki rakat sunnatni o'qiydimi yoki o'qimaydimi?*

- Farzning oxirgi rakatiga yetishish mumkin bo'lsa, masjidning bir tarafida sunnatni tezroq o'qib, undan so'ngra imomga ergashgan ma'qul. Agar sunnatni o'qigan holda farzning oxirgi rakatiga yetishmaydigan bo'lsa, sunnatni o'qimaydi, balki tezlik bilan imomga ergashadi.

- *U qolgan ikki rakat sunnatni farzni o'qigandan keyin qazo qiladimi?*

- Qazo qilmaydi, qolgan holicha qoladi.

- *Imom peshin namozining farziga kirishgan paytda yetishgan kishi nima qiladi?*

- Tezlik bilan imomga ergashadi, sunnatga mashg'ul bo'lmaydi.

- *Farzni o'qigandan so'ng to'rt rakat sunnatni qazo qiladimi?*

- Farzdan so'ng o'sha to'rt rakat sunnatni qazo qiladi, keyin ikki rakat o'qiydi.

- *Bir kishi masjidga kirib peshin namozining to'rt rakat sunnatini o'qishga kirishganda muazzin iqomat aytib takbir tushirsa va imom farzni o'qishni boshlasa, u kishi nima qiladi?*

- Boshlangan namozni ikki rakat qilib salom berib, naflga qoldirib, tezlik bilan imomga ergashadi. Imom bilan farzni o'qigandan so'ng to'rt rakat sunnatni avval qazo sifatida o'qib, so'ng ikki rakatni o'qiydi.

- *Peshin namozining to'rt rakat sunnatidan uch rakatini o'qigandan so'ng muazzin iqomat aytsa, nima qiladi?*

- U vaqtda to'rt rakatni tamom qilib, imomga ergashadi. Farzdan so'ng to'rt rakat sunnatni qazo qilish lozim emas.

Qazo namozi

- *Bir kishi bir namozni uzr sababli o'z vaqtida o'qimasa, nima qiladi?*
- So'ngra qazo qilib o'qiydi.
- *Bir kishining bir namozi qazo bo'lib, ikkinchi namozning vaqti kirib qolsa, u kishi qaysi namozni o'qiydi, ya'ni avval qazo namozni o'qiydimi yoki vaqti kirgan namozni o'qiydimi? Masalan, peshin namozi qazo bo'lib, hanuz qazosini o'qimay, asr namozining vaqti kirib qolsa, avval peshin namozining qazosini o'qiydimi yoki asrni o'qiydimi?*
- Umrida namozlarni besh martadan ortiq qazo qilmagan kishi bo'lsa, avval qazo bo'lgan namozni o'qib, undan so'ng vaqti kirgan namozni o'qishi farzdir. Qazo bo'lgan namozni o'qimasdan vaqti kirgan namozni o'qishi durust emas. Ammo umri davomida besh namozdan ortiq qazo qilgan kishidan bu tartib soqitdir. Ya'ni, unga tartib farz emas, u tartib egasi emas. Demak, u kishi xohlasa, qazo bo'lgan namozni avval o'qiydi.
- *Tartib soqit bo'lmagan kishi qazo namozni esdan chiqarib, vaqti kirgan namozni o'qisa, namozi tamom bo'lmasdan qazo bo'lgan namozi esiga tushsa, o'qib turgan namozi buziladimi?*
- Buziladi.
- *Vaqti kirgan namozni o'qib tamom qilgandan so'ngra qazo qilgan namozi esiga tushsa, o'qilgan namozi durust bo'ladimi?*
- Durust bo'ladi, boshqatdan o'qish lozim emas.
- *Qazo bo'lgan namozga mashg'ul bo'lsa, keyingi namozning vaqti chiqib ketish xavfi bo'lsa, avval qaysi namozni o'qiydi?*
- Avval vaqti kirgan namozni o'qiydi, qazo namozni undan keyin o'qiydi.
- *Uzrsiz biror namozni o'z vaqtida o'qimasdan qazoga qoldirish durust bo'ladimi?*
- Durust bo'lmaydi, nihoyatda ulug' gunohlardandir.
- *Bir kunning besh vaqt namozi qazo bo'lsa, avval qaysini qazo qiladi?*
- Bomdod namozidan boshlab to xufton namozigacha o'z tartibida qazo qiladi.
- *Qazo bo'lgan namozning faqat farzini o'qiydimi yoki sunnatni ham o'qiydimi?*
- Faqat farzini o'qiydi, sunnatini o'qimaydi, lekin bomdod namozi qazo bo'lgan bo'lsa, peshin vaqti kirmasdan qazosini o'qisa, u vaqtda bomdodning sunnatini ham qazo qiladi.
- *Vitr namozi vaqtida o'qilmasa qazo qilinadimi?*
- Qazo qilinadi.
- *Juma va hayit namozlari-chi?*
- Qazo qilinmaydi. Jumani o'qimay qolgan kishi o'rniga peshin namozini o'qiydi. Ammo hayit namozini qazo ham qilmaydi va o'rniga o'qiladigan namoz ham yo'q.
- *Bomdod namozi, shom namozi va xufton namozi qazo qilinganda avvalgi ikki rakatlar ovoz chiqarib o'qiladimi yoki ichida o'qiladimi?*
- Ushbu namozlar jamoat bilan qazo qilinsa, ovoz chiqarib o'qish imomga vojibdir. Yolg'iz qazo qiluvchiga ichda o'qish vojibdir.

Sajdai sahv

(Xatoni tuzatadigan sajda)

- *Bir kishi namozda unutib biror farzni qoldirsa, namozi durust bo'ladimi?*

- Durust bo'lmaydi.
- *Agar namozda unutib biror vojibni qoldirsa, namozi buziladimi?*
- Buzilmaydi, lekin u kishi namoz oxirida sajdai sahv (xatoni tuzatadigan sajda), degan sajdani qilishi aajib bo'ladi.
- *Sajdai sahv qanday ado qilinadi?*
- Sajdai sahv qiladigan kishi oxirgi qa'dada o'tirganda tashahhuddan so'ng salovot duosini o'qimaydi. Yolg'iz o'qiydigan kishi bo'lsa, ikki tarafga salom beradi. Imom bo'lib o'qiydigan kishi bo'lsa, bir tarafga salom beradi. Salom bergandan keyin namozning sajdasisiga o'xshash ikki martaba sajda qilib, har sajdada kamida uch martaba «Subhana robbial `ala», deydi va qa'daga o'tirib tashahhud, salovot va duoni o'qib, ikki tarafga salom berib namozni tamom qiladi.
- *Imom nima uchun bir tarafga salom beradi?*
- Imom ikki tarafga salom bersa, ortida ergashuvchilar namoz tamom bo'ldi, deb o'rinlaridan qo'zg'alib qolishlari mumkin. Shuning oldini olish uchun.
- *Imom unutib biror vojibni o'qimasa, ergashuvchi ham imomga bo'ysunib sajda qilishi vojibmi?*
- Vojib bo'ladi.
- *Imom sajdai sahv qilsa, masbuq ham sajdai sahv qiladimi?*
- Imomga tobe' bo'lib sajdai sahv qilgandan so'ng qolgan rakatlarni o'qiydi, shuning uchun masbuq imomning salomini kutib turishi lozim.
- *Ergashuvchi unutib namozning biror vojibini tashlab ketsa, sajdai sahv vojib bo'ladimi?*
- Imomga ham, ergashuvchiga ham vojib bo'lmaydi. Imom sajda qilmagan holda ergashuvchi tanho o'zi, albatta, sajda qilmaydi.
- *Bir kishi vojibni qasddan, o'z ixtiyori bilan tashlab ketsa, sajdai sahv vojib bo'ladimi?*
- Vojib bo'lmaydi, lekin vojibni tark qilgani uchun gunohkor bo'ladi.
- *Bir kishi namozda sunnat yoki mustahablardan birini tashlab ketsa, sajdai sahv vojib bo'ladimi?*
- Vojib bo'lmaydi.
- *Unutib ikki-uch vojibni tashlab ketsa, necha marta sajdai sahv qiladi?*
- Necha vojib tashlab ketilgan bo'lsa ham, bir marta sajdai sahv qiladi.
- *Unutib qaysi ishlarni qilsa, sajdai sahv vojib bo'ladi?*
- Ushbu o'n to'rt tur ishning birini qilsa, sajdai sahv vojib bo'ladi:
  - 1) farz namozining avvalgi birinchi rakatida Fotiha surasini o'qimasdan boshqa bir sura o'qisa;
  - 2) avvalgi ikki rakatda Fotiha surasidan so'ng biror sura yoki biror uzun oyat o'qimasa;
  - 3) uch rakatli yoki to'rt rakatli namozlarda avvalgi qa'dada o'tirmasa;
  - 4) biror qa'dada tashahhud o'qimasa;
  - 5) avvalgi qa'dada tashahhuddan so'ng salovot o'qisa;
  - 6) avvalgi qa'dada salom berib qo'ysa;
  - 7) ovoz chiqarib o'qiydigan namozlarni ichida o'qib qo'ysa;
  - 8) ichida o'qiladigan namozlarni ovoz chiqarib o'qisa;
  - 9) vitr namozida Qunut duosini o'qimasa;
  - 10) qiroatdan ilgari ruku' qilsa;
  - 11) ikki marta ruku' qilsa;
  - 12) uch marta sajda qilsa;
  - 13) oxirgi qa'dadan qiyomga turib ketsa;
  - 14) tashahhuddan so'ng qaysi rakat, nechanchi rakat ekanini o'ylab qolib, salom berishni cho'zib yuborsa.

Namozda unutmoq

- *Bir kishi to'rt rikatli namozda avvalgi qa'dada o'tirmay, qiyomga tura boshlasa, shu orada xato qilganligi xotiraga kelsa, nima qiladi?*
- Agar tizzalarini to'g'rilab qiyom holiga yaqinlashmagan bo'lsa, ya'ni tizzalari bukilgan holicha turgan bo'lsa, qaytib qa'daga o'tiradi. Namoz oxirida sajdai sahv qilishi vojib bo'lmaydi. Agar tizzalari to'g'rilanib qiyomga yaqinlashgan bo'lsa, qaytib qa'daga o'tirmaydi. Balki qiyomga turib ketadi va bu holda sajdai sahv vojib bo'ladi.
- *Bir kishi oxirgi qa'daga o'tirmay, qiyomga turib ketsa, undan so'ng xato qilganligi xotirasiga kelsa, nima qiladi?*
- Xato qilgani xatoga yo'l qo'ygan rikatda sajda qilishdan oldin xotirasiga kelib qolsa, tezlik bilan qaytib qa'daga o'tirib tashahhud o'qib, salom berib, sajdai sahv qiladi. Agar xato qilingan rikatning sajdasi qilsa, namozi farzlikdan chiqib, nafl hisobiga o'tadi. Xohlasa, bir rikatiga yana bir rikat qo'shib ikki rikat qiladi, xohlasa, salom berib o'sha namozdan chiqib, farzni boshqatdan o'qiydi.
- *Bir kishi oxirgi qa'dani avvalgi qa'da, deb gumon qilib, tashahhud o'qib qiyomga turib ketsa, nima qiladi?*
- Qolgan rikatning sajdasi qilmasdan xato qilganini bilib qolsa, tezlik bilan qaytib qa'daga o'tirib, salom berib, sajdai sahv qilib, namozni tamom qiladi. Agar xato qilgan rikatning sajdasi qilib qo'ysa, u vaqt avval boshlagan farz namozi tamom bo'ladi, xato bilan boshlagan bir rikatga yana bir rikat qo'shib, namoz oxirida sajdai sahv qiladi.
- *Xato qilinib o'qilgandan so'nggi ikki rikat qanaqa namoz bo'ladi?*
- Nafl namoz bo'ladi.
- *Uch rikatli yoki to'rt rikatli namozlarda unutib namoz tamom bo'ldi, deb ikki tarafga salom berib qo'ysa, nima bo'ladi?*
- Salom bergandan so'ng namozni buzadigan biror ish qilmagan bo'lsa, tezlik ila qiyomga turib qolgan rikatni o'qib, namozni tamom qiladi, lekin namoz oxirida sajdai sahv qiladi. Ammo salom bergandan so'ng namozni buzadigan biror ish qilib qo'ygan bo'lsa, o'qigan namozi nafl bo'ladi, farzni boshqatdan o'qimog'i lozim.
- *Bir kishi namozda necha rikat o'qiganini unutsa, hozir necha rikat bo'lganini ham bilmasa, u kishi nima qiladi?*
- Agar umrida birinchi unutishi bo'lsa, o'qib turgan namozdan chiqib, namozni boshqatdan o'qiydi.
- *Namozdan qay tariqa chiqadi?*
- Qiyomda bo'lsa, qiyomda bo'lgan holicha, qa'dada bo'lsa, qa'dada bo'lgan holicha ikki tarafga salom berib namozdan chiqadi.
- *Agar bir kishi ko'p namozda shu tariqa necha rikat o'qiganini unutgan bo'lsa va namozi necha rikat bo'lganini yana unutsa, nima bo'ladi?*
- Dilida necha rikat o'qigani yaqinroq bo'lsa, shuni e'tiborga olib, ushbu hisob ila namozni tamom qiladi.
- *Diliga hech bir tarafi yaqinroq bo'lmasa, balki bir tarafga ehtimol bo'lsa, nima qiladi?*
- O'zini oz rikat o'qigan hisob qilib namozini tamom qiladi. Masalan, o'qib turgan rikatning birinchi rikatmi yoki ikkinchi rikatmi, deb shubhaga tushsa, avvalgi rikat hisob qilib namozini davom ettiradi. Ikkinchi rikatmi yoki uchinchi rikatmi, deb shubhaga tushsa, ikkinchi rikat hisob qilib namozini davom ettiradi. Uchinchi rikatmi yoki to'rtinchi rikatmi, deb shubhaga tushsa, uchinchi rikat hisob qilib namozini davom ettiradi.
- *Ushbu tariqa shubha qilgan namozda oxirgi rikatga turguncha nima qilmoq lozim?*
- Tashahhudni o'qish miqdoricha qa'dada o'tirib turmoq lozimdir.

- *Nima uchun bunday qilmoq lozim?*
- Chunki o'sha rakatning faqat oxirgi rakat bo'lmog'ining ehtimoli bor. Agar voqean u rakat oxirgi rakat bo'lsa, unda qa'daga o'tirmoq farzdir. Shu farzni tark qilmaslik uchun u rakatda ham qa'daga o'tirib turish lozim.
- *Shu tariqa o'qilgan namozning oxirida sajdai sahv qilish lozim bo'ladimi?*
- Lozim bo'ladi, chunki bunda salomni ta'xir qilgan ehtimoli bordir.

Tilovat sajdasi

- *Tilovat sajdasi qanday sajda?*
- Qur'ondagi sajda oyatlarining birini o'qigan va eshitgan kishining qilishi vojib bo'lgan sajdadir.
- *Qur'onning necha yerida sajda oyati bor?*
- 1) «A'rof»;
- 2) «Ra'd»;
- 3) «Nahl»;
- 4) «Isroil»;
- 5) «Maryam»;
- 6) «Haj»;
- 7) «Furqon»;
- 8) «Naml»;
- 9) «Sajda»;
- 10) «Sod»;
- 11) «Fussilat»;
- 12) «Najm»;
- 13) «Inshiqoq»;
- 14) «Alaq» suralaridadir.
- *Bir kishi ushbu sajda oyatlaridan birini bir o'tirishda ikki yoki uch marotaba o'qisa, necha marta sajda qilmog'i vojib bo'ladi?*
- Bir o'tirishda bir oyatni necha marta o'qisa ham, bir sajda vojib bo'ladi.
- *Bir o'tirishda bir yoki ikki suradagi sajda oyatini o'qisa, necha sajda vojib bo'ladi?*
- Necha suradagini o'qisa, shuncha sajda qilmog'i vojib bo'ladi. Masalan, ikki suradagi sajda oyatini o'qisa, ikki sajda vojib bo'ladi. Uch suradagi sajda oyatini o'qisa, uch marta sajda qilishi vojib bo'ladi.
- *Bir sajda oyatini avval bir o'tirganda bir marotaba o'qisa, undan so'ng ikkinchi o'tirishda o'qisa, necha marta sajda qilishi vojib bo'ladi?*
- Necha o'tirishda o'qisa, shuncha sajda qilmog'i vojib bo'ladi.
- *Bir sajda oyatini ikki marta eshitsa, necha marta sajda qilmog'i vojib bo'ladi?*
- Eshitish ham o'qiganga o'xshashdir. Bir o'tirishda necha marta eshitsa ham, bir marotaba sajda qilmog'i vojib bo'ladi. Ikki o'tirishda eshitsa, ikki marotaba sajda qilmog'i vojib bo'ladi.
- *Qur'on o'qiganda sajda oyatining faqat o'zini tashlab o'qish durustmi?*
- Durust emas, makruhdir. Sajda oyatini tashlab o'qish lozim bo'lsa, boshqa bir-ikki oyatni qo'shib tashlasa, makruh bo'lmaydi.
- *Sajda oyatini ovozni baland qilib o'qish lozimmi yoki ichda o'qiladimi?*
- Kishi eshitadigan bo'lsa, ichda o'qish mustahabdir.
- *Tilovat sajdasi qay tariqa qilinadi?*
- Sajda qiluvchi qiblaga turib «Tilovat sajdasini qilaman», deb niyat qiladi va takbir aytib

sajda qiladi. Sajdada uch marotaba «Subhana robbiyal `ala», deydi. So'ng takbir aytib qiyomga turadigan kishidek tizzani biroz ko'tarib, yana qaytib qa'daga o'tiradi va ushbu duoni o'qiydi:

«Sajadtu lir-rohman va amantu bir-rohman fag'firli zunubi ya rohman. Sami'na va ato'na g'ufronaka robbana va ilaykal masiyr».

Ma'nosi: «Alloh uchun sajda qildim va ul Allohga imon keltirdim, bas, mening gunohlarimni avf qilgin, ey rahmat qiluvchi Alloh. Ey Parvardigorimiz, biz Sening avf qilmog'ingni eshitdik va ham Senga itoat qildik va oxiratda ham Sening hukmingga roje' bo'lib va Unga qayturmiz».

– *Ushbu sajdaning nechta sharti bor?*

– Yettita.

– *Ular qaysilar?*

– Namozda bo'lgandek tahoratda bo'lish; badan, libos va o'rinning pok bo'lishi; avrat berkitilgan bo'lishi; qiblaga qarab turish; niyat qilish.

– *Tilovat sajdasi qo'l ko'tarib takbir aytish va ruku' qilish lozim bo'ladimi?*

– Takbirda qo'l ko'tarish va ruku' qilish lozim emas, balki qiyomda turib yoki o'tirib niyat qilish ila to'g'ri sajdaga ketish lozimdir.

– *Namozning sajdasi o'xshash bu sajda ham ikki marta qilinadimi?*

– Bir marta qilinadi.

– *Bu sajda qay vaqt qilinadi?*

– Sajda oyatini o'qiganda. Namoz o'qish makruh bo'lmagan vaqtlarda durust bo'ladi.

– *Sajda oyati o'qilgach, sajdani shu kun yo shu soatda qilmasdan keyin qilsa, durust bo'ladimi?*

– Durust bo'ladi, lekin sajda oyatini o'qigan vaqtda tezlik ila qilsa, savobliroqdir.

– *Bir kishi sajda oyatlaridan birini namoz ichida o'qisa, nima qiladi?*

– Sajda oyatini o'qib turib to'xtamasdan ruku' qilsa, sajda o'rniga o'tadi. Boshqa sajda qilishi lozim emas. Agar sajda oyatini o'qigan holda ruku' qilmoqchi, ammo ruku'gacha yana bir necha oyat o'qimoqchi bo'lsa, unda sajda oyatini o'qigan vaqt takbir aytib sajdaga boradi-da, bir sajda qilib yana qiyomga qaytadi. So'ng ruku' qilguncha o'qimoqchi bo'lgan oyatlarni o'qib, ruku' qiladi.

– *Imom sajda tilovatini qilganida imomga ergashgan kishi va masbuq (namozga kech kirgan kishi) ham sajda qiladimi?*

– Ular ham imomga ergashgan bo'lib sajda qiladilar.

Muqim va musofir

– *Muqim qanday kishidir?*

– O'z shahrida turuvchi, musofir bo'lmagan kishilardir.

– *Musofir qanday kishidir?*

– O'rta yurish ila uch kunda yetarlik masofadagi biror shahar yoki qishloqqa borishni niyat qilib yo'lga chiqqan kishidir.

– *Yo'lga chiqqach, qaysi yerdan musofirlik boshlanadi?*

– O'zi turadigan shahar yoki qishloqning imoratli joylaridan uzoq bo'lgandan so'ng boshlanadi.

– *O'sha kishi qaysi zamongacha musofir sanaladi?*

– Toki o'z shahriga qaytib kirgunga qadar. Yoki boshqa yerda o'n besh kungacha turishni niyat qilganlar ham musofir sanaladi.

- *O'rta yurish qanday yurishdir?*
- *Qo'riq yerda bo'lganda piyoda va tuyada yurishga o'xshash yurishdir. Daryoda bo'lganda kemanding o'rta shamol bilan yurishidir.*
- *Musofir sanalishi uchun eng kamida necha chaqirimlik yerga borishni niyat qilgan bo'lishi kerak?*
- *Eng kami to'qson chaqirimlik joyga borishni niyat qilishi lozim.*
- *O'sha yerda turgan vaqti musofirlikka kiradimi yoki muqimlikka kiradimi?*
- *Musofirlikka kiradi.*
- *Bir yerga musofir bo'lib borib yetgandan so'ngra o'sha yerda o'n besh kun turishni niyat qilsa, musofirlikdan chiqadimi?*
- *Albatta, musofirlikdan chiqadi. Go'yoki uyiga qaytib kelgan kishidek muqim hukmida bo'ladi.*
- *Bir yerga musofir bo'lib borib yetgandan keyin o'n besh kun turishni niyat qilmasa, bir-ikki kundan yoki o'n to'rt kundan so'ng bu yerdan ketmoqchi bo'lsa, o'sha yerda turgan vaqti musofir bo'ladimi yoki muqim bo'ladimi?*
- *Musofir bo'ladi.*
- *Avvaldan u yerda o'n besh kun turishni niyat qilmasdan, biror ish chiqib qolgani sababli yoki biror xabarga muntazir bo'lganligi sababli o'n besh kunga qadar yoki ziyodroq turib qolsa, muqim bo'ladimi yo musofir bo'ladimi?*
- *Hamon musofirligi saqlanadi.*
- *Bir necha kun turgandan so'ngra o'n besh kun turishni niyat qilsa, musofirlikdan chiqadimi?*
- *Albatta chiqadi.*
- *Bir kishi borgan yerida avvaldan o'n besh kun turishni niyat qilib, muqim hukmida bo'lsa, lekin bir necha kun turib (o'n besh kun turolmasdan) o'z shahriga qaytsa yoki boshqa bir safarga chiqsa, muqim bo'ladimi, musofirmi?*
- *Muqimligi tamom bo'lib, yana musofir hukmiga o'tadi.*
- *Bir yerga borib yetgandan so'ng o'n besh kun turishni niyat qilib, bir kun turgach, o'n besh kun to'lguncha u yerdan ketishni niyat qilsa, muqim bo'ladimi yoki musofir bo'ladimi?*
- *Musofir bo'ladi.*
- *Bir kishining ikki shaharda hovlisi bo'lsa, u shaharlarning orasi uch kunlik yo'l bo'lsa, bir hovlidan ikkinchi hovliga borganida musofir bo'ladimi?*
- *Qaysisiga borsa ham, yo'lda musofir bo'ladi, ammo hovli bor shaharga borib kirishligi bilan musofirligi tamom bo'lib, muqim bo'ladi.*

Musofirlarning hukmlari

- *Musofir kishiga nima lozim bo'ladi?*
- *To'rt rakatli namozlarni, masalan, peshinni, asrni, xuftonni qisqa (qasr) qilib, ikki rakatdan o'qishi lozim. Shom va vitr namozini qisqartirmaydi.*
- *To'rt rakatli sunnatlarni qisqa qiladimi?*
- *Yo'q.*
- *Musofirlarga nechuk ishlarni qilish durust bo'ladi?*
- *Mahsiga yoki etikka uch kecha-kunduzgacha mash tortish ham, qattiq mashaqqatli bo'lgan taqdirda namozning sunnatlarini o'qimasa, ramazon oyida ro'zani tutmasdan qazoga qoldirsa ham bo'ladi.*
- *To'rt rakatli namozda musofir kishi muqim kishiga imom bo'lsa, durust bo'ladimi?*

- Durust bo'ladi.
- *Bu holda namozni necha rakat qilib o'qiydilar?*
- Musofir ikki rakat o'qib salom berib, namozni tamom qiladi. Orqasidan ergashgan kishi tashahhudni o'qiydi, ammo salovot va duoni o'qimay, imom bo'lgan musofirning salom berishini kutib turadi. Musofir salom bergandan keyin muqimlar qiyomga turadilar va qolgan ikki rakatni o'qib, namozlarini tamom qiladilar.
- *To'rt rakatli namozda musofir kishining muqimga ergashishi durust bo'ladimi?*
- Qazo namoz bo'lsa, durust bo'lmaydi, ammo vaqtida ado qilinadigan namoz bo'lsa, durust bo'ladi.
- *Bu holda musofir necha rakat o'qiydi?*
- Imomga tobe' bo'lib to'rt rakat o'qiydi.
- *Musofir kishi to'rt rakatli namozni ikki rakat o'qimay, to'rt rakat qilib to'la o'qisa, namozi durust bo'ladimi?*
- Durust bo'ladi, lekin ikki rakat o'qimay, to'rt rakat o'qigani uchun gunohkor bo'ladi.
- *Musofir kishi o'z shahrida o'qilmay, qazoga qolgan to'rt rakatli namozni safarda qazo qilmoqchi bo'lsa, necha rakat qilib qazo o'qiydi?*
- To'rt rakat qilib qazo o'qiydi.
- *Bir musofir safardalik chog'ida to'rt rakatli namozi qazoga qolgan bo'lsa, o'z shahriga qaytib kelgandan keyin necha rakat qilib qazo o'qiydi?*
- Safarda bo'lgan vaqtidagidek ikki rakat qilib qazo o'qiydi.

Juma namozi

- *Juma namozi qanday namozdir?*
- Juma kuni peshin namozining o'rniga o'qiladigan namozdir.
- *Juma namozining vaqti qay vaqtdir?*
- Juma namozining vaqti peshin namozining vaqtidir, ya'ni kun qiyomdan oqqandan boshlab asr namozining vaqti kirgunchadir.
- *Juma namozining farz bo'lishi uchun necha shart bor?*
- Olti shart bor:
  1. Balog'atga yetgan er kishi bo'lmog'i;
  2. Ixtiyorli kishi bo'lmog'i;
  3. Salomat kishi bo'lmog'i;
  4. Oyoqlari yurishga kifoya qiladigan kishi bo'lmog'i;
  5. Muqim kishi bo'lmog'i;
  6. Ikki ko'zi sog' bo'lmog'i;Xotinlarga (yosh bolali), sabiy'larga, zindondagi kishilarga, uxlash ixtiyori o'zida bo'lmagan kishilarga, qudrati yetmagan betob kishiga, musofir kishilarga, ikki ko'zi ko'r bo'lgan kishilarga, oyoqsiz kishilarga juma namozi farz bo'lmaydi, u kishilar uzrli kishilardir.
- Bu uzrli kishilar juma kuni masjidga borib juma namozini o'qisalar, peshin namozini o'qimasalar ham, durust bo'ladi, o'qigan juma namozlari peshin o'rniga o'tadi.
- *Juma namozining ado qilinmog'iga necha shart bor?*
- Yana olti shart bor:
  1. Shahar, deb ataladigan yerda bo'lmog'i;
  2. Har kim kirishi uchun ruxsat berilgan jome' masjidi bo'lmog'i;
  3. Juma namoziga imom bo'ladigan kishi mamlakatning podshohi yoki qozisi tarafidan ijozat olgan bo'lmog'i;

4. Jamoat bo'lmoq uchun imomdan boshqa loaqal uch kishi bo'lmog'i;
5. Peshin namozining vaqti kirmog'i;
6. Juma namozining ikki rakat farzidan ilgari imom xutba o'qimog'i;
  - *Qanday joylar shaharga hisob qilinadi?*
  - Bu xususda ixtilof ko'p, ammo ayrim ulamolarning so'zlariga qaraganda, hamma masjidlardan katta bo'lgan masjid, ya'ni jami odamlari sig'maydigan bo'lsa, qishloq nomida bo'lsa ham, shahar hisob qilinadi.
  - *Shaharning atrofida shaharga kerakli yerlarda, masalan, o'q otish, ot choptirish va askar jam o'tishi, o'lik dafn etish kabi zarur ishlar bo'ladigan yerlarda juma namozi o'qish durust bo'ladimi?*
  - Durust bo'ladi, chunki shaharning atrofi hukmi ham shahar hukmidadir.
  - *Bir kishi juma namoziga oxirida kelib yetishsa, nima qiladi?*
  - Tezlik bilan imomga ergashishi kerak. Imom salom berganidan so'ng boshqa namozlardan qolgan rakatlarini masbuqqa o'xshab o'zi tamom qiladi.
  - *Bir kishi bir uzr sababli yoki uzrsiz juma namoziga yetolmasa, ya'ni kishi masjidga kelganda imom salom bergan bo'lsa, nima qiladi?*
  - Peshin namozini o'qiydi.
  - *Bir kishi biror uzr sababli masjidga borolmay qolsa, nima qiladi?*
  - Peshin namozini o'qiydi. Agar hech bir uzrsiz xushyoqmaslik qilib bormasa, jumaga bormaganligi uchun gunohkor bo'ladi. Agar peshinni ham o'qimasa, ziyodaroq gunohkor bo'ladi.

Jumaning xutbalari

- *Juma namozining xutbasi qaysi vaqtda o'qiladi?*
- Jumaning to'rt rakat sunnati o'qilgandan so'ng o'qiladi.
- *Xutba qay tariqa boshlanadi?*
- Muazzin minbar to'g'risiga kelib, xutba asosini qo'lga ushlab, «Uskutu rahimakumulloh», deydi (ma'nosi: «Ey jamoat, xatibning xutbasiga quloq solib sukut qilib turingizlar. Alloh taolo sizlarni rahmat qilsin»). Undan so'ng xatib minbar yoniga kelib, minbarning uchinchi zinasiga chiqib, muazzinga to'g'ri bo'lib o'tiradi. Undan so'ng muazzin xatibga ro'para turib azon aytadi. Azon tamom bo'lgach, imom-xatib o'rnidan turib, minbar ustida masjiddagi odamlarga qarab xutba o'qishga kirishadi.
- *Imom nechta xutba o'qiydi?*
- Ikki xutba o'qiydi. Ikki xutbaning orasida Allohga hamd aytadi, kalimai shahodatni o'qiydi. Payg'ambar Muhammad (a.s.)ga salovot aytadi, to'rt ulug' sahoba va boshqa sahobalarni madh qiladi, Qur'ondan bir-ikki va'z o'qiydi, hamma odamlarga zarur bo'ladigan va'z-nasihatlarini qiladi hamda barcha musulmonlarni xayrli duo qiladi.
- *Xutba tamom bo'lgandan keyin nima qiladi?*
- Muazzin iqomat aytib takbir tushiradi, imom mehrob tarafga borib juma namozining ikki rakat farzini o'qishga kirishadi, jamoat imomga ergashadi.
- *Juma namozining farzi qay tariqa o'qiladi?*
- Ovoz chiqarib o'qiladi.
- *Farz tamom bo'lgandan so'ng nima qiladi?*
- Juma namozining to'rt rakat sunnati o'qiladi.
- *Undan so'ng-chi?*
- Undan so'ng imom va jamoat – hammalari fotihaga qo'l ko'tarib duo qilib, masjiddan chiqadilar.

- *Imom minbarda xutba o'qib turganda masjidagi odamlarga so'zlashish va xutbaga quloq solmay o'tirish durust bo'ladimi?*
- Aslo durust bo'lmaydi. Bunday qilishlik haromdir.
- *Zikr yo tasbeh aytish yoki Qur'on tilovat qilish yoxud nafl va sunnat namozlarini o'qib o'tirish durust bo'ladimi?*
- Ushbularning hech biri durust bo'lmaydi. Har kim xatibning xutbadagi so'zlarini ixlos ila eshitib, anglab, ibratlanib o'tirishi lozim.
- *Xutba qaysi tilda o'qiladi?*
- Arab tilida o'qiladi.
- *Arabchani bilmagan kishilar xutbadagi va'z va nasihatlarini qanday angelaydilar?*
- Har bir musulmon kishi arab tilini bilishga harakat qilishi lozim. Agar jumaga kelgan jamoatning ko'prog'i arab tilini bilmasa, xatib xutbada o'qilgan va'z va nasihat so'zlarini xutba oxirida mahalliy tillarda ham anglatmog'i savobliroqdir.
- *Bir kishi jome' masjidga imom minbarga chiqib xutba o'qib turgan vaqtida kelib kirsam, nima qiladi?*
- Kirgan vaqtdan boshlab quloq solib o'tiradi. Tahiyati masjidni va juma namozining to'rt rakat sunnatini o'qimaydi.
- *Bularni farzdan so'ngra o'qiydimi?*
- To'rt rakat sunnatni o'qiydi, ammo tahiyati masjid o'qilmagan holicha qoladi.
- *Bir kishi tahiyati masjidni yoki jumaning to'rt rakat sunnatini o'qishni boshlagan vaqtda imom minbarga chiqib xutba boshlasa, nima qiladi?*
- Boshlagan namozni tamom qiladi (to'xtatadi).

Hayit kunlari

- *Hayit kuni qanday kundir?*
- Shodlik va xursandlik kunidir.
- *Islom ahliga bir yilda necha hayit kuni bor?*
- Ikki hayit kuni bordir: birisi – fitr iydi (ramazon hayiti), ikkinchisi – qurbon hayitidir.
- *Fitr hayitining ma'nosi nima?*
- Ro'zadan chiqish bayramidir.
- *Qurbon hayitining ma'nosi nima?*
- Qurbonlik qilinadigan bayramdir.
- *Fitr hayiti qaysi kunda bo'ladi?*
- Ramazon oyi tamom bo'lgandan so'ng shavvolning birinchi kunida bo'ladi.
- *Qurbon hayiti qaysi kunda bo'ladi?*
- Zulhijja oyining 10-kunida bo'ladi.
- *Hayit kunlari nima uchun Islom ahliga xursandlik bo'ladi?*
- Chunki bu kunlarni ulug' ko'rib, faqirlarga sadaqa bergan kishilarning, ixlos bilan tavba va istig'for qilgan kishilarning gunohlarini avf qilmoqlik va'da qilingan.
- *Hayit kunlarida qanday ishlarni qilish sunnatdir?*
- Fitr hayiti kunida tong otgandan so'ng hayit namozini o'qimasdan ilgari fitr sadaqasini berish; Qurbon hayiti kunida tong otgandan so'ng qurbon namozini ado qilguncha ro'zador kishiga o'xshab hech bir taom yoki sharob yemasdan-ichmasdan turish va namozdan so'ng qurbonlik go'shti, sho'rvasi yoki biror shirin taom yeyish kabilar sunnatdir. Qurbon hayiti namoziga borishda yo'lda ovoz chiqarib takbir aytish savoblidir. Har hayitda tong otgandan so'ng turib g'usl qilish, misvok ila og'izni poklash, yaxshi liboslar kiyish, xushbo'y narsalar sepish, namoz o'qiladigan yerga piyoda borish, borar-

qaytarda faqir va miskinlarga sadaqa berish, ko'p jamoat hayit namoziga to'plangan vaqtda qiyomat kunini va mahshar kunlarini xotiraga tushirish, astoydil tavba va istig'for qilish, harom ishlarni aralashtirmasdan hayit bayramini shodlik bilan o'tkazish kabi amallar sunnatdir.

Hayit namozlari

– *Hayit namozlari kimlarga vojib bo'ladi?*

– Juma namoziga o'xshash hayit namozining vojib bo'lishiga ham olti shart bordir:

1. Erkak kishi bo'lishi;
2. Ixtiyorli kishi bo'lishi;
3. Salomat kishi bo'lishi;
4. Muqim kishi bo'lishi;
5. Ko'zi ko'radigan bo'lishi;
6. Oyog'i yurishga yaraydigan bo'lishi;

Xotinlarga, sabiylarga, zindondagi kishilarga, ixtiyori o'zida bo'lmaganlarga, bemorlarga, musofirlarga, ikki ko'zi ko'r kishilarga, oyoqsiz kishilarga hayit namozi vojib bo'lmaydi. Ular uzrli kishilar hisoblanadilar.

– *Uzrli bo'lsalar-da, hayit namozlarini o'qisalar, durust bo'ladimi?*

– Durust bo'ladi.

– *Hayit namozini o'qishning qanday shartlari bor?*

– Besh sharti bor: birinchisi – juma namozi sharti singari shahar deb ataladigan yerda o'qilishi; ikkinchisi – har kim kirishga ruxsat berilgan jome' masjidida bo'lishi; uchinchisi – imom bo'ladigan kishi mamlakatning podshohi yoki qozisi tarafidan namoz o'qishga izn olgan kishi bo'lishi; to'rtinchisi – jamoat bo'lmoq uchun imomdan boshqa kamida uch kishi bo'lishi; beshinchisi – hayit namozining vaqti kirgan bo'lishi lozim.

– *Hayit namozlarida xutba o'qish shartmi?*

– Shart emas, balki sunnatdir. Xutba o'qilmasa ham, namoz durust bo'ladi, lekin makruhdir.

– *Hayit namozining vaqti qaysi vaqtdir?*

– Oftob chiqib uch gaz ko'tarilgandan boshlab qiyomgacha hayit namozining vaqtdir. Ammo qiyom vaqtida o'qib bo'lmaydi.

– *Biror uzr sababli hayit namozini o'z kunidan qoldirib, kechiktirib o'qisa, durust bo'ladimi?*

– Fitr hayiti namozini o'z kunidan bir kungina kechiktirsa bo'ladi. Undan ziyoda kechiktirsa, durust emas. Ammo Qurbon namozini uch kungacha kechiktirsa, durustdir.

Hayit namozining o'qilishi

– *Hayit namozi necha rakatdir?*

– Fitr hayiti va Qurbon hayiti namozlari ikki rakatdandir.

– *Hayit namozlari qay holda o'qiladi?*

– Har ikkisi imom va jamoat bilan o'qiladi, hech vaqt yolg'iz o'qilmaydi. Hayit namozlari uchun azon va iqomat aytiladi.

– *Mahalla odamlariga namoz vaqti bo'lganligi qay tariqa bildiriladi?*

– Muazzin minoraga chiqib bir necha marotaba «As-solatu», deb qichqiradi.

– *Hayit namozlarini o'qishga niyat qanday qilinadi?*

– Fitr hayiti namozi bo'lsa, «Ikki rakatli fitr hayiti namozini oldda turgan imomga ergashib o'qishni niyat qildim. Xolis Alloh taolo uchun», deb dildan niyat o'tkaziladi. Agar Qurbon hayiti namozi bo'lsa, «Ikki rakatli Qurbon hayiti namozini oldda turgan imomga ergashib o'qishni niyat qildim. Xolis Alloh taolo uchun», deb niyat qilinadi.

– *Hayit namozlari qay tariqa o'qiladi?*

– Har ikkisining ham farqi yo'q. Niyat qilinadi. Tahrima takbiri aytilgandan so'ng Sano o'qiladi. Undan so'ngra imom va qavm yana uch marotaba «Allohu akbar», deb takbir aytadilar. Har aytganda qo'llarini ko'tarib bosh barmoqlarini quloq yumshoqlariga yetkizadilar. Tahrima takbiridan boshqa uch takbir aytilgandan so'ng imom ovozini baland chiqarib Fotiha surasini va yana bir surani o'qiydi. Tamom qilgandan so'ng ruku'ga, keyin sajdaga borib, sajdadan so'ng ikkinchi rakatning qiyomiga turadi va yana Fotiha surasini hamda yana biror surani ovoz chiqarib o'qiydi. Sura tamom bo'lgandan so'ng imom ruku'ga bormasdan ilgari avvalgi rakatdagidek yana bosh barmoqni quloq yumshoqlariga yetkazib, uch marotaba takbir aytadi. Uch takbir tamom bo'lgandan so'ng yana takbir aytib ruku'ga va sajdaga boradi. Keyin o'tirgan holda boshqa namozlar singari davom ettirib, oxiri salom beradi va namozni tamom qiladi.

– *Hayit namozlarining boshqa namozlardan farqi bormi?*

– Farqi shuki, har rakatida uch marotabadan olti marotaba ziyoda takbir aytiladi. Bu takbirlar avvalgi rakatda Sanodan so'ng Fotiha surasidan ilgari aytiladi, ikkinchi rakatda Fotiha surasidan va unga qo'shilgan suradan keyin aytiladi, shundan so'nggina ruku' qilinadi. Ushbu takbirlar orasida qo'llar tushirib turiladi.

– *Ushbu takbirlar nima deb ataladi?*

– Zoida takbiri, deb ataladi.

– *Hayit namozi tamom bo'lgach, imom nima qiladi?*

– Minbarga chiqib ikki marotaba xutba o'qiydi. Fitr hayiti xutbasida fitr sadaqasining hukmlarini so'ylaydi, Qurbon hayiti xutbasida qurbonlik hukmlarini so'ylaydi.

– *Hayit namozining bir qismi o'qilgandan so'ng imom salom bermasdan ilgari bir kishi kelib imomga ergashsa, u kishi nima qiladi?*

– Boshqa namozlarda bo'lganidek qolgan rakatini masbuq bo'lib o'zi tamom qiladi.

– *Biror kishi imom bergandan so'ng hayit namoziga kelib qolsa, u kishi nima qiladi?*

– Shu holicha qoladi, qazo qilmaydi.

Qurbon hayiti kunlari

– *Qurbon hayitidan oldingi kun qanday kun deb ataladi?*

– Tarviya kuni, deb ataladi.

– *Tarviya kuni qanday voqea bo'lgan kundir?*

– Hazrati Ibrohim alayhissalom o'g'li Ismoil alayhissalomni qurbon qilib so'yish haqida tush ko'rib, «Bu nechuk tush?» deb fikr va andishaga tushgan kundir.

– *Arafa kuni qanday voqea bo'lgan kundir?*

– Ibrohim alayhissalom qilgan nazri xotiriga kelib, tushini anglagan kundir.

– *Qurbon hayiti kuni qanday voqea bo'lgan kundir?*

– Ibrohim alayhissalom o'g'li Ismoil alayhissalomni nazri bo'yicha qurbonlik qilishga hozir bo'lgan kundir.

– *Ibrohim alayhissalom Ismoil alayhissalomni bo'g'izlaganmi?*

– Bo'g'izlayman, deb turganda Jabroil alayhissalom kelib bo'g'izlashga qo'ymagan. Alloh taolo amri bilan Ismoil alayhissalomning o'rniga qo'y keltirib berib, shu qo'yni qurbonlik

qilishni buyurgan. Undan so'ng Ibrohim alayhissalom o'g'lini ozod qilib, uning o'rniga o'sha qo'yni qurbonlik qilgan. Qurbon hayiti kunida mazkur tariqa qurbonlik qilish Islom ahliga Ibrohim alayhissalomdan qolgan amaldir.

Tashriq takbiri

– *Arafa, qurbon hayiti va tashriq kunlarida besh vaqt namozdan so'ngra qanday amal vojib sanaladi?*– Arafa kuni bomdod namozidan boshlab uchinchi tashriq kunining asr namozigacha har bir namozning farzini o'qib salom bergandan so'ng tashriq takbirini aytish vojibdir.

– *Tashriq takbiri nimadir?*

«Allohu akbar, Allohu akbar, la ilaha illallohu vallohu akbar. Allohu akbar va lillahil hamd».

Ya'ni, «Alloh taolo har bir narsadan ulug'roqdir. Alloh taolodan boshqa ibodat qilinadigan ma'bud yo'q. Alloh taolo har bir narsadan ulug'roqdir va maqtovlar Alloh taologa maxsusdir».

– *Ushbu tashriq takbiri imom bilan jamoat bo'lib o'qilganda vojib bo'ladimi yoki tanho o'qilganda ham vojib bo'ladimi?* – Jamoat bilan o'qilganda ham, tanho o'qilganda ham vojib bo'ladi.

Tarovich namozi

– *Tarovich namozi qanday amal?*

– Erkaklarga ham, xotinlarga ham o'qilishi lozim bo'lgan sunnat amaldir.

– *Tarovich namozi qaysi oyda va qaysi vaqtda o'qiladi?*

– Ramazon oyida har kuni xufton namozidan so'ng vitrdan ilgari o'qiladi.

– *Imom jamoat bilan birga tarovichni o'qib turgan zamonda masjidga kirib qolgan kishi nima qiladi?*

– Avval xufton namozining farzini o'zi tanho o'qiydi, undan so'ngra tarovich uchun imomga ergashadi. Xuftonning ikki rakat sunnati o'qilmagan holicha qoladi. Tarovichning qolgan rakatlarini so'ngra o'qiydi.

– *Tarovich hammasi necha rakatdir?*

– Hammasi yigirma rakatdir.

– *Necha rakatdan o'qiladi?*

– Ikki rakatdan o'qib, har ikki rakatda qa'daga o'tirib salom beradi, hammasi bo'lib o'n salom bilan tamom bo'ladi. To'rt rakatli qilib o'qilsa ham bo'ladi, lekin ikki rakatni bir salom bilan o'qish afzaldir.

– *Tarovich jamoat bilan o'qiladimi yoki tanho o'qiladimi?*

– Tanho o'qilsa ham bo'ladi, ammo jamoat bilan o'qish savoblidir.

– *Tarovich namozida iqomat takbiri aytiladimi?*

– Aytilmaydi.

– *Tarovich namozini o'qish uchun qay tariqa niyat qilinadi?*

– «Ikki rakat tarovich namozini o'qish uchun niyat qilib, oldda turgan imomga ergashdim. Xolis Alloh taolo uchun», deb niyat qilinadi.

– *Tarovich namozi orasida har to'rt rakat o'qilgandan so'ngra qilinadigan sunnat amal nima?*

– To'rt rakat o'qish miqdoricha dam olib o'tirib turish sunnatdir.

- *O'tirgan payt qilinadigan mustahab amal nima?*
- Tasbeh yoki tahlil aytib o'tirish mustahabdir.
- *Bizlarning mamlakatlarda qaysi tasbeh aytiladi?*
- Ushbu tasbeh aytiladi:

«Subhana zil mulki val malakut. Subhana zil 'izzati val 'azomati val qudroti val kibriyai val jabarut. Subhanal malikil hayyil lazi la yamut. Subbuhun quddusur robbuna va robbul malaikati varruh. La ilaha illallohu nastag'firulloh. Nas'alukal jannata va na'uzu bika minan nar».

Ya'ni: «Yerdagi va osmondagi maxluqot sohibi va egasi bo'lgan Alloh taologa tasbeh aytaman (ya'ni, Uni har turli nuqson va kamchilikdan pokdir, deb e'tiqod qilaman). Izzat, ulug'lik, ham qudrat va g'oyatda balandlik egasi bo'luvchi Alloh taologa tasbeh ayturman. U nuqson va kamchiliklardan pok va munazzahdir. Farishtalarning va Jabroilning Yaratuvchisi va Parvardigoridir. Bir Allohdan boshqa hech bir ma'bud yo'qdir. Biz Allohdan gunohlarimizni avf qilmoqni so'rarmiz. Yo Rabb, Sendan jannatni so'rarmiz, do'zax o'tidan Senga panoh tilab sig'inamiz».

- *Tarovih namozi tugaguncha necha marotaba o'tirib shu tasbeh o'qiladi?*
- Har to'rt rakatdan so'ng o'qiladi. Hammasi bo'lib, besh marotaba o'qiladi.
- *Tarovih namozida imom Fotiha surasidan so'ng nima o'qiydi?*
- Kamida uch oyatni yoki qisqa suralardan birini o'qiydi, ammo Qur'onning avvalidan boshlab har rakatda Fotiha surasiga bir oz qo'shib, ramazon tamom bo'lguncha Kalomi sharifni tamom bitirib xatm qilish sunnatdir. Xulosa: ramazon ichida Qur'onni bir marotaba xatm qilish (o'qib tugatish) sunnatdir.
- *Imom tashahhudni o'qib tamom qilgandan so'ng, ya'ni «...'abduhu va rasuluh»ga yetgandan keyin salovot va duolarni o'qiydimi?*
- Imom qavmning holiga nazar qiladi: agar qavmga og'ir kelsa, duoni tark qiladi. Ammo salovotni tark qilmaydi. Lekin «Allohumma solli 'ala Muhammadin va 'ala ali Muhammad»ga qadar o'qisa ham, kifoya qiladi. Chunki ushbu qadar ila, Imom Shofe'iyning nazdida, farz bajo keladi, bizlarning mazhabimizda sunnat bajo keladi.
- *Imom tarovihda qiroatni ichida o'qiydimi yoki ovoz chiqarib o'qiydimi?*
- Ovoz chiqarib o'qiydi.
- *Tarovih namozi tamom bo'lgandan keyin qaysi duo o'qiladi?*
- Ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma solli 'ala Muhammadin va sollim. Allohumma zayyina bi ziyatihil iyman va sharrofana bi sharofatil hidayati val urfon va akromana bi siyami shahri ramazan varzuqnal jannati val g'ufiron va taqobbal minna tarovihina ya subhana vastajib duaina ya Hannon bi fazlika va javaddak ya Mannon, birohmatika ya arhamar rohimin».

Ya'ni: «Yo Rabb, Muhammad alayhissalomga va ham uning oilasiga rahmat va salom yetkazgil. Yo Rabb, bizlarni hidoyat va ma'rifat sharofatiga musharraf qilgin va ham bizlarni ramazon oyi ro'zasi bilan ikrom va hurmatli qilgin va bizlarga jannatni va ham gunohlarimizni avf qilmoqlikni nasib qilgin. Ey pok Parvardigoro, bizlardan tarovih namozlarimizni qabul qilgin. Ey rahm qiluvchi Alloh va ham so'ramasdan beruvchi Alloh, O'z fazling va vujuding bilan duolarimizni qabul qilgin. Ey Alloh, g'oyatda rahmat va yaxshilik faqat Sening rahmating birla hosil bo'lguvchidir».

- *Tarovih tamom bo'lgandan so'ng nima o'qiladi?*
- Vitr namozi o'qiladi.
- *Vitr namozi tanho o'qiladimi yoki imom bilan o'qiladimi?*
- Ramazon oyida imom bilan o'qiladi.
- *Imom vitr namozini ichda o'qiydimi yoki ovoz chiqarib o'qiydimi?*

- Uch rakatning har qaysisida ham ovoz chiqarib o'qiydi.
- *Qunut duosini-chi?*
- Ichda o'qiydi.
- *Qunut duosini imom orqasida turganlar ham o'qiydilar mi?*
- Albatta, har qaysilari o'qiydilar.

Janoza namozi

- *Janoza namozi qanaqa namozdir?*
- Mayyit, ya'ni o'lik uchun o'qiladigan namozdir.
- *Janoza namozi farzmi, vojibmi?*
- Farzi kifoyadir. Shu tariqaki, bir mayyitga mahalla jamoasidan bir kishi o'qisa, kifoya qiladi, boshqa kishilardan soqit bo'ladi. Ular o'qimaganlari sababli gunohkor bo'lmaydilar. Agar hech bir kishi o'qimasa, gunohkor bo'ladilar. Qancha kishi o'qisa, o'qiganlarning har qaysisi savobga ega bo'ladilar.
- *Janoza namozining shartlari nechta?*
- Sakkiztadir:
  - 1) tahoratli bo'lish;
  - 2) badanning pok bo'lishi;
  - 3) libosning pok bo'lishi;
  - 4) oyoq tarafi pok bo'lishi;
  - 5) avratni bekitish;
  - 6) qiblaga qarab turish;
  - 7) niyat qilish;
  - 8) mayyit yuvilgan bo'lishi (mayyit zulm bilan o'lib, shahid bo'lgan bo'lsa, yuvilmagan holicha janoza o'qiladi).
- *Janoza necha rakatdir?*
- Janoza namozida rakat yo'q. To'rt takbir bilan tamom bo'ladi. Ushbu to'rt takbir to'rt rakat hukmidadir. Janoza namozida ruku', sajda, qa'da qilinmaydi, qiyomda turgan holda tamom qilinadi.
- *Janoza namozi qanday o'qiladi?*
- «Ushbu mayyit uchun janoza namozini o'qishni niyat qildim. Oldda turgan imomga ergashdim. Xolis Alloh taolo uchun. Allohu akbar», deb quloq yumshog'iga qo'l barmog'ini yetkazadi. So'ngra qo'llarni bog'lab Sano o'qiydi. Sano o'qigandan so'ng qo'llari bog'langan holda ikkinchi marta takbir aytadi va salovot o'qiydi. Salovotdan keyin uchinchi takbirni aytadi. So'ngra mayyit balog'atga yetgan ulug' kishi bo'lsa, ushbu duoni o'qiydi:
«Allohummag'firli hayyina va mayyitina va shahidina va g'oyibina va sag'irina va kabirina va zakarina va unsana. Allohumma man ahyaytahu minna fahyihl 'alal Islam va man tavaffaytahu minna fatavaffahu 'alal iyman, bi rohmatika ya arhamar rohimin».
- Ya'ni: «Yo Rabb, bizlarning tiriklarimizni, o'liklarimizni, hozirlarimizni, yo'qlarimizni va kichiklarimizni va ulug'larimizni, erkaklarimizni va xotinlarimizni mag'firat qilgin. Yo Rabb, bizlardan kimlarga tiriklik bersang, Islom dini ustida turg'izgin va bizlardan kimni vafot qildirsang, imon ustida vafot qildirgin».

Agar mayyit yosh bola bo'lsa, ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma ij'alhu lana Faroton vaj'alhu ajron zuhron vaj'alhu lana shafian va

mushaffi'an».

Ya'ni: «Va bizlar uchun shafolat qiluvchi qilgin».

Ushbu duolarni o'qigandan so'ng to'rtinchi takbirni aytib, qiyomda turgan holicha ikki tarafga salom beradi. Shu tariqa janoza namozi tamom bo'ladi.

– *Janoza namozi tamom bo'lgandan keyin qanday duolar qilinadi?*

«**Robbig'firlana va li hazal mayyiti vaftah lahu fi qobrihi. Allohmma zid ajrohu va la tuzallina ba'dahu**», deb duo qilinadi.

Ma'nosi: «Yo Rabbim, bizlarning gunohlarimizni va ushbu mayyitning gunohini avf qilgin, unga qabrida kenglik bergin. Ey Alloh, ushbu mayyitning ajrini ziyoda qilgin va bizlarni zalolatga tashlamagin».

– *Janoza namozida qatnashayotgan kishi takbirlarni aytayotgan chog'da boshini bir oz ko'taradimi?*

– Yo'q, ko'tarmaydi.

– *Janoza namozi o'qilganda mayyit qaerda bo'ladi?*

– Janoza namozi o'qiyotganlarning oldida – Qibla tarafda bo'ladi.

– *Qay tariqa qo'yiladi?*

– Boshi shimol tarafda, oyog'i janub tarafda, chalqanchasiga qo'yiladi.

– *Imom qaerda turadi?*

– Qavmdan ilgariroq, mayyitning ko'kragi to'g'risida turadi. Oradagi masofa sajda qilganda mayyitning ko'kragiga sajda qilgudek yaqin bo'lishi lozim.

– *Bir kishi janoza namozi boshlanib, biror takbir aytilgandan keyin kelib qolsa, u kishi nima qiladi?*

– Imomga ergashib, imom salom bergandan so'ng qolgan takbirni, salovotni, duoni qazo qilib namozni tugatadi.

– *Agar janoza boshlanib qolsa, lekin tahorati bo'lmasa, agar tahoratga mashg'ul bo'lsa, janoza namoziga yetishmaslik ehtimoli bo'lsa, nima qiladi?*

– Tayammum qilib janoza namozini o'qiydi.

Nafil namozlari

– *Qanday nafil namozlari mashhurdir?*

– Ushbu o'n to'rt turli namozlar mashhurdir: istisqo namozi, kususuf namozi, xususuf namozi, xavf namozi, istixora namozi, hojat namozi, shukr namozi, istig'for namozi, ishroq namozi, zuhr namozi, avvobin namozi, tahajjud namozi, havl namozi, mustahab namozlari.

– *Istisqo namozi qanday namoz?*

– Ko'p vaqt yomg'ir yog'may qolib, ekinlarga va hayvonlarga zarar kelishi ehtimoli bo'lganda Alloh taolodan yomg'ir talab qilib o'qiladigan ikki rakat nafil namozidir.

– *Istisqoning ma'nosi nima?*

– Alloh taolodan yomg'ir tilash, demakdir.

– *Istisqo namozi qaerda va qay tariqa o'qiladi?*

– Butun shahar va butun qishloq musulmonlari jam bo'lib, sahroga chiqadilar. Yosh bolalarni va hayvonlarni olib chiqadilar va kimki g'oyat ojiz bo'lsa, bechora va ojizlik suratida chiqadilar va faqirlarga sadaqa beradilar. Zolimlar mazlumlarni rozi qiladilar. Sahroga chiqqanda tahoratli holda har qaysi odam imomga qarshi bo'lib turadi. Shundan keyin imom xaloyiqqa ko'p va'z-nasihatlarni qiladi va qavmlarni gunohlardan tavba va istig'for qilishga taklif etadi. Hammalari tavba-istig'for qiladilar. Undan keyin har qaysilari yolg'iz-yolg'iz ikki rakat namoz o'qiydilar.

– *U namozda nima deb niyat qilinadi?*
– «Ikki rakat nafl namozni o'qishni niyat qildim. Xolis Alloh taolo uchun», deb niyat qilinadi.

– *Qiyomda nima o'qiladi?*

– Boshqa namozlarga o'xshab Fotiha surasi bilan biror sura o'qiladi.

– *Namozdan so'ngra nima deb duo o'qiladi?*

– Ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma asiqu `ibadika va irhamu bahoimuka. Allohumma amartana bidu'aik va va'adattana ijabatata faqod da'avnaka kama amartana va ajabna kama va'adattana. Allohumma in lam tarham li anfusina likasroti zunubina fa arham sibyanana».

Ya'ni: «Ey bor Xudoyo, bandalaringni serob, hayvonlaringga rahm etgin. Ey bor Xudoyo, bizlarni duo etmoqqa buyurding va ham duolarimizni ijobat etmoqqa va'da berding. Endi biz Senga O'z amring bilan duo qildik, bas, endi Sen va'dang bo'yicha bizlarning duolarimizni qabul etgin. Yo Rabb, agar gunohlarimizning ko'pligi uchun o'zlarimizga rahm qilmasang, gunohsiz yosh bolalarimizga va hayvonlarimizga rahm qilgin».

– *Shu tariqa necha kun istisqoga chiqadilar?*

– Yomg'ir yog'masa, uch kungacha chiqadilar.

– *Yomg'ir yog'a boshlasa, nima qiladilar?*

– Boshlarini ochib, yomg'ir suviga tutib Xudoga shukr qiladilar.

Kusuf va xusuf nafl namozlari

– *Kusuf namozi nechuk namozdir?*

– Oftob tutilib, nuri ketganda imom-u jamoat bilan masjidida o'qiladigan ikki rakat namozdir.

– *Kusuf namozini imom qanday o'qiydi?*

– Qiroatni ichda qiladi va uzun suralarni o'qiydi.

– *Namozdan so'ngra nima qiladilar?*

– Oftobning nuri ochilib ravshan bo'lguncha tavba va istig'for aytib, duo qilib turadilar.

– *Xusuf namozi nechuk namozdir?*

– Oy tutilib, nuri ketgan zamonda o'qiladigan ikki rakat namozdir.

– *Xusuf namozi qaerda va qanday o'qiladi?*

– Har kim o'z uyida yolg'iz-yolg'iz o'qiydi.

– *Ushbu kusuf va xusuf nima sababdan bo'ladi?*

– Har ikkisi Alloh taoloning qudrati asaridir. Ularning sabablarini taftish qilish bizlarning vazifamiz emasdir.

– *Kusuf va xusuf bo'lgan vaqtlarda nima uchun namoz o'qiladi?*

– Shu qadar zo'r maxluqlarning nurlari ketishidan ibratlanib, ularning nurli bo'lishi bandalarga g'oyatda foydali ulug' ne'mat ekanini xotirga tushirib, shukr qilish uchun namoz o'qiladi.

Xavf va istixora namozlari

– *Xavf namozi nechuk namozdir?*

– Qattiq shamol, zilzila, yomg'ir ko'p yog'ib, suvlar toshqin bo'lganda yoki qattiq sovuqlar bo'lganda va ushbularga o'xshagan xavfli voqealar sodir bo'lganda o'qiladigan

ikki rakat nafl namozdir.

– *Ushbu xavf namozini o'qigandan so'ng nima qilinadi?*

– Tavba va istig'for qilinadi: «Yo Rabb, ushbu voqeaning zararidan saqlagin», deb duo o'qiladi.

– *Istixora namozi nechuk namozdir?*

– Bir ulug'roq ishni qilish xayrli bo'ladimi yoki xayrli bo'lmaydimi, deb shubhaga tushilgan zamonda o'qiladigan ikki rakat nafl namozdir. Bir kishi bir ishni qilishdan avval shu tariqa shubhaga tushsa, Alloh taolodan xayrli ishini talab qilib ikki rakat nafl namozi o'qiydi. Namozdan so'ng keladigan istixora duosini komil ixlos bilan ma'nosini o'ylab o'qiydi, duodan so'ng o'zining diliga qaraydi: dili qaysi tarafga tortsa va qaysi tarafga ko'proq moyil bo'lsa, o'sha tarafni qiladi. Ya'ni, faraz qilingan ishning bo'lishini istab qolsa, u ishni Xudoga topshirib qiladi, agar duo o'qigandan so'ng u ishga dili aslo tortmasa, qilmaydi. Yoki tahorat qilib ikki rakat namoz o'qib, istixora duosini o'qigandan so'ng tahoratli holicha qibla tarafga qarab o'ng yonini bosib yotadi, shu uyqusida xayrli tush ko'rsa, o'sha qasd qilgan ishni qiladi. Agar xayrsiz tush ko'rsa, u ishni qilmaydi.

– *Istixora duosi qaysi duodir?*

– Ushbu duodir:

«Allohumma inni astaxyiruka bi `ilmika va asdaqdiruka bi qudrotika va as'aluka min fazlika fainnaka taqdiru vala aqdiru va ta'lamu vala a'lamu va anta allamul g'uyyub. Allohumma in kunta ta'lamu va anna hazal amro xoyrun li fi dini va ma'ashi va aqibati amri faqdirhu li va yassirhu li summa borik li fiyhi va in kunta ta'lamu anna hazal amro sharrun li fi dini va ma'ashi va aqibatihi uxro fasrifhu anni vasrifni anhu vaqdurli alxoyro aynama kuntu innaka `ala kulli shay'in qodir».

Ma'nosi: «Yo Rabb, batahqiq, men Sendan yaxshilik talab qilurman va ham qudrat talab qilurman, Sening ulug' fazlingni so'rarman, chunki Sen har narsaga qodirsan, men esam hech bir narsaga qudratim yetmas. Sen har narsani bilursan, men esam hech bir narsani bilmasman. Sen har qaysi g'ayb narsalarni bilursan, yo Rabb, agar ushbu men qasd etgan ishimni dinim uchun, dunyoim uchun va oxiratim uchun yomon deb bilsang, ul ishni mendan va meni ul ishdan qaytargin va uzoq qilgin, batahqiqki, Sening hamma narsaga qudrating va kuching yetguvchidir».

Hojat, shukr va tavba namozi

– *Hojat namozi qanday namozdir?*

– Bir kishining Alloh taolodan talab qiladigan hojati bo'lgan vaqtda (ya'ni, bir maqsadning hosil bo'lmog'ini tilagan zamonda) o'qiladigan ikki rakat nafl namozidir.

– *Namozni o'qigandan so'ng nima qilinadi?*

– G'oyatda ixlos ila Alloh taolodan o'zining hojatini talab qiladi.

– *Shukr namozi qanday namozdir?*

– Bir maqsadi hosil bo'lgan zamonda va yoki bir xayrli ne'mat kelgan zamonda shukrona qilish uchun o'qiladigan ikki rakat nafl namozdir.

– *Tavba va istig'for namozi qanday namozdir?*

– Xatolik bilan bir gunoh ish qilsa, pushaymon bo'lsa, tavba qilib o'sha gunohining avf qilinishini Alloh taolodan talab etib o'qiladigan ikki rakatli nafl namozdir.

– *Bir kishi shu tariqa tavba qilib ikki rakat nafl namoz o'qib Alloh taolodan gunohini tilasa, nima bo'ladi?*

– Alloh taolo gunohini kechirishni va'da qilgandir.

– *Unday namozni o'qigandan keyin nima duo qilinadi?*

– Ushbu istig'forni o'qiydi:

«Astag'firulloh, astag'firulloh, astag'firulloha taolo min kulli zanbin aznabtahu amdan av xatoan sirron av `ala niyatan va atubu ilayhi min az-zanbillazi a'lamu va min az-zanbillazi la a'lamu innaka anta `allamul g'uyub».

Ma'nosi: «Alloh taolodan har bir qilgan gunohlarimni avf qilishini talab qilurman, qasddan xatolik ila oshkora, maxfiy, o'zim bilib va bilmay qilgan gunohlarimdan Alloh taologa tavba qilurman. Yo Rabbim, Sen g'ayblarni biluvchisan».

Ishroq, zuho, avvobin, tahajjud, havl namozlari

– *Ishroq namozi qanday namoz?*

– Oftob tamom chiqib bo'lgandan keyin o'qiladigan namoz.

– *Ishroq namozi necha rakat bo'ladi?*

– Ikki rakat, to'rt rakat, olti rakat, sakkiz rakat qilib o'qiladi. Sakkiz rakatdan ziyoda qilinmaydi.

– *Zuxo namozi qanday namoz?*

– Oftob chiqib ko'tarilgandan so'ng o'qiladigan nafl namozdir.

– *Zuxo namozi necha rakatdir?*

– Ikki rakat, to'rt rakat yoki olti rakat, sakkiz rakat, o'n ikki rakatdir. O'n ikki rakatdan ziyoda qilinmaydi.

– *Avvobin namozi qanday namozdir?*

– Shom namozini o'qigandan keyin o'qiladigan nafl namozdir.

– *Necha rakat bo'ladi?*

– Ikki rakat, to'rt rakat yoki olti rakat bo'ladi.

– *Tahajjud namozi qanday namoz?*

– Kechasi yarim kechadan so'ngra uyqudan turib tong otguncha o'qiladigan namozdir.

– *Necha rakat o'qiladi?*

– Ikki, to'rt, olti rakat.

– *Havl namozi qanday namoz?*

– Bir musulmon kishining vafoti kuni savobini o'sha mayyitga bag'ishlash uchun shom namozidan keyin o'qiladigan namozdir. Unga **«Alhakumut-takasuru»** surasi o'qiladi.

BESHINCHI QISM

Ro'za, zakot, haj

– *Islom dinida farz bo'lgan ulug' ibodatlarning uchinchisi nima?*

– Ramazon oyida har kuni ro'za tutish.

– *Ro'za tutish qay tariqa bo'ladi?*

– Tongdan to quyosh botguncha og'zini yopishga niyat qilib, yeyish, ichish va jinsiy aloqa qilishdan saqlaniladi.

– *Ro'zaning farzi nechta?*

– Uchta.

Birinchisi – niyat;

ikkinchisi – yeyish va ichishdan saqlanish;

uchinchisi – jinsiy aloqa qilmaslik.

– *Niyatsiz kunni yemasdan, ichmasdan va jinsiy aloqa qilmasdan kech qilsa, ro'zaga hisob qilinadimi?*

– Ro'za hisobiga o'tmaydi.

– *Ro'zaga qaysi vaqtdan niyat qilinadi?*

– Saharlikdan so'ng tong otguncha qilingan niyat afzal. Tong otgandan keyin katta choshgohgacha niyat qilsa ham durust. Undan keyin niyat qilish durust emas. Katta choshgoh – qiyomdan ikki soat yoki ikki soatu chorak daqiqa avvaldir.

– *Bir kishi tongdan katta choshgohgacha ro'zaga zid narsani qilmasdan tursa, katta choshgohdan ozgina muqaddam o'sha kunning ro'zasini niyat qilsa, shu ro'za ro'zaga hisob bo'ladimi?*

– Albatta, ro'zaga hisob bo'ladi.

– *Bir kishi tongdan keyin ham yesa-yu undan keyin choshgohgacha shu kunning ro'zasini niyat qilsa, ro'zasi durust bo'ladimi?*

– Durust bo'lmaydi.

– *Ro'zaga niyatni til bilan qilish kerakmi yoki faqat dil bilan niyat qilsa kifoyami?*

– Til bilan ham niyat qilish afzaldir, lekin faqat dil bilan niyat qilsa ham kifoya. Ammo ogoh bo'lish kerakki, faqat til bilan niyat qilib dilning bexabar qolishi niyat emas, chunki niyat dilning ishidir. Chunonchi, aksar avom odamlar til bilan bo'lgan niyatni niyat deb e'tiqod qiladilar. Masalan, namozda «niyat qildim»ni til bilan aytishni niyat, deydilar, holbuki, niyat farz bo'lgan ibodatlarning hammalariga faqat til bilan niyat qilish ila ibodat durust bo'lmaydi. Mo'tabar niyat falon amal va falon ibodatni qilaman, deb dilda qasd qilish, dildan o'tkazishdir.

– *Ro'za tutishda til bilan arabcha niyat qilmoqchi bo'lsa, nima deb niyat qiladi?*

«Navvaytu an asuma sovma shahri ramazona min al-fajri ilal mag'ribi, xolisan lillahi taolo. Allohu akbar», deb niyat qilinadi.

Ma'nosi: «Alloh taolo uchun ixlos bilan tongdan to oftob botgunicha ramazon oyining ro'zasini tutmoqlikni niyat qildim».

– *Quyosh botgach, ro'zasi tamom bo'lganda nima qiladi?*

– Olov tegmagan biror taom yoki suv ila og'zini ochadi. Xurmoga o'xshash shirin taomlar bilan og'iz ochish mustahabdir. Og'iz ochilayotganda:

«Allohumma laka sumtu va bika amantu va ilayka tavakkaltu va 'ala rizqika aftartu fag'firli ya g'offaru ma qoddamtu va ma axxartu», deb aytiladi.

Ma'nosi: «Ey bor Xudoyo, ushbu ro'zamni faqat Sen uchun tutdim va Senga imon keltirdim va Senga tavakkal qildim va Sening bergan rizqing bilan iftor qildim. Ey

gunohlarimni avf qiluvchi Alloh! Sen endi mening avvalgi gunohlarimni va oxirgi gunohlarimni kechirgin va yorlaqagin».

Ro'zaning sunnat, makruh va mufsidlari

– *Ro'za tutgan kishiga qanday ishlarni qilish sunnat?*

– Saharlik qilish; subhdan ilgari ro'zaga niyat qilish; ro'za bilan nafsni yomon niyatlardan to'xtatishni qasd qilish; ro'za bo'lgan holda befoyda so'zlardan hamda ibosiz so'zlarni gapirishdan va eshitishdan o'zini saqlash; kishi bilan urishmoqdan va har bir gunoh ishlardan o'zini tortish; mumkin qadar zikr va tasbeh ila va ham Qur'on o'qimoqqa mashg'ul bo'lish; quyosh botgan vaqtda shom namozini o'qimasdan ilgari og'iz ochish sunnatdir.

– *Ro'za tutgan kishilarga qanday ishlar makruh hisoblanadi?*

– Foydasiz so'zlarni so'zlash; ibosiz so'zlarni so'zlash; odamlar bilan yoqalashish; hammomga tushish; suvga sho'ng'ish; taomni tatib ko'rish; o'tar ro'za, ya'ni bir kun kechgacha ro'za tutib og'iz ochmasdan ikkinchi kun ro'zasini davom ettirish kabi ishlar makruh.

– *Ro'za tutgan kishiga qanday ishlarni qilish durust bo'ladi?*

– Sotib oladigan narsalarni til tekkizib tatib ko'rish, zarur bo'lganda taom chaynab berish, ko'ziga surma tortish, yuzini moylash, misvokdan foydalanish, qon oldirish, zuluk soldirish, obdasta bilan g'usl qilish, sovun bilan poklanish durust bo'ladi, makruh emas.

– *Ro'zani qanday narsalar buzadi?*

– Kunjut qadar bo'lsa ham, taom yeyish; bir qatra bo'lsa ham, suv ichish; er bilan xotinning jinsiy aloqa qilishi ro'zani buzadi.

– *Bir kishi o'zining ro'za ekanini bila turib ixtiyoriy ravishda ro'zani buzadigan ishlarni birinchi marta qilsa, u kishi nima qilishi lozim?*

– Ro'zasining qazosini tutishi va ham kafforat qilishi lozim.

Qazo va kafforat

– *Ro'zani qazo qilish degani nima?*

– Buzilgan ro'zasining o'rniga ramazondan keyin ro'za tutishdir. Necha kun ro'zasi buzilgan bo'lsa, o'shancha kun ro'za tutadi.

– *Kafforat qilish degani nima?*

– Bir qul ozod qilish, agar bunga qodir bo'lmasa, ramazondan keyin orada biror kun goldirmay, muttasil oltmish kun ro'za tutish, agar zaiflik va notavonlik sababidan oltmish kun ro'za tutishga qodir bo'lmasa, oltmish miskinga taom berish – kafforat qilishdir.

– *Oltmish kun ro'za muttasil bo'lmasa, kafforatga kifoya qiladimi?*

– Kifoya qilmaydi, kafforatga oltmish kun muttasil bo'lishi lozim.

– *Bir kishi kafforat uchun ro'za tuta boshlasa, oltmish kunga yetmasdan biror kun ro'za tutmay qolsa, nima qiladi?*

– Kafforat uchun yangidan boshlab oltmish kun muttasil ro'za tutadi, avvalgi tutgan ro'zasi kafforatga kirmaydi.

– *Bir kishi niyat bilan tutgan ramazon ro'zasidan bir necha kunni xato qilib buzsa, masalan, to'rt-besh kunni xato qilsa, nima qilishi lozim?*

– Har bir xato qilgan kun uchun bir kundan qazo ro'za tutadi, undan keyin necha kun xato qilgan bo'lsa, hammasi uchun bir kafforat lozim bo'ladi.

- *Bir kishi bir yo bir necha kun ro'za tutishni niyat qilmasdan fosiqlik ila kunduz kun taom yeb yursa, u kishi nima qilmog'i lozim?*
- U kishi ro'za tutmay qolgan kunlari uchun qazo ro'za tutadi, ushbu qilgan fisq ishiga pushaymon bo'lib, tavba va istig'for qiladi. Ammo u kishiga kafforat lozim emas, chunki uning gunohi g'oyatda zo'r va katta gunohdirki, kafforat bilan avf qilinadigan emas, balki tavba va istig'for lozimdir.
- *Bir kishi o'zining ro'za ekanini bilib turib xatolik bilan og'zidan biror taom ketsa yoki suv ichib yuborsa yoki bir kishining zo'rlik bilan ro'zasini buzsa yoki ro'zador kishi og'zini to'ldirib qayt qilsa yoki tong otmagan deb o'ylab taom yesa, holbuki, tong otgan bo'lsa yoki quyosh botgan deb iftor qilsa, shu kishining ro'zasi buziladimi?*
- Buziladi.
- *Endi u kishi nima qilishi kerak?*
- O'sha kuni quyosh botguncha ro'za kishidek ro'zani buzadigan narsadan o'zini saqlashi va ham ramazondan keyin o'sha kun uchun ro'za tutib berishi lozim. Ammo kafforat lozim emas.
- *Ro'za tutgan kishining dimog'iga chang-g'ubor yoki tuproq, jun yoki tutunga o'xshash narsalar kirsas, ro'zasi buziladimi?*
- Buzilmaydi, qazo ham, kafforat ham lozim emas.
- *Og'ziga qor yoki yomg'ir kirsas, ro'zasi buziladimi?*
- Buziladi. Qazo qilish lozim bo'ladi, ammo kafforat lozim emas.
- *O'zining tupugini yutsa, nima bo'ladi?*
- Ro'za buzilmaydi.
- *Bir ro'zador kishi o'zining ro'za ekanini esdan chiqarib biror taom yesa, suv ichsa, jinsiy aloqa qilsa, ro'zasi buziladimi?*
- Buzilmaydi, qazo ham, kafforat ham lozim emas.
- *Bir ro'zador kishi uyqudan junub bo'lib tursa, xotiniga qo'l tekkizib ehtilom qilsa, ro'zasi buziladimi?*
- Buzilmaydi.
- *U kishiga g'usl qilish durustmi?*
- Suv ichiga tushib uzoq muddat o'tirmasdan va ham obdasta bilan g'usl qilish durust. Ammo suv ichiga tushib uzoq muddat turishda ba'zi joylaridan suv kirib ro'za buzilishi ehtimoli bor.
- *Ro'za tutgan kishi tish orasida qolgan taomni yesa, ro'zasi buziladimi?*
- No'xatdan kichik bo'lsa, og'zidan tashqariga chiqarmay yutib yuborsa, ro'zasi buzilmaydi, agar no'xot miqdoricha bo'lsa yoki og'zidan chiqarib keyin yutsa, buziladi.
- *U kishi nima qilishi lozim?*
- Ro'zasini qazo qilmog'i lozim bo'ladi, kafforat lozim emas.
- *Qazo va kafforat uchun tutiladigan ro'zalarga qay vaqt niyat qilish lozim bo'ladi?*
- Kechasi niyat qilish lozim bo'ladi. Tong otgandan keyin niyat qilish mo'tabar emas.
- *Hayz va nifosli ayollarga ro'za tutish lozimmi?*
- Durust emas.
- *Bir ayol ramazon ichida hayzli yoki nifosli bo'lsa, nima qiladi?*
- Hayzli va nifosli kunlarda ro'za tutmaydi. Necha kun ro'zasi qolgan bo'lsa, o'shancha kun qazosini tutadi.

Ro'za fidyasi

- *Bir qari kishi ro'za tutishga quvvati yetmasa, nima qiladi?*

- Har bir kunning roʻzasi uchun bir miskinga sadaqai fitr miqdoricha fidya beradi.
- *Agar shu qari kishi ramazondan keyin roʻza tutishga quvvati yetgudek boʻlsa, nima qiladi?*
- Ramazonda tutilmay qolgan kunlarning qazosini tutadi.
- *Homilador xotin yoki bola emizadigan ayollar roʻza tutgan holda oʻziga yoki bolasiga zarar boʻlishidan xavfsirasa, roʻza tutmasa ham durust boʻladimi?*
- Durust boʻladi, lekin zarar yetishi ehtimoli arigandan soʻngra roʻzalarining qazosini tutadi.
- *Bir betob kishi roʻza tutsam, betobligim ziyoda boʻladi, deb xavfsirasa va yo bir ishonchli tabib roʻza tutish zarar qiladi, deb hukm qilsa, shu betobga roʻza tutmaslik durustmi?*
- Durust, sogʻligʻi tiklangan paytda roʻzasining qazosini tutadi.
- *Musofir kishiga roʻza tutmaslik durustmi?*
- Safar koʻp mashaqqatli boʻlmasa, roʻza tutish afzal. Tutmasa ham durust, safardan qaytgandan soʻng qazosini tutadi.
- *Bir kunning roʻzasini tutib boshlagandan keyin safarga chiqib ketsa, roʻzasi nima boʻladi?*
- Agar roʻzasini buzsa, qazo lozim boʻladi, kafforat lozim emas.
- *Bir musofir kishi roʻza tutishni niyat qilmasdan erta bilan taom yesa, undan keyin kunduz kuni uyiga qaytib kelsa, nima qiladi?*
- Shu kuni oftob botguncha roʻza kishidek yemak-ichmakdan oʻzini saqlab turadi. Agar yesa, ichsa, qazo kifoya qiladi, kafforat lozim emas.
- *Bir kishining qazoga qoldirgan roʻzalari boʻlsa, tezlik bilan qazosini tutish lozimmi?*
- Albatta, mumkin qadar vaqtni gʻanimat bilib, tezlik ila qazosini qilish afzaldir.
- *Bir kishining qazo roʻzalarini tutishga vaqti boʻlsa-yu tutmasdan, orada yana betob boʻlib, vafoti yaqinlashib qolsa, u kishi nima qilsa, vojib?*
- Qolgan roʻzalarining fidyasi uchun vorislariga vasiyat qilishi vojib boʻladi.
- *U kishi vafot qilsa, vorislari nima qiladi?*
- Oʻsha mayyitdan qolgan molning uchdan bir boʻlagi hisobidan fidya beradilar.

Roʻza makruh boʻlgan kunlar

- *Qaysi kunlar roʻza tutish makruh boʻladi?*
- Ikki hayit kunlarida, Qurbon hayiti kunidan keyingi uch kungacha, yolgʻiz juma kunida va yolgʻiz shanba kunida roʻza tutish makruhdur.
- *Juma va shanba kuni yolgʻiz tutmay, bir kun-ikki kun qoʻshib tutsa, masalan, payshanba va juma kuni yoki shanba ila yakshanba kuni nafl roʻza tutsa, makruh boʻladimi?*
- Makruh boʻlmaydi, durust boʻladi.
- *Niyat bilan nafl roʻzaga kirgandan soʻng shu roʻzani buzish durustmi?*
- Durust emas, makruhdur.
- *Ziyofatga chaqirilgani sababli yoki uyiga mehmon kelgani sababdan nafl roʻzani buzsa boʻladimi?*
- Ziyofat qilgan kishi koʻngli qolgudek boʻlsa yoki mehmon boʻlgan kishining koʻngliga ogʻir kelgudek boʻlsa, zavoldan, yaʼni oftob ogʻishidan ilgari boʻlsa, buzmoq durust boʻladi. Ammo zavoldan soʻng roʻzani buzish yaxshi emas, buzmagani afzal.
- *Bir kishi tutgan nafl roʻzasini buzsa, nima qilishi kerak boʻladi?*
- Buzilgan roʻzasining qazosini tutishi lozim.

Oy ko'rib ro'zaga kirish

- *Ramazon oyining boshi qaysi kun bo'ladi?*
- Sha'bon oyining yigirma to'qqizinchi, ya'ni oxirgi kuni kechasi hilol, ya'ni yangi tug'ilgan oy ko'rilsa, ertasi ro'za – ramazon boshidir.
- *Sha'bon oyining yigirma to'qqizinchisida oy ko'rinmasa, nima bo'ladi?*
- Sha'bon oyini o'ttiz qilib, o'ttiz birinchi kuni ramazon boshi, deb hisob qilinadi.
- *Fitr hayiti qaysi kun bo'ladi?*
- Shavvol oyining birinchi kunida bo'ladi. Ramazon oyining yigirma to'qqizinchi yo o'ttizinchi kunida kechasi shavvol oyi ko'rilsa, ertaga fitr hayiti kunidir.
- *O'ttiz kun ro'za tutgandan so'ngra kechqurun shavvol oyi ko'rinmasa, nima bo'ladi?*
- Ramazon oyining boshi shubhali hisob qilinmagan bo'lsa, ertasi fitr hayiti kunidir. Agar ramazon boshi shubhali hisob qilingan bo'lsa, o'ttiz bir kun ro'za tutiladi, o'ttiz ikkinchi kuni fitr hayiti bo'ladi.
- *Oy ko'rish xususida necha kishining guvohligi lozim?*
- Oftob botgan vaqtda bulut bo'lmasa, yangi oyni ko'p kishi ko'rmog'i shart. Bir, ikki, uch kishining so'zi qabul qilinmaydi. Ammo agar tepada bulut bo'lsa, ro'za tutmoq uchun xoh erkak kishi bo'lsin, xoh xotin kishi bo'lsin, bir odil kishining so'zi qabul qilinadi. Ammo ro'zadan chiqish, fitr iydi uchun ikki odil erkak va yo bir odil erkak va ikki odil xotin oyni ko'rib guvohlik bermog'i lozimdir.
- *Kimlar odil kishi sanaladi?*
- Ulug' gunohlardan o'zini saqlaguvchi bolig', oqil va komil musulmon kishilar odil sanaladilar.
- *Sha'bonning yigirma to'qqizinchi kuni yangi oy ko'rinmay qolsa, o'ttizinchi kuni qaysi oydan hisob qilinadi?*
- Sha'bon bilan ramazon orasidagi kun o'rtoqqa o'xshash bo'ladi. U kun sha'bonning o'ttizinchi kuni bo'lishi ham mumkin, ramazonning birinchi kuni bo'lishi ham mumkin, shu sababdan u shak kuni, deb ataladi.
- *Shak kunida nima qilish lozim?*
- Har bir kishi kun oqqan vaqtdan ilgarigacha oy ko'rilgani to'g'risida xabar kelib qolishi mumkin, deb ro'zador bo'lib turishi lozim.
- *Oy ko'rilgan deb xabar kelsa va sulton qabul qilsa, nima qilinadi?*
- Har bir kishi niyat qilib ro'za tutadi.
- *Oy ko'rilganning xabari yetmasa, nima qiladi?*
- Har kim yeb-ichib yuraveradi, ro'za tutmaydi.
- *Shak kunida ro'za tutish durust bo'ladimi?*
- Ramazon ro'zasi, deb niyat qilib ro'za tutish durust bo'lmaydi, ammo nafl ro'za tutish durust bo'ladi. Agar shak kuni nafl ro'za niyat qilgandan so'ng ushbu kun ramazondan ekanligi ma'lum bo'lib qolsa, shu tutgan ro'zasi ramazon ro'zasidan hisob qilinaveradi.

E'tikof bayoni

- *E'tikof nimadir?*
- Niyat va ro'za bilan jamoat masjidida umr kechirmoqdir.
- *E'tikof zarur amalmi?*
- Har bir erkakka sunnatdir.
- *E'tikofning eng ozi necha kun?*
- Eng ozi bir kun va ko'prog'i o'n kun.

- *Ramazoning qaysi kunlarida e'tikof qilish sunnat?*
- Oxirgi o'n kunligida.
- *Xotinlar qaerda e'tikof qiladilar?*
- Uylarida namoz uchun tayyorlangan joylari bo'lsa, o'sha yerda e'tikof qiladilar. Agar namoz uchun tayyorlangan joylari bo'lmasa, e'tikof qilmaydilar.
- *E'tikof qilgan kishi qaerda yeb-ichadi, qaerda uxlaydi?*
- Masjidda.
- *E'tikof qilayotgan kishining masjiddan chiqishi durust bo'ladimi?*
- Tahorat sindirishi va tahorat qilish va juma namozi uchun jome' masjidiga borish singari uzrli ishlar uchun chiqsa bo'ladi. Boshqa ishlar uchun chiqishi durust emas.
- *Uzrsiz, biror dunyoviy ish uchun masjiddan chiqsa, nima bo'ladi?*
- Uzrsiz, dunyoviy ish uchun masjiddan chiqib olti soatga qadar vaqt o'tkazsa, e'tikof buziladi. Boshqatdan e'tikof boshlashi lozim bo'ladi.
- *E'tikofda o'tirgan kishilar masjidda nima qiladilar?*
- Namoz o'qiydilar, tasbeh aytadilar, Qur'on va kitob o'qiydilar, ilm o'rgatadilar va o'rganadilar, duo qiladilar, kitob so'zidan so'zlashadilar, zarur bo'lmasa, dunyo so'zidan so'zlamaydilar, dunyo ishini qilmaydilar.
- *E'tikof qilgan kishi xotiniga yaqinlashishi, badanini ushlashi, quchoqlashi va o'pishi durust bo'ladimi?*
- Durust bo'lmaydi, e'tikof buziladi.

Nazr va nafl ro'zalar

- *Bir kishi falon ish bo'lsa, falon kunda ro'za tutaman, desa yoki falon kun qadar ro'za tutarman, deb nazr aytsa, u kishiga nima qilish vojib bo'ladi?*
- Aytgan nazrini ado qilish vojib.
- *Nazr ro'zaga qaysi vaqt niyat qilinadi?*
- Falon kunda, deb niyat qilsa ham bo'ladi, kunduz kuni katta choshgohgacha niyat qilinsa bo'ladi, ammo qaysi kuni tutishi tayin qilinmagan bo'lsa, tong otguncha niyat qilib qolish lozimdir. Undan keyin bo'lmaydi.
- *Ramazondan boshqa vaqtda ro'za tutish durustmi?*
- Ikki hayit kunlaridan va tashriq kunlaridan boshqa kunlarda nafl ro'za tutish durust bo'ladi. Mustahabdir. Xususan, dushanba, payshanba kunlarida, ashur, rajab oyi, barot va arafa kunlarida ham zulhijja va muharram oylarining avvalgi juma kunlarida nafl ro'za tutish ko'p savobli mustahab amallardandir.

Zakot

- Islom dinida farz bo'lgan ulug' ibodatlarining to'rtinchisi molga zakot berishdir. Bolig' va oqil musulmon bo'lgan besh toifa kishilarga zakot berish farz qilingan. Zakot berish yosh bolaga, devona kishiga, faqir kishiga farz bo'lmaydi, hatto boy bo'lsalar ham.
- *Odamning moli qancha bo'lsa, zakot berish lozim bo'ladi?*
- Zakot beriladigan mollarning har qaysidan nisob miqdorida molga ega bo'lsa, lozim bo'ladi. Bundan tashqari o'sha mol o'zining va oilasining tirikligi uchun zarur mollardan ziyoda bo'lishi va ham o'z qo'lida bo'lishi va ham o'zining sof halol moli bo'lishi kerak.
- *Nisob miqdoridan kam bo'lgan moldan zakot beriladimi?*
- Berilmaydi. Hovli-er, libos, idish va asboblarning hamda olim kishilarning kitobalariga

o'xshash o'z hojatidagi mollardan ham zakot lozim bo'lmaydi.

– *Qarzdor kishining qo'lidagi molidan ham zakot beriladimi?*

– Qarzga yetarli miqdordan berilmaydi, qarzdan ortib qolgan miqdori nisobga yetsa, undan beriladi.

– *Masalan, bir kishining o'z hojatidan ziyoda yuz so'm aqchasi bo'lsa va ham bir kishiga beradigan yuz so'm qarzi bo'lsa, shu yuz so'mdan zakot beriladimi?*

– Berilmaydi, chunki u o'z moli emas, balki qarz bergan kishining molidir.

– *Bir kishining ikki yuz so'm aqchasi bor bo'lsa, yuz so'm qarzi bo'lsa, ushbu ikki yuz so'mdan zakot beriladimi?*

– Qarzga tegishli yuz so'mdan bermaydi, ortgan yuz so'm uchun beradi.

– *O'z qo'lida bo'lmagan moldan zakot beriladimi?*

– O'zining vakili qo'lida bo'lsa yoki bir boshqa kishining qo'lida bo'lsa va unda borligiga hujjati bo'lsa, beradi.

– *Bir kishining birovga qarz bergan moli bo'lsa, o'sha molga zakot bermak lozimmi?*

– Qarzdor kishi o'sha molning borligiga iqror bo'lsa yoki munkar bo'lsa-da, lekin o'sha molning borligiga hujjati bo'lsa, zakot berishi lozim.

– *Yo'qolgan molga zakot beriladimi?*

– Berilmaydi.

Zakot beriladigan mollar

– *Qanday mollarga zakot beriladi?*

– Ushbu uch turli moldan zakot beriladi: birinchisi – oltin va kumushdan; ikkinchisi – sotiladigan moldan; uchinchisi – sahroda o'tlaydigan hayvonlardan.

– *Ushbu uch turli moldan boshqa o'z hojatidan ortiq bo'lgan mollardan zakot beriladimi?*

– Berilmaydi.

– *Istiqomat qilinadigan hovliga va hovlida bor bo'lgan mato va asboblarga zakot beriladimi?*

– Berilmaydi.

– *Ijaraga qo'yiladigan hovli va qo'ralar uchun va yana o'z mulki bo'lgan pichanlik va ekinlik yerlar uchun zakot beriladimi?*

– Ushbu hovli va yerlarning o'z baholaridan zakot berilmaydi, ammo ulardan paydo bo'lgan hosil nisobga yetsa, zakot beriladi.

– *Oltin-kumushdan qay tarzda zakot beriladi?*

– Xoh o'tga solib tanga yasalgan bo'lsa ham, xoh bir asbob qilingan bo'lsa ham, xoh hech bir nima yasalmagan va o'z holicha turgan bo'lsa ham, har qaysisidan zakot beriladi.

– *Mis yoki biror narsa qo'shilgan oltin-kumushdan zakot beriladimi?*

– Mis qo'shilgan oltin-kumushda oltin va kumush ko'p bo'lsa, zakot beriladi, misi ko'p bo'lsa, berilmaydi.

– *Mis aqchadan zakot beriladimi?*

– Mis aqcha oltin-kumush aqcha o'rniga badal bo'lib yurgani uchun albatta beriladi.

– *Qog'oz aqchaga zakot beriladimi?*

– Qog'oz aqcha hech bir vajhdan pul emas, balki xazinaga qarz uchun berilgan kumush yoki oltin aqchani sanad va hujjatidir. Shu sababdan qog'oz aqchani o'zginasidan zakot berilmaydi. Lekin shu qog'oz aqchani ustiga yozilgan so'm miqdoricha xazinada saqlanadigan kumush yoki oltindan beriladi.

– *Qaysi mollar sotiladigan mollardir?*

- Qanaqa mol bo'lsa ham, sotishga niyat qilingan moldir.
- *Zakot beriladigan hayvonlar qaysi hayvonlardir?*
- Qo'y, echki, ho'kiz, sigir, tuya, ot singlarlar, agar ular olti oydan ziyod sahroda o'tlaydigan bo'lsa, zakot beriladigan hayvonlar qatoriga o'tadi. Xachir, eshak, ohuga o'xshash hayvonlardan zakot berilmaydi.
- *Hovlida xizmat uchun yoki suti uchun yoki juni uchun saqlanadigan hayvonlardan ham zakot beriladimi?*
- Berilmaydi.
- *Dashtda yoki tog'da bo'lgan ekin va pichanga o'xshash va ham asal uchun zakot beriladimi?*
- Ularga o'xshash yerdan chiqadigan narsa uchun va ham asal uchun zakot berilmaydi, ushur beriladi. Ushurning bayoni quyiroqda keladi.

Pul va savdo mollarning nisoblari

- *Oltinning nisobi qancha?*
- Yigirma misqol. Ya'ni, yigirma misqol oltini bor kishiga ushbu oltindan zakot bermog'i farz bo'ladi. (1 misqol - 4,68 grammga teng.)
- *Yigirma misqol oltindan qancha zakot beriladi?*
- Qirqdan biri, ya'ni uch yarim misqoli beriladi.
- *Kumushning nisobi qancha?*
- Ikki yuz tanga. Ya'ni, yuz qirq misqol kumushi bor kishiga ushbu kumushdan zakot bermog'i farz hisoblanadi.
- *Yuz qirq misqol kumushdan qanchasi zakotga beriladi?*
- Qirqdan biri, ya'ni uch yarim misqol miqdori beriladi.
- *Uch yuz qirq misqol kumush necha so'm bo'ladi?*
- Bu zamonda o'ttiz so'm chamasi bo'ladi.
- *Bu hisobga qaraganda, o'z hojatidan ziyoda necha so'm aqchasi bor kishiga zakot bermak farz bo'ladi?*
- O'z hojatidan ziyoda o'ttiz so'm aqchasi bor kishiga zakot berish farzdir.
- *Qo'lida nisobga yetgan aqchasi bo'lib, hovlisi va yeri va boshqa zarur narsalari bo'lmagan, ijarada istiqomat qiladigan kishining zakot berishi farzmi?*
- Farz bo'lmasa kerak, ixtiloflidir.
- *Sotiladigan mol nisobining miqdori qancha?*
- Bahosi yuz qirq misqol kumush bahosi bo'lsa. Chunki sotiladigan mol o'z bahosi miqdoridagi kumush hukmidadir.
- *Bu hisobga qaraganda necha so'mlik sotiladigan mol bo'lsa, zakot berish farzdir?*
- O'ttiz so'mlik chamasi bo'lsa, zakot berish farz bo'ladi.
- *Nisobga yetgan sotiladigan molidan qanchasi zakot beriladi?*
- Oltin-kumushga o'xshash qirq bo'lakdan bir bo'laki beriladi. Masalan, qirq so'mlik sotiladigan mol bo'lsa, bir so'm zakot beriladi.
- *Bir kishining bir oz oltini, bir oz kumushi va bir oz sotiladigan moli bo'lsa-da, lekin alohida-alohida hech biri nisobga yetmasa, u kishiga zakot bermak farz bo'ladimi?*
- Mazkur mollarning bahosi bir-biriga qo'shib hisoblanadi, agar jami bahosi kumush nisobiga yetsa, zakot berishi farz bo'ladi, yetmasa, farz bo'lmaydi.

Hayvonlarning nisoblari

- *Qo'yning nisobi qanchadir?*
- Qirqtadir. Ya'ni, qirq qo'yi bor kishiga zakot berish farz bo'ladi. Qirq qo'ydan to bir yuz yigirma qo'ygacha bir qo'y beriladi. Bir yuz yigirma bir qo'ydan to ikki yuz qo'ygacha ikki qo'y beriladi. Ikki yuz bir qo'ydan to uch yuz to'qson qo'ygacha uch qo'y beriladi. To'rt yuz qo'y uchun to'rt qo'y beriladi. Undan so'ng har bir yuz qo'y uchun bir qo'y beriladi.
- *Sovliq qo'y bilan echkidan qay tarzda zakot beriladi?*
- Sovliq qo'y bilan echki qo'y hukmidadir, qo'y bilan qo'shib hisob qilinadi.
- *Sigirning nisobi qancha?*
- O'ttiztadir. Ya'ni, o'ttizta sigiri bor kishiga zakot berish farz bo'ladi. O'ttiz sigir uchun bir yasharlik erkak yoki urg'ochi tana beriladi.
- *O'ttizdan ziyodasiga nima beriladi?*
- Har bir sigir uchun bir yashar tana bahosining qirqdan biri miqdoricha pul beriladi.
- *Qirq sigir uchun nima beriladi?*
- Ikki yasharlik tana beriladi. Qirqdan ziyodasiga har bir sigir uchun ikki yashar tana bahosining qirqdan biri miqdoricha pul beriladi. Oltmish sigir uchun ikki dona bir yasharlik erkak yo urg'ochi tana beriladi. Yetmish sigir uchun bitta bir yashar va bitta ikki yashar tana beriladi.
- *Tuyaning nisobi qancha?*
- Beshta. Ya'ni, beshta tuyasi bor kishi zakot berishi farzdir.
- *Besh tuya uchun qancha zakot beriladi?*
- Besh tuyadan to to'qqiz tuyagacha bir qo'y beriladi. O'n bir tuyadan to o'n to'rt tuyagacha ikki qo'y beriladi. O'n besh tuyadan to o'n to'qqiz tuyagacha uch qo'y beriladi. Yigirma tuyadan to yigirma to'rt tuyagacha to'rt qo'y beriladi. Yigirma besh tuyadan to o'ttiz besh tuyagacha bir yasharlik bir tuya beriladi.
- *Otning nisobi qancha?*
- Ikki donadir. Lekin ikkovi va yoki biri baytal bo'lishi shartdir.
- *Otlar uchun zakotga nima beriladi?*
- Har otga baho qo'yilib, o'sha bahoning qirqdan biri beriladi. Masalan, qirq so'mlik ot bo'lsa, bir so'm beriladi, yuz so'mlik ot bo'lsa, ikki yarim so'm beriladi.
- *Hayvonlarning zakoti uchun berilishi lozim bo'lgan hayvonning o'rniga baholari miqdoricha aqcha berilsa ham durustmi?*
- Albatta, durust bo'ladi.

Nisobiga yil to'lmoq bayoni

- *Zakot bir yilda necha marta beriladi?*
- Yilda bir marta beriladi.
- *Bir faqir kishining qo'lga nisob miqdoricha mol kirsa, u moldan qachon zakot berishi farz bo'ladi?*
- Bir yil to'lgandan so'ngra zakot farz bo'ladi. Keyin shu moli kam bo'lib qolmasa, har yili zakot berib turadi.
- *Zakot farz bo'lgandan so'ng bermasdan qo'lida saqlash durustmi?*
- Durust emas, farz bo'lgandan keyin zakot berish kerak, paysalga solsa, gunohkor bo'ladi, lekin ba'zi ulamolar aytganlarki, paysalga solib orttirgan gunohlari zakot bergandan so'ng ko'tariladi.
- *Bir kishining yil avvalida ham, yil oxirida ham nisob miqdoricha moli bo'lsa, lekin yil*

o'rtasida kamayib turgan bo'lsa, u kishining zakot berishi farz bo'ladimi?

– Albatta, farz bo'ladi. Chunki yilning oxiri mo'tabardir.

– *Bir kishining yil avvalida bir nisob moli bo'lsa, yil to'lguncha shu mol ustiga mol qo'shib, miqdori bir necha nisobga yetsa, bu kishining necha nisobdan zakot berishi farz bo'ladi?*– Yil oxirida mol necha nisobga to'lgan bo'lsa, o'shancha nisobga zakot berishi farz bo'ladi.

Zakot niyati

– *Biror kishiga sadaqa deb bir oz aqcha yoki bir oz mol berilsa, bergan vaqtida zakotga deb niyat qilinmasa, shu sadaqani zakotga hisob qilinsa, durust bo'ladimi?*

– Durust bo'lmaydi, chunki sadaqa zakot hisobiga o'tishi uchun u beriladigan vaqtda yoki atab ayirib qo'yilgan vaqtda zakotga niyat qilinish shartdir. Zakot deb niyat qilinmasdan berilgan sadaqa zakotdan hisob qilinmaydi.

– *Zakot deb beriladigan mol nechuk jins va nechuk zotdan bo'lmog'i lozim?*

– Sof oltin yoki kumush aqcha yoki sotib olinadigan boshqa mol bo'lmog'i lozim.

– *Qog'oz aqchani zakot deb berilsa, zakotga hisob qilinadimi?*

– Shubhalidir, chunki qog'oz aqcha haqiqiy aqcha emasdir, balki qarz qog'ozi va qarz hujjatidir.

Zakot beriladigan kishilar

– *Zakotni qanday kishilarga bermoq durustdir?*

– Nisobga yetgudek moli bo'lmagan faqir va miskin kishilarga, moli o'z qo'lida bo'lmagan musofir kishiga va baytul mol uchun zakot yig'moqchi bo'lgan kishiga berish durust bo'ladi.

– *Qay tariqa beriladi?*

– Baytul molga tayin qilingan kishidan boshqaga o'z qo'llariga mol qilib, mulk qilib topshirish lozim.

– *Sadaqalarni yig'ishga tayinlangan zakot omili bo'lgan kishiga zakotni topshirayotganda zakot uchun yig'ilgan moldan ma'lum bir qismi xizmat haqqi, deb bersa, durust bo'ladimi?*

– Ha, zakot yig'uvchi boy kishi bo'lsa ham, unga zakot molidan bir miqdor berish shariatda durust sanaladi.

– *Faqirlarga taom qilib bersa, osh qilib yedirsam, zakotdan hisob qilinadimi?*

– Zakotdan hisob qilinmaydi, chunki osh qilib oshatish butun topshirib mulkidan chiqarib berish emasdir. Agar oshni butunlay o'z qo'llariga berib yuborsa, zakot hisoblanaveradi.

– *Zakotni xayriya jamiyatiga bersam, zakot hisobiga o'tadimi?*

– To'ppa-to'g'ri xayriya jamiyatiga bersam, hisob bo'lmaydi, xayriya jamiyati xazinadorini fuqaroga topshirish uchun vakil qilib bersam, xazinador u aqchani xayriya jamiyati aqchasiga aralashtirmasdan boshqa saqlab, fuqaroga tamlik qilib bersam, albatta, zakotdan hisoblanadi.

– *Zakotga degan aqcha ila maktab, madrasa, masjid bino qilish yoki ko'prik qurish va yoki yo'l tuzatish, mayyit dafn qilish va shunga o'xshash ishlarni qilish durust bo'ladimi, zakot hisob qilinadimi?*

– Hisob qilinmaydi.

– *Kishining gardanida bo'lgan olinadigan pul yoki molni zakotga hisob qilish durust*

bo'ladimi?

– Durust bo'lmaydi.

– *Kishidagi olinadigan aqchasi zakot o'rniga hisob qilmakni xohlagan kishiga nima qilish lozim?*

– Qarzdor kishiga qarz miqdoricha zakotdan berish kerak, shunda u aqcha qarzdorning aqchasi bo'ladi, keyin u qarzdor qarzini ado qiladi.

Zakot berib bo'lmaydigan kishilar

– *Qanday kishilarga zakot berib bo'lmaydi?*

– O'zining ota-onasiga, bobo va buvisiga, o'zidan tug'ilgan bolalariga, bolalarining bolalariga, er xotiniga va xotin eriga, nisob qadar moli bo'lgan boy kishiga va boy kishining sag'ir bolalariga zakot berish durust emas.

– *Zakotni kimlarga berish yaxshiroq?*

– O'zining faqir qarindoshlariga, ilm toliblariga, kasb qilolmaydigan ulamolarga, faqir, beva xotinlarga, kasbdan ojiz bo'lgan haqiqiy faqir kishilarga berish yaxshiroqdir.

– *Boy kishiga berilgan sadaqa zakot hisob qilinadimi?*

– Zakot hisob qilinmaydi, nafl sadaqa ham bo'lmaydi, balki tuhfa va hadya hukmida bo'ladi, davlati bo'la turib zakot olgan kishi zo'r gunohkor bo'ladi.

– *Bir kishi zakot farz bo'lib ado qilolmasdan vafot etib ketsa, qolgan molidan zakotni chiqarish lozim bo'ladimi?*

– Zakotni chiqaringlar, deb vasiyat qilmagan bo'lsa, zakot chiqarish lozim emas, ammo zakot chiqaringlar, deb vasiyat qilgan bo'lsa, qolgan molining uch bo'lagining bir bo'lagidan zakot chiqariladi.

Ushur

– *Ushurning ma'nosi nima?*

– Molning o'n bo'lagidan bir bo'lagi, demakdir.

– *Qanaqa molning ushurini berish vojib bo'ladi?*

– Yomg'ir suvi va jilg'a suvi bilan o'sgan g'allalar, mevalar va bedalar ushurini hamda shu yerda hosil bo'lgan asalning ushurini berish farz bo'ladi.

– *G'alla qancha bo'lsa, ushurini bermak lozim bo'ladi?*

– Xoh oz bo'lsin va xoh ko'p bo'lsin, qancha bo'lsa ham, ushurini berish lozim. Ushurda zakotga tayin qilingan nisob yo'q.

– *Qanday kishilar g'allalaridan ushur bermoqlari lozim bo'ladi?*

– Boymi, faqirmi, balog'atga yetganmi, yetmaganmi – hamma ushur berishi lozim. Zakotga o'xshash ushurga boylik, balog'atga yetishlik shart qilib qo'yilmagan.

– *Hosil bo'lgan g'allaning qanchasiga ushur beriladi?*

– Qancha hosil bo'lsa, shunchasiga ushur beriladi, xarajatlari ham chegirilmaydi.

– *O'tin va qamishga o'xshash narsalardan ham ushur beriladimi?*

– Berilmaydi.

– *Yomg'ir yog'maydigan yerlarda asbob bilan suv tashib o'stirilgan ekinlarga to'la ushur beriladimi?*

– To'la ushur berilmaydi, balki ushurning qismi beriladi, ya'ni yigirma bo'lagidan bir bo'lagi beriladi.

– *Ushur kimlarga beriladi?*

- Faqirlarga beriladi, boshqa o'rinlarga berilmaydi.
- *Ijaraga olingan yerda o'sgan ekinlarga ushurni kim beradi? Yer egasimi yo ijaraga olib ekin ekan kishimi?*
- Yerni ijaraga olib ekin qilgan kishi beradi. Ba'zi ulamolar yer egasi beradi, deganlar.

Fitr sadaqasi

- *Fitr sadaqasi qanaqa sadaqadir?*
- Ramazon oyidan keyin fitr hayiti kunida beriladigan sadaqadir.
- *Fitr sadaqasi berish qanday kishilarga vojib?*
- Shariatda boy deb hisob qilinadigan kishilarga vojib bo'ladi.
- *Qancha moli bo'lgan kishilar shariatda boy hisoblanadi?*
- O'z hojatidan ortiq kumush nisob miqdoricha (ya'ni, o'ttiz so'm va undan ziyoda) moli bo'lgan kishi boy hisob qilinadi.
- *Shuncha moli bo'lgan kishi sadaqa olsa bo'ladimi?*
- Durust bo'lmaydi, haromdir. Unday kishiga berilgan zakot, ushur, fitr sadaqasi, fidya va boshqa sadaqalar hech qaysisi sadaqadan hisob qilinmaydi.
- *O'z hojatidan ziyoda o'ttiz so'm miqdoricha moli bo'lmagan kishiga fitr sadaqasi berish vojib bo'ladimi?*
- Vojib bo'lmaydi, lekin agar bersa, savobsiz qolmaydi.
- *Faqir kishilarga ham fitr sadaqasi berish vojib, deyish durustmi?*
- Durust emas. Sadaqa berish vojib, degan kishi zo'r gunohkor bo'ladi. Go'yo shariatga xiyonat qilgan hisoblanadi.
- *Fitr sadaqasini bir kishi faqat o'zi uchungina beradimi yoki o'ziga qarashli boshqa kishilar uchun ham berishi vojibmi?*
- O'zi uchun ham va yosh bolalari uchun ham berishi vojibdir.
- *Xotini uchun, katta yoshdagi bolalari uchun, mollik sabiy yosh bolalari uchun fitr sadaqasini berish vojib bo'ladimi?*
- Vojib bo'lmaydi. Agar boy bo'lsalar, ularning o'z gardanlariga vojib bo'ladi.
- *Agar bir kishi xotini, katta yoshdagi bolalari va mollik sabiy yosh bolalari, xizmatkorlari uchun fitr sadaqasini o'zi bersa, durust bo'ladimi?*
- Albatta, durust bo'ladi.
- *Fitr sadaqasini qaysi vaqtda berish vojib bo'ladi?*
- Ramazon o'tgandan so'ng, hayit kuni tong otgach, berish vojib bo'ladi.
- *Qaysi vaqtda bersa, savobliroq bo'ladi?*
- Fitr hayiti kuni hayit namozi o'qilmasdan ilgari berish savobliroqdir.
- *Agar bir kishi fitr sadaqasini hayit namozini o'qiguncha ado qilolmasa, u kishi nima qiladi?*
- Hayit namozini o'qigandan so'ng beradi, bermasdan qoldirmaydi.
- *Hayit kuni bo'lguncha ramazon ichida fitr sadaqasini berib qo'yish durust bo'ladimi?*
- Durust bo'ladi.
- *Fitr sadaqasi qanday kishilarga beriladi?*
- Zakot beriladigan faqir kishilarga.
- *Har bir kishi uchun fitr sadaqasining miqdori qancha?*
- Har bir kishi yarim so' bug'doy yoki bir so' arpa yoki yarim so' xurmo yoki bir so' mayiz berishi vojib bo'ladi.
- *«So'» qanchaga teng keladigan o'lchovdir?*
- Sakkiz yuz yigirma sakkiz misqol, ya'ni sakkiz qadoq miqdoricha bug'doy sig'adigan

o'lchovdir.

- *Yarim so' bug'doy necha misqol bo'ladi?*
- Uch yuz oltmish to'rt misqol bo'ladi.
- *Bug'doy, arpa, xurmo, mayiz o'rniga baholari barobar aqcha bersa bo'ladimi?*
- Bo'ladi. Hatto, faqirlarga foydaliroq bo'ladi.
- *Bir necha kishi fitr sadaqasini to'plab birdan bersa, durust bo'ladimi?*
- Durust bo'ladi, lekin shunday bo'lsa ham, har kishi sadaqasini o'z nomiga atab bergani afzaldir.

Fidya

- *Fidya qanaqa sadaqa?*
- Mayyitning, ya'ni o'lgan kishining o'qilmay qolgan namozlari va tutilmay qolgan ro'zalari uchun sadaqadir.
- *Har bir qazo qilingan ro'za uchun qancha fidya beriladi?*
- Har kun uchun bir fitr sadaqasi miqdoricha beriladi, ya'ni uch yuz oltmish to'rt misqol qadar bug'doy yoki yetti yuz yigirma sakkiz misqol qadar arpa beriladi.
- *Har bir o'qilmagan namoz uchun qancha fidya beriladi?*
- Besh vaqt namozning har biri uchun ham, vitr namozi uchun ham fitr sadaqasi miqdoricha beriladi.
- *Umri ichida ba'zi namozi va ba'zi ro'zasi qazoga qolgan kishi vafot qilishidan xavflangan zamonda nima qilsa, vojib bo'ladi?*
- Qolgan namoz-ro'zalari uchun vorislariga vasiyat etmog'i vojibdir.
- *Kishi shu tariqa vasiyat qilib vafot etgach, vorislar qancha miqdor fidya berishlari kerak?*
- Mayyitdan qolgan molning uch bo'lagining bir bo'lagidan berishi lozim bo'ladi.
- *Qolgan molning uchdan biri fidyasiga yetmaydigan bo'lsa, nima qiladi?*
- Uchdan biri qancha bo'lsa, o'shancha beriladi, yetmagan miqdori berilmaydi. Agar vorislari uchdan biridan ziyoda qilib bersalar, savobli bo'ladi. Bir mayyit fidya beringlar, deb vasiyat qilmasdan vafot qilsa, uning uchun vorislari qolgan molidan fidya bersalar, g'oyatda savobli bo'ladi.
- *Bir mayyitning hech bir moli qolmasa, u mayyit uchun boshqa kishi o'z molidan fidya bersa, durust bo'ladimi?*
- Durust bo'ladi.
- *Mayyitning qazoga qolgan ro'za va namozlari miqdori ma'lum bo'lmasa, nima qilinadi?*
- Taxmin qilib beriladi. Balog'atga yetgan zamondan hisob qilib, vafot qilgan zamonigacha har bir namozi va ro'zasi uchun fidya beriladi. Tutilgan ro'za va o'qilgan namozlari uchun ham bersa, zarari yo'qdir, chunki har bir qilingan amalning maqbul bo'lmog'i ma'lum emasdir. Hattoki, hech bir ro'za va namozi qazoga qolmagan kishi ham butun umrida ro'za va namozlari uchun fidya bersa, foydadan holi emasdir.
- *Fidyaning tariqasi qanday?*
- Er kishi bo'lsa, o'n ikki yoshini, xotin kishi bo'lsa, to'qqiz yoshini chiqarib hisoblanadi. Keyin mayyitning boqiy qolgan umri uchun faqirga fidya beriladi.
- *Fidya qay miqdorda beriladi?*
- Agar o'sha mayyitning qolgan molining uchdan biri fidyaga kifoya qilgudek bo'lsa, hammasi birdan faqirga beriladi.
- *Bir yillik ro'za va namozning fidyasi qancha miqdor bug'doy bo'ladi?*
- Ikki yuz o'ttiz olti pud va yigirma yarim qadoq bug'doy bo'ladi.

- *Ushbu bug'doy va arpa o'rniga bahosi qadar aqcha bersa, durust bo'ladimi?*
- Durust bo'ladi.
- *Sadaqasi qanaqa kishilarga beriladi?*
- Zakot beriladigan faqir kishilarga beriladi.

Nafli sadaqa

- *Nafli sadaqa qanaqa sadaqadir?*
- Zakot, ushur, fitr sadaqasi, fidya va kafforatlardan boshqa, kishiga farz yo vojib yoki lozim bo'lmagan sadaqadir.
- *Nafli sadaqa bermak lozimmi?*
- Farz yo vojib emas, lekin g'oyatda savobli, mustahab amaldir. Gunohlarning avf qilinishiga, balolardan saqlanishga sabab bo'ladi.
- *Faqirligi sababidan sadaqa so'ragan kishiga qanaqa muomala qilinadi?*
- Oz bo'lsa-da, biror narsa berib yuborishga harakat qilish kerak. Bermaganda ham unga qattiq so'z aytmay, berganini minnat qilmay, yumshoq so'z bilan ko'nglini ko'tarib yuborish lozim. «Har ikkimizga Alloh taolo xayrli davlat bersin», deb duo qilgan yaxshi.
- *Sadaqa olgan kishi sadaqa bergan kishini nima deb duo qiladi?*
- Ushbu duo birla duo qiladi:

«Allohumma ihfaz sohiba hazihis-sodaqoti anil ofoti val baliyyati vag'fir zunubahu va akid iymanahu va vaffiqhu `ala xoyri maqosiduhu».

Ma'nosi: «Ey bor Xudoyo, ushbu sadaqa qiluvchi kishini har turli ofat va balolardan saqlagin va ham uning imonini qutlug' qilgin va ham uning mollarini ko'p qilgin va ham uni xayrli maqsadlariga yetkazgin».

Qurbonlik

- *Qurbon ma'nosi nima?*
- Alloh taolo uchun bo'g'izlanadigan hayvondir.
- *Qurbonlik qanday kishiga vojibdir?*
- O'z hojatidan ortiq kumush nisobi miqdoricha moli bor bo'lgan boy kishiga vojib bo'ladi.
- *Qurbonlik qaysi vaqt so'yiladi?*
- Qurbon hayiti kuni, ya'ni zulhijja oyining o'ninchi kunida qurbon hayiti namozi o'qilgan so'ng so'yiladi.
- *U kunda so'yilmay qolsa, nima qiladi?*
- O'n birinchi yoki o'n ikkinchi zulhijjada so'yilsa ham durust bo'ladi.
- *O'n uchinchi kuni so'yilsa-chi?*
- Durust bo'lmaydi, chunki o'n ikkinchi zulhijjada quyosh botgandan keyin qurbonlik so'yishning vaqti chiqadi.
- *Qurbonlikni kechasi so'ysa bo'ladimi?*
- Durust bo'lmaydi, makruh bo'ladi.
- *Bir kishi o'n birinchi va o'n ikkinchi zulhijjada qurbonlikni so'ya olmay qolsa, nima qiladi?*
- Qurbonlik uchun olgan hayvonni yoki o'sha hayvon bahosi miqdoricha aqchani sadaqa qiladi.
- *Qurbonlikka qanday hayvonlarni so'ysa bo'ladi?*

- Qo'y, echki, sigir, tuya kabi tuyog'i yoriq hayvonlarni qurbonlikka so'yish durust.
- *Tovuq, g'oz va otga o'xshash hayvonlardan qurbonlik qilsa bo'lmaydimi?*
- Durust bo'lmaydi.
- *Qo'y, echki necha kishi uchun qurbonlikka kifoya qiladi?*
- Har biri bir kishi uchun kifoya qiladi.
- *Sigir, tuya necha kishi uchun qurbonlikka kifoya qiladi?*
- Har birisi bir kishidan to yetti kishigacha kifoya qiladi.
- *Yetti kishi jam bo'lib bir sigirni qurbonlik qilsalar, go'shtini qay tariqa bo'lib oladilar?*
- Tarozi bilan o'lchab oladilar.
- *Qurbonlikning terisi nima qilinadi?*
- Faqirlarga beriladi yoki sotib puli faqirlarga sadaqa qilinadi.
- *Terini masjid imomiga bersa bo'ladimi?*
- Agar faqir bo'lsa, bersa bo'ladi.
- *Qurbonlik qilgan kishi qurbonligining go'shtini nima qiladi?*
- Faqirlarga ulashadi va ziyofat qiladi hamda o'zining oila a'zolariga ulashadi.
- *Qurbonlikni kim bo'g'izlaydi?*
- Qurbonlik qilgan kishi bo'g'izlashni yaxshi bilsa, o'zi bo'g'izlaydi, bilmasa, boshqa bir kishiga bo'g'izlatib, o'zi ustida duo qilib turadi.
- *Qurbonlik qilinadigan qo'y yoki echki necha yoshli bo'lishi kerak?*
- Bir yashar bo'lishi kerak.
- *Olti oylik qo'yni qurbonlik qilsa, durust bo'ladimi?*
- Agar o'sha qo'y semiz va jussasi bir yashar qo'yning jussasidek katta bo'lsa, durust bo'ladi.
- *Qurbonlik bo'ladigan sigir va yo ho'kiz necha yashar bo'lmog'i kerak?*
- Ikki yashar bo'lmog'i lozim.
- *Tuya necha yashar bo'lmog'i lozim?*
- Besh yashar bo'lmog'i lozim.
- *Devona, qo'tir, qirchang'i, shoxsiz, axta qilingan hayvonlar qurbonlikka yaraydimi?*
- Qurbonlikka yaraydi.
- *Qanday hayvonlar qurbonlikka yaramaydi?*
- Nihoyatda oriqli, yurolmaydigan, oqsoq, qulog'ining yo dumining uchdan biridan ortiqrog'i kesik bo'lgan hayvonlar, bir yo ikki ko'zi ko'r, og'zida hech bir tishi qolmagan hayvonlar qurbonlikka yaramaydi.
- *Qurbonlik uchun qaysi hayvonlar afzalroq?*
- Oq yoki ko'k rangli katta shoxli, a'zosi salomat, semiz qo'chqor afzaldir.

Qurbonlik so'yishning yo'li

- *Qurbonlik qay tariqa so'yiladi?*
  - Atalgan hayvon yumshoqlik, muloyimlik va shafqat ila so'yiladigan joyga keltiriladi hamda pichoqni hayvonga ko'rsatmasdan qayrab, o'tkir qilib, qiblaga to'g'rilab, chap tarafi bilan yotqizib so'yiladi, tamom joni chiqmasdan terisi ajratilmaydi.
  - *Qurbonlikni so'yadigan kishi so'yadigan vaqtda qaysi duoni o'qiydi?*
  - Ushbu duoni o'qiydi:
«Allohumma inna solati va nusuki va mahyai va mamoti lillahi robbil alamiyn la sharika lahu va bi zalika umirtu va ana avvallul muslimiyn».
- Ya'ni: «Yo Rabb, mening namozim va ibodatlarim va tirikligim va o'lmakligim barcha olamning egasi bo'lgan va zotida hech sherigi yo'q Alloh taolo uchundir va ushbu

qurbonlik qilmakka buyurilibdurman, ul amal xususida ishonguvchi va itoat qiluvchilardandurman».

– *Qurbonlikning kimdan atalgani qay tariqa bilinadi?*

– Qurbonlik egasi yoki qurbonlikni soʻyadigan kishi oʻzi tilida: «Ey Alloh taolo, ushbu qurbonlikni falon-falon oʻgʻlidan yo falon-falon qizidan qabul qilgin», deydi. Shundan keyin «Bismillahu Allohu akbar» deb boʻgʻizlaydi.

– *Qurbonlik qiladigan kishi sochini oldirsa va tirnogʻini olsa, durust boʻladimi?*

– Hojilarga oʻxshash uchun qurbon oyi kirgandan soʻng qurbonlik qilguncha sochini oldirmasdan va tirnogʻini olmasdan turishi mustahabdir.

Nazr va aqiqa

– *Agar bir kishi falon maqsadim hosil boʻlsa, jonliq soʻyaman, deb aytsa, soʻymoq lozim boʻladimi?*

– Maqsadim hosil boʻlsa, jonliq soʻyib goʻshtini va terisini faqirlarga sadaqa qilib beraman, desa, lozim boʻladi va agar goʻshtini va terisini sadaqa qilishni niyat qilmasa, lozim boʻlmaydi.

– *Shu kishi nazr qilgan hayvonni boʻgʻizlasa, keyin nima qiladi?*

– Nazri boʻyicha goʻshtini va terisini faqirlarga sadaqa qiladi.

– *Aqiqa nima?*

– Bola tugʻilgandan soʻng yettinchi kuni jonliq soʻymoqdir.

– *Bola tugʻilganda necha jonliq boʻgʻizlanadi?*

– Oʻgʻil bolalar uchun ikki qoʻy, qiz bolalar uchun bir qoʻy boʻgʻizlanadi.

– *Aqiqa kimga beriladi?*

– Ustixonlarini sindirmasdan boʻlaklab pishirib yoki pishirmasdan bola doyasiga va ham boshqa faqirlarga beriladi.

– *Aqiqa qilish sunnatmi yo mustahabmi?*

– Mustahabdir, lekin baʼzi ulamolalar sunnat, demishlar va baʼzilari makruh demishlar.

– *Xudodan boshqaga nazr qilish nechukdir?*

– Masalan, «Hazrati Gʻavsil Aʼzamga bir qoʻy va yoki oʻn bir tanga nazr qildim» va yoki «Hazrati Bahouddinga yetti tanga nazr qildim» va yoki «Ushbu oʻgʻlimning boshini hazrati Zangi otaga nazr qildim» va shunga oʻxshash iboralar avom odamlar oʻrtalarida koʻp uchraydi. Chunonchi, bir kishi biror eshonga inobat qilib ziyoratiga borganda biror narsa olib borsa, uni nazr ismi bilan atab, ushbu narsa sizga nazrdur, deydi. Bunga oʻxshash gap-soʻzlarni baʼzi ulamolardan ham eshitsa boʻladi. Bu tariqa nazrlari aslo joiz ham, durust ham emas. Shu tariqa nazr qilgan kishilar gunohkor boʻladilar. Hatto, baʼzilar buni kufrga nisbat berganlar. Ushbu narsani menga nazr qilgan ekan, deb olgan kishiga ham halol emas. Hadya yo sadaqa deb berilsa, olsa boʻladi.

Haj

– Islom dinida farz boʻlgan amal va ibodatlarining beshinchisi Makkai Mukarramaga borib haj qilmakdir.

– *Haj qilmoq qanday kishiga farz boʻladi?*

– Oqil va boligʻ, aʼzosi salomat boʻlib, Makkai Mukarramaga borib qaytguncha kifoya qilgudek yoʻl xarajati va ham borib qaytib kelguncha uyida oila aʼzolarining nafaqalariga ham kifoya qilgudek moli boʻlgan boy kishiga farzdir. Devona kishiga, voyaga yetmagan

bolaga, faqir kishiga, betob kishiga va ko'r kishiga haj qilish farz bo'lmas.

– *Makkai Mukarramaning o'zida va yaqin atrofida bo'lgan faqir kishilarga haj qilish farz bo'ladimi?*

– Albatta, farz bo'ladi, chunki ularga yo'l xarajati kerak emas, shu sababdan faqir bo'lsalar ham, boy kishilarning hukmidadirlar.

– *Makkai Mukarramadan uzoq yerda bo'lgan bir faqir kishi jiddu jahd ila mashaqqatlar chekib Makkai Mukarramaga yetib borsa, shu faqir kishiga haj farz bo'ladimi?*

– Makkai Mukarramaga yaqinlashguncha farz bo'lmaydi. Yaqinlashgandan keyin faqir bo'lsa-da, haj qilish mumkin bo'lib tursa, haj qilish farz bo'ladi.

– *Haj qilishning sharti nima?*

– Makkai Mukarramaga borguncha yo'lda har turli ofat va zararlardan tinch va omonlikda bo'lish.

– *Xotinlarga haj qilish farzmi?*

– Davlati va salomatligi bo'lib, o'zi bilan hamroh borishga eri yoki biror mahram qarindoshi bo'lsa, farz bo'ladi, yolg'iz o'zi bormaydi.

– *Umr ichida necha marta haj qilish farzdir?*

– Bir marta haj qilish farz, ikkinchi marta haj qilmoqlik nafl ibodatdir.

– *Gardanida haj qilish farz bo'lgan kishi shu yilda haj qilolmasdan keyingi yilga qoldirishi durust bo'ladimi?*

– Durust bo'lmaydi, yo'l xavfsiz va eminlik bo'lganda tezlik bilan hajni ado qilmog'i lozim.

– *Yo'l notinch bo'lganda qoldirsa-chi?*

– Tinchlik bo'lguncha qoldirib tursa, durust bo'ladi. Bir kishiga haj farz bo'lib vaqtida ado qilolmasa, undan so'ngra yo'l yurishga qudrati yetmaydigan darajada zaif va notavon, quvvatsiz bo'lib qolsa, u kishi o'z o'rniga boshqa kishini yuborib haj qildirishi lozim bo'ladi.

– *O'zidan boshqa kishini yuborib, haj soqit bo'lib, ikkinchi marta o'ziga hajga borish lozim emasmi?*

– Notavonlik, bequvvatlik bilan o'lib ketsa, haj gardanidan soqit bo'ladi, haj qilgan kishining hukmida ketadi. Ammo bir kishini yuborib haj qildirgandan so'ng sog'ayib, quvvatlanib ketsa, o'sha vaqtda davlati bo'lsa, ikkinchi haj qilish unga farzdir.

– *O'sha notavon kishi o'zi hayot vaqtida boshqa kishini yuborib haj qildirmasdan vafot etib ketsa, nima bo'ladi?*

– Haj qildiringlar, deb vasiyat qilgan bo'lsa, qolgan molining uchdan biridan vorislari haj qildiradilar, haji haj badalidadir.

– *Haj amallari qaysi oyda qilinadi?*

– Zulhijja oyida qilinadi.

– *Hajning farzi nechta?*

– Hajning farzi uchta:

birinchisi – ehrom, ya'ni hajni dili bilan niyat qilish;

ikkinchisi – Makkai Mukarramadan tashqarida joylashgan Arafot degan tog'da to'xtab zikru duoda bo'lib turish; uchinchisi – Makkai Mukarramada Ka'ba nomli muborak uyni tavof qilish, ya'ni aylanish.

Tanbeh: aksar avom odamlar ehrom, deb niyat qilgan holatda bog'laydigan lungini aytadilar. Bu xatodir. Chunki «ehrom»ning ma'nosi niyat qilmoqdir va u lungi hojilarning ehromda bo'lgan holatdagi liboslari, xolos.

Haj amallari

- *Haj amallari nimalardan boshlanadi?*
- Ehrom (niyat) qilmoqdan boshlanadi.
- *Qaysi joydan ehrom qilinadi?*
- Makkai Mukarramaga yetmasdan «Miyqot» deb ataladigan joylar bor. O'sha joylarning birida ehrom qilinadi.
- *Hojilar qay tariqa ehrom qiladilar?*
- Miyqotga borib yetgandan so'ng mo'ylablarini qisqa qiladilar, tirnoqlarini oladilar, odatda kiyadigan liboslarini tashlaydilar, g'usl qilib, ehrom libosini kiyadilar.
- *Ehrom libosi qanaqa libos?*
- Ehrom liboslari ikki bo'lak matodan iborat. Biri «izor» deb ataladi va beldan quyisi o'raladi, ikkinchisi «rido» deb ataladi va beldan yuqorisi o'raladi.
- *Keyin nima qilinadi?*
- Ikki rakat namoz o'qiladi, undan so'ng:
«Allohumma inni uriydul hajja fayassirhu va taqobbalhu minni», deb hajni niyat qiladi. Ma'nosi: «E Rabb, men albatta haj qilmoqni niyat qilaman, uni menga yengil qilgin va ham hajni mendan qabul qilgin».
- *So'ngra nima qiladi?*
- Talbiya aytadi:
«Labbaykallohumma labbayk, labbayka la sharika laka labbayk. Innal hamda van-ne'mata laka val mulk la sharika lak», deb takrorlay boshlaydi.
Ma'nosi: «Yo Rabb, chaqirig'ingga binoan labbay, deb keldim. Senga hech sherik yo'qdir. Hamma yaxshilik va hamma maqtov va har bir ne'mat Senga maxsusdir va xojalik Sengadur. Senga hech sherik yo'qdir».
- *Ushbu talbiya aytilgandan so'ng nima qilinadi?*
- Ushbu talbiya bilan haj amaliga kirish qismi tamom bo'ladi. Endi u kishi Qurbon hayiti kunlarida ehromdan chiqquncha «muhrim» deb ataladi. Muhrim – ehromli kishi, demakdir. Va u muhrim holicha Makkai Mukarramaga boradi.

Ehromli kishi

- *Muhrim kishi qaysi ishlarni qilishi va qaysi ishlardan saqlanishi lozim?*
- Odobdan tashqari so'z so'zlash, xotini bilan yaqinlik qilish, gunoh ishlarga qo'l urish, bir-biri bilan qichqirishib-g'ijillashishdan saqlanishi lozim. Muhrim kishi quruq yerlardagi hayvonlarni o'ldirmaydi, igna bilan tikilgan libosni kiymaydi, oyog'iga mahsi, etik va paypoq kiymaydi. Yuzini va boshini biror narsa bilan berkitmaydi, xushbo'y narsa surtmaydi, tirnog'ini, sochini va boshqa mo'ylarini oldirmaydi, soch-soqolini taramaydi va ham moylamaydi, haj amallari tugaguncha yalangbosh, yalangoyoq, oq ehrom libosi bilan yuradi. Talbiya o'qiladigan har bir yerda talbiya aytadi.
- *Ehromda bo'lgan holda qilishi durust bo'lmagan biror ishni qilib qo'ysa, nima bo'ladi?*
- Haj kitoblarida bayon qilingan tariqada u kishiga bir hayvon so'yish yoki sadaqa qilish lozim bo'ladi.
- *Muhrim kishi qaysi ishlarni qilsa, durust bo'ladi?*
- Yeyishi, ichishi, uxlashi, tahorat qilishi, g'usl qilishi, beliga aqcha solinadigan kamarni bog'lashi, soyabon bilan soyalanishi, oyog'iga qisqa yozlik kavush kiyishi mumkin.
- *Haj amallarida xotinlarning erkaklardan farqi bormi?*
- Bor. Haj amallarida xotinlar erkak kishidan ushbu olti tur amallarda farqlanadilar:

1. Ehrom libosini kiymaydilar, balki o'z liboslarida yuradilar.
2. Igna bilan tikilgan liboslarni ham kiyadilar.
3. Boshlari ochiq yurmaydilar.
4. Talbiyani ichda aytadilar.
5. Ehromdan chiqqanda sochlarini oldirmaydilar va qisqa ham qildirmaydilar.
6. Agar hayzli bo'lsalar, hayzdan pok bo'lguncha farz tavofni qilmaydilar, pok bo'lgandan so'ng qazosini qiladilar.

Hojilar Makkai Mukarramada qiladigan amallar

- *Hojilar Makkai Mukarramaga yetganda nima qiladilar?*
- Avval to'g'ri Ka'ba masjidiga boradilar. Kaba'i muazzamani ko'rgan on takbir va tahlil aytadilar. Ka'baning devoridagi Hajarul asvad (Qora tosh) ismli muborak toshni o'pib barakotlanadilar, Ka'bani yetti marta aylanib, sunnat bo'lmish tavofni ado qiladilar.
- *Undan so'ng nima qiladilar?*
- «Ibrohim maqomi» degan yerda Ka'baga qarab ikki rakat namoz o'qiydilar.
- *Undan so'ng-chi?*
- Ulug' zam-zamga borib suv ichadilar, yuzlariga, boshlari va badanlariga sepadilar.
- *Ulug' zam-zam suvini qay tariqa ichadilar?*
- Zam-zam ustida hamisha izdihom bo'lib turgani uchun tik turgan holicha qiblaga to'g'ri bo'lib, uch yutum qilib ichadi.
- *Zam-zam suvini ichganda nima deb duo qiladilar?*
- Ushbu duoni o'qiydilar:
«Allohumma inni as'aluka rizqon vosi'an va 'ilman nafi'an va shifoan min kulli doin».
- Ma'nosi: «Ey Parvardigorim, men Sendan keng rizq va foydali ilm va har illatdan saqlamoqni talab qilaman».
- *Undan so'ng nima qiladilar?*
- Masjiddan chiqib Safa va Marva degan yerlarning orasida u yoq-bu yoqqa yetti marta yuguradilar.
- *Undan keyin-chi?*
- Zulhijjaning sakkizinchi kunigacha Makkada turib muborak joylarni ziyorat etib, xohlaganlaricha nafl tavof qiladilar.
- *Undan so'ng nima qiladilar?*
- Sakkizinchi zulhijjada hamma hojilar Mino ismli bir joyga boradilar. Arafa kuni, ya'ni zulhijjaning to'qqizinchi kunida Arafot tog'iga boradilar. Arafotda peshin namozining vaqti kirgandan so'ng haj imomi xutba o'qiydi. So'ng ushbu vaqtda peshin namozi ila asr namozi o'qiladi. Avval azon va iqomat ila peshin namozi o'qiladi. So'ng faqat iqomat ila asr namozi o'qiladi. G'usl qilib, Arafot tog'ining o'rtasida to'xtab, zikr va talbiya aytib (vuquf) oyoqda tik turadilar. Xohlagan duolar va talablarni qiladilar. Oftob botgandan keyin Muzdalifa degan joyga borib, u yerda shom vaqtida shom namozini o'qimasdan turib, xufton vaqti kirgandan so'ng avval shom namozini, undan keyin xufton namozini o'qiydilar. Kechasini Muzdalifada o'tkazib, tong otib xo'b oqarguncha Muzdalifada bir tog' yonida vuquf qilib, talbiya aytib turadilar, maqsadlarini talab qilib duolar aytadilar. Tong tamom oqarganda yana Minoga borib, maxsus joyda yetti marotaba jamra toshlarini otadilar, har bir toshni otganda takbir aytadilar va ham o'sha yerda qurbonliklarini bo'g'izlab, go'shtini va terisini sadaqa qiladilar. So'ng sochlarini oldirib yoki qisqa qildirib Makkai Mukarramaga qaytadilar. Makkai Mukarramada tavof farzini ado qilib, ehromdan

tamom chiqadilar. Ehromdan chiqqandan keyin o'zlarining rasmiy liboslarini kiyadilar.

– *Hojilar hayit namozini qaysi yerda o'qiydilar?*

– Minodan Makkaga borib yetishsalar, Makkada o'qiydilar, yetishmasalar, o'qimagan hollaricha qoladilar. Musofir hojilarga hayit namozini o'qish vojib ham emas.

– *Farz tavofni ado etganlar keyin nima qiladilar?*

– Yana Minoga borib, o'n birinchi, o'n ikkinchi va o'n uchinchi zulhijjada har kun maxsus joylarda otiladigan jamra toshlarini otadilar.

– *Undan keyin-chi?*

– Yana Makkai Mukarramaga qaytib, vido tavofini qiladilar. Zam-zam suvidan ichadilar. Boshlariga va yuzlariga sepadilar. Ka'bai muazzama ostonasini bo'sa qiladilar. Ka'ba eshigi bilan Hajarul asvad orasidagi «Multazam» degan joyga yuzlarini va siynalarini surtib muboraklanadilar. Ka'baning pardasini tutib yuzlariga surtadilar, xonai Ka'badan va boshqa muborak joylardan judo bo'ladilar, g'oyatda ixlos ila xohlagan maqsudlarini tilab duo qiladilar, undan so'ng Ka'baga yuzlangan hollaricha orqalari bilan yurib Ka'badan chiqadilar. So'ngra Makkai Mukarramadan chiqib qaytishga tayyor bo'ladilar.

Madinai Munavvaraga borish

– *Hojilarga Madinai Munavvaraga borib Payg'ambarimiz hazrati Rasuli akram (s.a.v.)ning sharaflari qabrlarini – ravzai mutohharalarini ziyorat qilish farzmi?*

– Farz emas. Lekin farz bo'lmasa ham, g'oyatda zarur mustahab amaldir, chunki hazrati Rasuli akram (s.a.v.): «Men vafot qilganimdan so'ng har kim qabrimni ziyorat qilsa, go'yo o'zimni tirik holimda ziyorat qilgan hukmidadir, men u kishini qiyomatda shifoat qilaman», deb va'da etganlar.

Tanbeh: haj amallarini qilishda va ham Madinai Munavvarada muborak joylarni va qabrlarni ziyorat qilishda rioya etish zarur bo'lgan ko'p odoblar va o'qiladigan duolar bor. Ularning hammasini bu kitobda bayon qilishning imkoni yo'q. Hajga boradigan kishilar «Hajnoma» va «Manosiki haj» nomli kitoblarni biror martaba o'qib chiqishi va haj mavsumida o'zi bilan hamroh qilib, ko'rib yurishi lozim. Bunday kitoblar duolarni ta'lim beradi va ham ziyorat qilishning odoblarini bildiradi.

Bola tug'ilganda qilinadigan amallar va o'qiladigan duolar

– *Bola tug'ilganda nima qilinadi?*

– Ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma aja'lhu kabbaron va inbithu fil islam nabatan hasanan».

«Yo Rabb, ushbu bolani solih qilgin va ham yaxshi o'smoq birla Islom dinida o'stirgin». Undan so'ng bolaning o'ng qulog'iga azon, chap qulog'iga iqomat aytiladi, undan so'ng xurmo bilan yo biror shirin narsaning ta'mi bilan bola oziqlantiriladi. Bola tuqqandan so'ng ona hammadan ilgari xurmo yesa, yaxshi bo'ladi. Yettinchi kuni bolaga biror yaxshi ism qo'yiladi. Sochini olib, sochi vaznicha oltin yoki kumush sadaqa qilinadi va ushbu kunda o'g'il bola bo'lsa, ikki qo'y, qiz bola bo'lsa, bir qo'y aqiqa qilinadi.

– *Bolani kim emizadi?*

– Albatta onasi emizadi, bolaga onasining suti nihoyatda foydalidir. Boshqa xotin emizsa ham, durust bo'ladi, lekin tani sihat, xushxulqli va xushtabiat xotin bo'lishi lozim. Chunki sut bergan xotinning xulqi va tabiati emgan bolaga ta'sir qiladi.

– *Bola necha yoshgacha emiziladi?*

- Ikki yoshga to'lguncha emiziladi.
- *Qaysi vaqtda xatna qilinadi?*
- Yetti kundan boshlab yetti yoshgacha qaysi vaqtda xatna qilsa bo'laveradi. Undan keyin qilsa ham bo'ladi.

Vasiyat

- *Bir musulmon kishi betob bo'lsa, nima qiladi?*
- Gunohlariga tavba qiladi va istig'for aytadi. Amal va ibodatni ko'proq qilishga zo'r beradi va ham biror ishonchli tabibga o'zini ko'rsatadi, tabib buyurgan ishlarni qilishga va man etgan ishlarni qilmaslikka intiladi.
- *Betobning do'stlari nima qilishlari lozim?*
- Betobning holini so'rashi va yordamchisi bo'lmasa, yordam qilishi lozimdir.
- *Betob bo'lgan kishi nima qilishi lozim?*
- Vorislariga va boshqa kishilarga vasiyat qilmog'i va ham har kimdan rozilik istamog'i va rozi bo'lmog'i lozim.
- *Qay tariqa vasiyat qilmoq vojib?*
- Ortidan qolayotgan molidan qarzlarni berishni va ham berilmay qolgan zakot, ushur va fitr sadaqasiga o'xshash vojib sadaqalarni berishni va ham qazo bo'lgan namoz va ro'zalarning fidyasini berishni vasiyat qilishi vojibdir.
- *Qanday narsalarga vasiyat qilish sunnat?*
- Har bir musulmonni yaxshi va muttaliq bo'lishga va ham dushmanlarni rozi qilishga vasiyat qilishi sunnatdir.
- *Qaysi narsalarga vasiyat qilish mustahab?*
- Qolgan molidan masjid va maktablar binosi qurishga va ham ko'priklar va yo'llarni tuzatishga o'xshash amallarga va ham faqirlarga sadaqa ulashishga vasiyat qilish mustahabdir.
- *Betob kishi vafot etsa, vorislari nima qiladi?*
- Mayyitning tarikasidan, ya'ni qolgan molidan avval kafan va dafn uchun xarajatni oladi, undan keyin qolgan mollarining uch bo'lagidan bir bo'laki bilan boshqa vasiyatlarni ado qiladi, undan qolgan molni faroyiz kitoblarida bayon qilingan tariqada taqsim qiladi.

Mayyit

- *Betob kishi jon berishga yaqinlashganda nima qilinadi?*
- Oyoqlarini qibla tarafga qilib chalganchasiga yotqiziladi. Oxirgi so'zi imon kalimasi bo'lsin uchun kalimai shahodatni talqin qilib turiladi. Yodiga tushirish uchun o'layotgan kishining oldida baland ovoz bilan aytib turadilar. Ammo aytgin, deb amr qilinmaydi va ham joni chiqquncha oldida Yosin surasi o'qiladi.
- *Joni chiqqandan so'ng nima qilinadi?*
- Ko'zlarini yumib, iyagini boshiga bog'lash va og'zini yopish lozim. Ustiga biror narsa yopib, yuzi berkitiladi, xushbo'y narsalar bilan mayyit atrofiga dud qilinadi.

Mayyitni yuvish

- *Yuvg'uchi mayyitni qay tariqa yuvadi?*

– Qo'liga biror bo'z latta o'rab, avval istinjo qildiradi. Keyin ikki qo'liga boshqa latta o'rab, og'zi-burnini yuvmasdan tahorat qildiradi. So'ngra barcha a'zosini yuvadi, mumkin qadar avratiga ko'z tushirmaslikka harakat qiladi. Mayyitning soch, tirnoq va mo'ylovlari olinmaydi. Soch, soqollari taralmaydi va o'rilmaydi. Boshiga va soqoliga xushbo'y narsalar surtiladi.

– *Mayyitga kafan qay tariqa bo'ladi?*

– Kafanni yozib yo so'zlab bildirish qiyin. Ko'z bilan ko'rmaguncha yaxshi fahmlab bo'lmaydi. Muallim va imomlar kafanning qay tariqa bo'lishini qog'ozdan yasab ko'rsatishlari lozim.

– *Mayyit uchun janoza namozi o'qigandan so'ng nima bo'ladi?*

– Imom yoki boshqa bir kishi janoza namoziga hozir bo'lgan kishilardan «Bu mayyit qanday kishi edi?» deb guvohlik oladi. Shu tariqa savol qilinganda janozada hozir bo'lgan kishilar: «G'oyatda yaxshi kishi edi», deb yaxshiligiga shahodat beradilar. Har qaysilari «Alloh taolo rahmat qilib, joyini jannatda qilsin», deb duo qiladilar.

Mayyitni uzatish

– *Mayyitni qay tariqa qabrga olib borish lozim?*

– Ko'tarib olib boriladi. Oz bo'lganda to'rt kishi ko'tarish sunnatdir va imom bo'lgan kishiga mayyitni bir oz ko'tarib borish, tobutning to'rt oyog'ini mashhur tariqada ushlab ko'tarish sunnatdir. Xotin va qiz tobutining ustiga biror parda tashlash, lahad ichiga qo'yguncha o'sha parda bilan qabrning ustini berkitib turish lozim.

– *Tobut orqasida qabristonga sadaqa olishni niyat qilmasdan, ibrat uchun borish durust bo'ladimi?*

– Mustahabdir, savobli bo'ladi.

– *Qabristonga qay tariqa borilsa yaxshi?*

– Dunyo so'zidan so'zlamasdan va kulmasdan, tasbeh va tahlil aytib, mayitga rahmat tilab borilsa yaxshi.

– *Birovning vafotini eshitgan kishi nima deb duo qiladi?*

– Ushbu duoni aytadi:

«Inna lillahi va inna ilayhi roji'un. Allohmma in kana hazal mayyitu muhsinan fazid fi ehsanihi va in kana musian fatajavaz anhu».

Ma'nosi: «Albatta hammamiz Allohnikimiz va albatta Alloh taologa qaytamiz. Yo Rabb, agar bu mayyit yaxshi kishilardan bo'lsa, yaxshilikni ziyoda qilgin va agar gunohkor kishilardan bo'lsa, gunohini kechirgin».

Motam, yig'i va ta'ziya

– *Motam nima?*

– Mayyitni sog'inib, g'amgin bo'lib yig'lash.

– *Yig'i nima?*

– Qichqirib-qichqirib mayitni maqtay-maqtay yig'lash.

– *Ushbu ishlar durust bo'ladimi?*

– Motam durustdir, ammo yig'i qilish durust emas. Yig'i johiliyat zamonidan qolgan odatdir.

– *Mayyit uchun g'amgin bo'lib yoqalarini yirtish, boshlariga urish, sochlarini yulish to'g'rimi?*

- Aslo durust bo'lmaydi, haromdir.
- *Ta'ziya nima?*
- Mayyitning yaqin kishisi ila g'amginlik suratida ko'rishish ta'ziyadir. «Marhum g'oyatda yaxshi kishi edi, Alloh taolo rahmat qilib, joyini jannatda qilsin», deb mayyitni madh va ham duo qilish; «Endi qolganlarimizga Xudo xayrlik bersin, ko'p yig'lama, sabr qilgin, har qaysimiz bu dunyoda musofirmiz, oqibat hammamiz o'sha yerga boramiz, Alloh taolo har birimizga jannatda ko'rishmoqlikni nasib aylasin», demakdir.

Qabristonga borib ziyorat qilish

- *O'lgan kishining qabri oldiga borib ziyorat qilish durust bo'ladimi?*
- Durust bo'ladi. Ibratlanmoq uchun qabristonga borib o'tirish g'oyatda ma'noli mustahablardan hisoblanadi.
- *Qaysi kunlari qabristonga ziyorat uchun borish avloroq?*
- Payshanba, juma kunlari borish avloroqdir, demishlar.
- *Qabrlar oldiga qay tariqa boriladi?*
- Tahorat qilib, odob va tavoze' ila boriladi.
- *Qabrlar oldiga borib yetgandan so'ng nima qilinadi?*
- Tik turib ushbu aytiladi:

«Assalomu alaykum ya ahlal quburi vad-diyari rohimallohul mustaqdiyina minna val mutaaxirina minkum. Antum lana salafun va nahnu lakum xalafun va inna inshaallohu bikum la hiquun nas'alu Allohu taolo lana va lakum ofiyah».

Ma'nosi: «Ey qabriston ahli, sizlarga Alloh taoloning salomi bo'lsin, Alloh taolo dunyodan avval ketgan sizlarga, keyinda qolgan bizlarga rahmat qilgay. Sizlar bizlardan ilgarigi kishilarsiz, bizlar so'ngra qolgan kishilarmiz, albatta tezlik birla bizlar ham sizlarga yeturmiz. Alloh taolodan o'zlarimiz va ham sizlar uchun salomatlik va ofiyat tilab qolamiz».

So'ng o'zi xohlagan qabrning oldiga borib oyoq kiyimini yechib, mayyitning yuzi va ko'kragi to'g'risiga kelib, qiblaga orqa o'girib, qabrga ro'para bo'lib o'tirib, xohlaganicha Qur'on o'qib, savobini o'zi xohlagan mayyitlarning arvo'higa va qabristondagi hamma mayyitlarning arvo'higa hadya qiladi.

- *Qabristonda qay tariqa yuriladi?*
- Go'yo tirik kishilar orasida yurgandek tavoze' va odob bilan, hech bir qabrni bosmasdan, o'zining ham bir zamonda ulardek qabristonga kelib dafn qilinishini va u yerda bo'ladigan savol va hisoblarni, qiyomat kunlarini, jannat va jahannamni xotiriga keltirib, g'oyatda tafakkur va andisha qiladi. «Yo Rabb, ushbu mayyitlarning arvo'hini rahmat qilgil va gunohlarini mag'firat qilgil, men zaif bandaga tavfiq va hidoyat berib, yaxshi amallar qilmoqni nasib etgil. Hamma bor gunohlarimni kechirgil», deb gunohlarini yumshatib, yig'lab, ko'p duolar qilishga g'oyatda jiddu jahd qiladi. Mayyitlarning ruhlariga qabr oldiga kelgan kishi ma'lum bo'lar emish. Ular uchun o'qilgan Qur'onning va berilgan sadaqaning savobi ularga yetar, duo qilgan kishini ular ham duoi xayr qilar emishlar.

– *Qabristonga bormasdan uyda yo masjidida o'qib hadya qilgan Qur'onning savobi ularga yetadimi?*

- Albatta, yetsa kerak.
- *Arvo'hga Qur'on o'qib bag'ishlanganda nima deb duo qilinadi?*
- Bunday duo qilinadi:

«Allohumma ballig' savaba ma quri'a fi hazihis-soatish sharifati min kitabikal

karima ila arvahi jami'il muslimina kaffatan va ommatan xususan minhum ila arvahi aqribai va asdiqai allazina azkurhum bi lisani».

Ma'nosi: «Yo Rabb, qadrli kitobingdan ushbu sharif soatda o'qiganimning savobini musulmon mayyitlarning ruhlariga yetkazgin. Xususan, hozir zikr qilingan o'zimga yaqin qarindosh va do'stlarimning ruhlariga yetkazgin».

Bu duoning o'qigandan so'ng o'zi xesh va do'st tutgan mayyitlarning ismlari va otalarining ismlarini bir-bir zikr qiladi. Masalan, ushbu tariqa: «Yo Rabb, ushbu o'qilmish Qur'onning savobini otam falonchi falon o'g'lining va do'stim falonchi falon o'g'lining ruhi shariflariga yetkazgin».

Yamin, qasam, ont

- *Yamin nima demakdir?*
- Ont etmoq va qasamyod qilmoq, demakdir.
- *Nima bilan qasamyod qilinadi?*
- Billohi, Vallohi, Tallohi, deb Alloh taolo ismi bilan qasamyod qilinadi.
- *Oy, quyosh, Qur'on, payg'ambar, Ka'ba kabi Alloh taolodan boshqa narsalar ila qasamyod qilish durust bo'ladimi?*
- Durust bo'lmaydi.
- *Qasam necha turlidir?*
- Uch turlidir: haqlik qasami, aldov qasami, ahd qasami.
- *Haqlik qasami qanaqa?*
- Haq ishga qasamyod qilishdir. Masalan, bo'lgan ishga «Billohi, bo'ldi», deb va bo'lmagan ishga «Billohi, bo'lmadi», deb qasamyod qilish kabi.
- *Ushbu tariqa haq ishga qasamyod qilish durust bo'ladimi?*
- Zarur bo'lganda durust bo'ladi, lekin zarur bo'lmaganda arzimmas ishlar uchun qasamyod qilishdan saqlanish lozim. Chunki har bir ishga qasamyod qilish Alloh taolo ismini tahqir va xor etish bo'ladi.
- *Qasam bilan aytilgan so'zga ishonish kerakmi?*
- Albatta. Diyonatli va komil musulmon kishining qasamiga ishonish lozim, chunki komil musulmon kishi har ishga qasamyod qilavermaydi.
- *Aldov qasam qanaqadir?*
- Yolg'on va nohaq ishga qasamyod etishdir. Masalan, bo'lmagan ishni «Billohi, bo'ldi», deb va bo'lgan ishni «Billohi, bo'lmadi», deb qasamyod qilish kabi.
- *Ushbu tariqa qasam durust bo'ladimi?*
- Hech ham durust bo'lmaydi, g'oyatda katta gunohdir. Yolg'on ishga qasamyod qilgan kishi dunyoda va oxiratda ham xor bo'ladi, ofati dunyoda ham zohir bo'lmasdan qolmaydi.
- *Bir kishining diliga bir ish bo'ldi, deb o'rnashib qolgan bo'lsa va o'sha ishni bo'lgan gumon qilib «Billohi, shu ish bo'ldi», deb qasamyod qilsa, lekin aslida u ish bo'lmagan bo'lsa, gunohkor bo'ladimi?*
- U yamin «yamini lag'u»dir. Xatolik ila, xotiradan unutish ila bo'lgani uchun gunohkor bo'lmasa ham, Alloh taolodan avf so'rashi umidlidir. Lekin shunday shubhali qasamni yod qilmaslik lozim.
- *Ahd qasami qanaqa qasam?*
- Kelajak zamonda bir ishni qilaman va yo qilmasman, deb qasamyod qilishdir. Ushbu tariqa qasam odamlar orasida g'oyatda ko'pdir. Masalan, «Billohi, falon ishni qilaman yoki qilmayman», deb qasamyod qilish kabidir.

– *Ushbu tariqa qasamyod qilish durust bo'ladimi?*

– Halol, farz va vojib bo'lgan ishni qilish uchun bo'lsa, durust bo'ladi. Masalan, «Billohi, xotin olaman, namoz o'qiyman va qurbonlik qilaman», deb qasamyod qilsa bo'ladi.

– *Agar bir kishi shunaqa qasamyod etsa, nima qilishi lozim?*

– Ahdiga vafo qilmog'i lozim. Ya'ni, nima ish uchun qasamyod qilgan bo'lsa, o'sha ishni ado etmog'i lozim. Ahdiga vafo qilmasa, xonis, ya'ni gunohkor bo'ladi. Xonis bo'lgan kishi kafforat qiladi.

– *Qay tariqa kafforat qiladi?*

– Qul ozod qiladi, unga kuchi yetmasa, o'n faqir va bir miskinga to'ygulik taom yoki taomning pulini beradi, unga ham qodir bo'lmasa, kafforat uchun niyat qilib uch kun paydar-pay ro'za tutadi.

– *Bir kishi bir harom ishni qilaman, deb yoki farz yo vojibni qilmayman, deb qasamyod qilsa, nima bo'ladi?*

– Ahdiga vafo qilmaydi, balki xonis bo'lib kafforat beradi.

Turli duolar

1. Uyqugu yotayotganda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma inni as'aluka bi ismikal ofiyata fid-dunya val axiroti. Allohumma aslamtu nafsi va favvaztu amri ilayka va roziyту bika robban va bi Muhammadin sollallohu alayhi vasallam nabiyyan va bil islami diyнан».

Ma'nosi: «Yo Rabb, men faqat Sening isming hurmati ila dunyoda va oxiratda salomatlik va ofiyat talab qilurman. Yo Rabb, men o'zimni va har bir ishimni Senga topshirdim va ham Seni Xudoyim va Muhammad alayhissalomni payg'ambarim va Islomni dinim, deb e'tiqod qilganman».

2. Uyqudan turayotganda ushbu duo o'qiladi:

«Alhamdu lillahillaziy ahyana ba'da ma amatana va ilayhi nushur. Allohumma aftahli hazal yavma bil xuyuri val hasanati val ihfazni fiyhi minash shururi vas sayyiati».

Ma'nosi: «Meni uyquga ketkazib, yana turgizgan Allohga hamdlar bo'lsin. Qiyomat kunida har bir o'lik tirilib Alloh taolo huzuriga keladilar. Ey Alloh, o'sha kuni menga yaxshilik qilgin va yaxshilik ila ochgin va meni yomonlikdan saqlagin».

3. Kiyim kiyganda ushbu duo o'qiladi:

«Alhamdu lillahillaziy kasani hazas savba va roziqnihi ja'alohullohu li xoyron la sharron».

Ma'nosi: «Menga bu libosni nasib etib kiydirgan Alloh taologa hamd bo'lsin. Bu libosni Alloh taolo mening uchun xayrli qilsin».

4. Taom yeyishdan yoki ichimlik ichishdan forig' bo'lgandan so'ng ushbu duo o'qiladi:

«Alhamdu lillahillaziy at'amana va saqana va ja'alana muslimin».

Ma'nosi: «Bizni to'ydirgan va chanqog'imizni qondirgan va ham Islom ahli toifasidan qilgan Alloh taologa hamd bo'lsin».

5. Uydan ko'chaga chiqayotganda ushbu duo o'qiladi:

«A'uzu billahi min azlima ahadan av yuzlama ahadun `alaya la havla va la quvvata illa billahil aliyyil `azim, tavakkaltu `alallohi taolo va ilayhi unib».

Ma'nosi: «Dunyoda va oxiratda rahmat qiluvchi Allohning ismi irodasi ila uydan chiqaman. O'zimni har kishiga zulm qilishdan va har kishidan mazlum bo'lishdan (asrashni so'rab) Alloh taologa sig'inaman, har bir holda va har bir quvvat faqat u ulug' Alloh taolodandir. Men Alloh taologa tavakkal qildim va ham Unga inobat qildim (ya'ni, Unga qaytdim)».

6. Bir ishga kirishgan vaqtda ushbu duo o'qiladi:

«Robbana atina min ladunka rohmatan va hayyi lana min amrina roshadan. Robbi ishrahli sodri va yassirli amri».

Ma'nosi: «Bu ishni dunyoda va oxiratda rahmat qiluvchi Allohning ismi bilan boshlayman. Ey Parvardigor, bizga ishlarimizda rahmatlikni ato qilgin va ham bizga ishimizda rahmatlikni tayyor qilgin. Ey Alloh, ko'nglimni ochiq qilgin va ham ishimni yengil qilgin».

7. Bir kishi bilan ko'rishganda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma ajmi' baynana bil xoyri val islam va alfa baynana bi ihsanil kalam».

Ma'nosi: «Yo Rabb, bizlarni yaxshilik va salomatlik bilan ko'rishtirgil va xush so'zlik ila ulfat qildirgil».

8. Bir yerda yoki bir majlisda o'tirgandan so'ng ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma anzilni munzalan mubarakan va anta xoyrul munzilin».

Ma'nosi: «Yo Rabb, meni muborak o'ringa tushirgil, Sen xayrlik tushurguvchisan».

9. Bir zarar-ziyon ko'rilsa, ushbu oyati karima o'qiladi:

«Asa robbana an yubdi lana xoyron minha inna ila robbina rog'ibun».

Ma'nosi: «Shoyadki, Parvardigorimiz bizning holimizni bu holdan yaxshiroq holga aylantirsa. Albatta, bizlar Parvardigorimizga rag'bat va mayl qiluvchidirmiz».

10. Biror maqsudi hosil bo'lganda ushbu duo o'qiladi:

«Alhamdu lillahillaziy bi hikmati va qudratihi tatimmus solihat».

Ma'nosi: «Har bir yaxshilik Alloh taologa xosdir, har bir yaxshi ishlar Uning hikmati va qudrati birla hosil bo'lur».

11. Maqsudi hosil bo'lgan holda ushbu duo o'qiladi:

«Alhamdu lillahi `ala kulli halin fa innahu muxavvilu ahvoli».

Ma'nosi: «Har bir holda Alloh taologa hamd lozimdir, chunki Alloh taolo bir holni boshqa holga alishtiruvchidir».

12. G'amgin bo'lgan holda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma inni `abduka va ibn `abduka roziyту hukmuka va qozoika as'aluka an tazhaba anni g'ammi va huzni va an tarzuqoni yasiran `usri».

Ma'nosi: «Yo Rabb, albatta men Sening bandangman, ham bandang o'g'lidirman, sening hukmingga, taqdiringga rozidirman, mening ko'nglimdan g'am va anduhni ketkazishingni va ham g'amdan so'ngra shodlik berishingni tilayman».

13. Yangi oyni ko'rganda uch marta «Allohu akbar», deb ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma ahlihu `alayna bil amni vas salamati val islami allohumma aj'alhu va hilala xoyrin va rushdi».

Ma'nosi: «Alloh buyukdir. Yo Rabb, bu oyni bizlarga eminlik va imon ila salomatlik va musulmonlik ila tug'dirgil, yaxshilik va to'g'rilik oyi qilgil».

14. Osmon guldiraganda va chaqmoq chaqqanda bu duo o'qiladi:

«Allohumma la taqtalna big'ozobika va la tahlikna bi 'azabika va 'afina birohmatika».

Ma'nosi: «Yo Rabb, bizlarni achchig'ing ila o'ldirmagin va azobing ila halok qilmagin va rahmating ila bizlarga sihat va ofiyat qilgil».

15. Yomg'ir yoqqanda ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma saqyan hanian nofi'an. Allohumma ij'alhu soyba rohmatin va la taj'alhu soyba 'azobin».

Ma'nosi: «Yo Rabb, bu yomg'irni rahmat yomg'iri qilgin, azob yomg'iri qilmagin».

16. Dars o'qishdan ilgari ushbu duo o'qiladi:

«Allohumma arzuqna 'ilman nofi'an va hifzon komilan va zehnan shomilan va fahman zakiyyan va tavfiqan li tahsilil 'ulumi. Allohumma axrojna min zulumatil jahli val vahmi va akrimna bi nuril 'ilmi val fahmi. Allohumma iftahlana abvaba 'ilmika vanshur 'alayna xozaina rohmatik. Birohmatika ya arhamar rohimin».

17. Dars tamom bo'lgandan so'ng ushbu duo o'qiladi:

«Alhamdu lillahillaziy axrojna minaz zulumatil jahli val vahmi va navvir qulubana bi nuril 'ilmi val fahmi. Allohumma vag'firlana val validina vali ustazina vasallim dinina va dunyona vaj'al malikana soliman va raufan lana bi haqqi nabiyyina Muhammadil mustofa sollallohu alayhi vasallam».

Lahulhamdu val minna zaruriyati diniyya e'tiqodiya val 'amaliyaga mushtamal bo'lgan kitob mustatab «Ibodati Islomiya» ziyurit tibo ila muzayyin bo'lib, tolibin kiromiga musharrada yetkurdi.

Onlineda o'qish: <http://forum.ziyouz.com/index.php?topic=162.0>

Internet uchun Doniyor tayyorladi.

www.ziyouz.com

2007